

WITWASSEN

Criminaliteitsbeeldanalyse 2012

Witwassen Criminaliteitsbeeldanalyse 2012

Melvin Soudijn
Theo Akse

Uitgave

Korps landelijke politiediensten (KLPD)
Dienst Nationale Recherche
Postbus 11
3970 AA Driebergen
De dienst Nationale Recherche is een onderdeel
van het Korps landelijke politiediensten

Auteurs

Melvin Soudijn
Theo Akse
Met dank aan Eva Willems-Hirsch

Eindredactie

Iet Voorhoeve

Copyright

Behoudens de door de wet gestelde uitzonderingen, alsmede behoudens voor zover in deze uitgave nadrukkelijk anders is aangegeven, mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd en/of openbaar worden gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het KLPD.

Aan de totstandkoming van deze uitgave is de uiterste zorg besteed. Voor informatie die nochtans onvolledig of onjuist is opgenomen, aanvaarden de auteur(s), redactie en het KLPD geen aansprakelijkheid. Voor eventuele verbeteringen van de opgenomen gegevens houden zij zich gaarne aanbevolen.

“De grootste misdaden worden niet gepleegd om zich het nodige,
maar om zich het overbodige te verschaffen.”

Aristoteles

Inhoud

	Afkorting	6
	Inleiding	8
1	Achtergrond	12
	Doelstelling	12
	Onderzoeksvragen	12
	Afbakening	13
	Domein	18
	Onderzoeksmethoden en bronnen	18
2	Witwasmethoden	26
	Loanback	28
	Gefingeerde omzet	35
	Gefingeerde speelwinst	40
	ABC-transacties	47
	Trade Based Money Laundering	49
	New Payment Methods	55
	Leasen	60
	Stichtingen en verenigingen	63
	Consignatie	67
	Overige stromanconstructies	69
	Contante besteding	74
	Samenvatting	76
3	Cijfers	77
	Methodiek Unger	77
	FIU-cijfers	85
	Data uit de strafrechtketen	87
	Loanback	101
	Gefingeerde omzet	101
	Gefingeerde speelwinsten	102
	ABC-transacties	103
	Trade Based Money Laundering	103
	New Payment Methods	105
	Leasen	106
	Stichtingen en verenigingen	106

	Consignatie	107
	Overige stromanconstructies	108
	Contante besteding	109
	Samenvatting	109
4	Kenmerken van betrokken personen	110
	Financiële facilitators	110
	Cash based	111
	Papertrail based	120
	Samenvatting	127
5	Gevolgen voor de Nederlandse samenleving	128
	Gevolgen voor het financiële stelsel	130
	Gevolgen op lokaal niveau	134
	Samenvatting	138
6	Criminaliteitsrelevante factoren	140
	500 eurobiljetten	140
7	Nabije toekomst	143
	Loanback	144
	Gefingeerde omzet	144
	Gefingeerde speelwinst	145
	ABC-transacties	147
	Trade Based Money Laundering	147
	New Payment Methods	148
	Leasen	149
	Stichtingen en verenigingen	150
	Consignatie	150
	Overige stromanconstructies	151
	Contante bestedingen	151
	Andere ontwikkelingen	153
	Payment Service Directive	158
	Registratie	160
	Samenvatting	161
8	Conclusie	163
	Literatuur	168

Afkortingen

AFM	Autoriteit Financiële Markten
AIVD	Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst
BFER	Bureau Financieel–Economische Recherche
BFI	Bureau Financiële Instelling
BIBOB	Bevordering Integriteitsbeoordelingen door het Openbaar Bestuur
BLOM	Bureau voor politieke ondersteuning van de Landelijke Officier van justitie voor de wet Melding ongebruikelijke transacties
BMPE	Black Market Peso Exchange
BNA	Bank Nederlandse Antillen
BNP	Bruto nationaal product
BOOM	Bureau Ontnemingen Openbaar Ministerie
BR	Bovenregionale Recherche
BV	Besloten Vennootschap
CBA	Criminaliteitsbeeldanalyse
CBS	Centraal Bureau voor de Statistiek
CDD	Customer Due Diligence
CIE	Criminele Inlichtingen Eenheid
CJIB	Centraal Justitieel Incasso Bureau
CSV	Crimineel samenwerkingsverband
DNB	De Nederlandsche Bank
DNR	Dienst Nationale Recherche
DNRI	Dienst Nationale Recherche Informatie
ECD	Economische Controle Dienst
FATF	Financial Action Task Force
FCIB	First Curaçao International Bank
FEC	Financieel Expertise Centrum
FIOD	Fiscale Inlichtingen- en Opsporingsdienst
FIOD–ECD	Fiscale Inlichtingen– en Opsporingsdienst – Economische Controledienst
FINEC	Financieel-economische criminaliteit
FIU	Financial Intelligence Unit Nederland
GBA	Gemeentelijke Basis Administratie
GRS	Geautomatiseerd Registratie Systeem
GSN	Geldservice Nederland
GWK	De Grenswisselkantoren NV
HKS	Herkenningsdienstsysteem

IFSRA	Irish Financial Services Regulatory Authority
IMF	Internationaal Monetair Fonds
KLPD	Korps landelijke politiediensten
KMar	Koninklijke Marechaussee
LP	Landelijk Parket
MOT	Meldpunt Ongebruikelijke Transacties
NDB	Nationaal dreigingsbeeld
NEA	Nederlandse Emissierechten Autoriteit
NPM	New Payment Methods
NV	Naamloze Vennootschap
NVB	Nederlandse Vereniging van Banken
OCTA	Organised Crime Threat Assessment
OM	Openbaar Ministerie
PSD	Payment Service Directive
PV	proces-verbaal
SIOD	Sociale Inlichtingen- en Opsporingsdienst
SOCA	Serious Organised Crime Agency
SWIFT	Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication
THTC	Team High Tech Crime
UBO	Ultimate Beneficial Owner
UBS	Underground banking system
VIC	astgoed Intelligence Center
Wwft	Wet ter voorkoming van witwassen en financieren van terrorisme
WODC	Wetenschappelijk Onderzoek en Documentatie Centrum
WOZ	Wet waardering onroerende zaken
WvSr	Wetboek van Strafrecht
WvSv	Wetboek van Strafvordering

Inleiding

Witwassen is een activiteit die voorkomt in alle opsporingsonderzoeken naar misdaden die georganiseerd zijn of waarbij criminele winsten worden behaald. Dit is simpel uit te leggen vanuit juridisch perspectief. Alle criminele gelden zijn bij wet verboden en daarom te vervolgen onder een bepaald wetsartikel (WvSr 420bis). Dat witwassen niet altijd daadwerkelijk ten laste wordt gelegd, doet hier verder niets aan af.

Maar witwassen kent ook een economisch perspectief. Vanuit deze visie is het van belang te kijken hoe de herkomst van crimineel verdiend vermogen wordt verhuuld zodat deze uiteindelijk zonder verdenking in de legale economie kan worden uitgegeven. Witwassen kan in zo'n geval als het kroonstuk van een reeks van criminele handelingen worden gezien. Voor de bestrijding van witwassen is het noodzakelijk dat een goed inzicht wordt verkregen hoe die criminele herkomst wordt verborgen. Criminelen hebben namelijk meerdere mogelijkheden om hun illegaal verkregen vermogen economisch wit te wassen. De volgende casus is hierbij illustratief.

Casus

Uit opsporingsonderzoek blijkt dat een goede bekende van de politie diverse bedrijven, vastgoed en een groot financieel vermogen bezit. Daarbij is het opvallend dat "De verdachte geen bankrekeningen had, geen boekhouding bijhield, geen vastgoed onder eigen naam kocht, en, met de uitzondering van geldtransacties bij Western Union [...], al zijn betalingen in contanten deed".

De verdachte verblijft bijvoorbeeld vaak in een bepaald hotel onder valse naam (met medeweten van de staf) waarbij door hemzelf of door anderen contant wordt afgerekend. In één bepaalde kledingzaak bestelt de verdachte in twee jaar tijd 23 maatpakken voor zichzelf die hij contant betaalt. Hij betaalt verder ook de (maat)pakken voor zijn mededaders contant. Daarbij instrueert hij de kleermaker om de zakken extra stevig te maken. Dit blijkt later met het oog op het dragen van vuurwapens.

De verdachte maakt ook gebruik van financiële facilitators. Zo heeft één facilitator onder vier verschillende namen bankrekeningen geopend om de bedrijfszaken van de hoofdverdachte te behartigen. De bankbediende kent

overigens de werkelijke identiteit van de facilitator maar dit vormt geen beletsel voor het gebruik van de valse namen. Werkzaamheden aan het landgoed van de verdachte worden betaald via betaalopdrachten die op naam van weer een andere financiële facilitator staan.

Om de hoofdverdachte buiten spel te houden, heeft een facilitator ook vastgoed op naam van zijn eigen zwager gezet. Op dit adres wordt vervolgens een bordeel geopend. Tijdens een inval vindt de politie de administratie over een periode van achttien dagen. Op basis hiervan kan de jaarlijkse winst-marge worden geëxtrapoleerd. Een telefoontap leert dat in een ander bordeel een vuurwapen is verborgen. Deze telefoontap komt echter uit een ander opsporingsonderzoek waar de advocatuur lastige vragen over zou kunnen stellen. Het vuurwapen wordt de verdachte daarom niet ten laste gelegd.

De verdachte probeert ook zijn vrouw naar voren te schuiven. Zo wordt vastgoed in een zonnig oord gekocht dat eerst door een bemiddelaar op eigen naam is gezet, om het vervolgens op naam van de vrouw van de verdachte over te zetten.

Als de zaak voorkomt, probeert de verdachte gauw zijn zomerhuis, meubilair, twee boten en een cabriolet voor een contant geldbedrag te verkopen. Er kan door de overheid ternauwernood alsnog beslag op deze voorwerpen worden gelegd.

Hoewel de auteurs van deze criminaliteitsbeeldanalyse (CBA) alleen onder de strikte voorwaarde van het anonimiseren van verdachten de toegang heeft gekregen tot vertrouwelijke rapporten, opsporingsonderzoeken en interviews, kan voor deze bovenstaande casus een uitzondering worden gemaakt. De casus heeft namelijk betrekking op de verdachte Alphonse Gabriel Capone (1889-1947) en is gebaseerd op een *intelligence report* uit 1933 dat door de Amerikaanse overheid enkele jaren geleden is vrijgegeven (Wilson, 1933).

Deze casus is om twee redenen exemplarisch geworden. Ten eerste zou de term witwassen uit deze casus zijn voortgekomen. Het verhaal wil dat Capone een aantal kledingwasserijen had waar hij contante criminele gelden als legale omzet in de boeken liet opnemen. De woordgrap lag dus voor het oprapen en zodoende zou de term witwassen (*money laundering*) zijn ontstaan. Een mooi verhaal, alleen jammer dat in het intelligenceverslag uit 1933 met geen woord over wasserijen wordt gesproken.

Ten tweede hebben wij de afgelopen jaren talloze malen op congressen, tijdens interviews of in gesprekken met beleidsmakers te horen gekregen dat Capone alleen maar gepakt kon worden dankzij de belastingdienst. Maar dat blijkt op basis van dit intelligenceverslag een te simpele voorstelling van zaken. Er wordt daarbij voorbij gegaan aan de complexiteit en moeilijkheid van het oorspronkelijke opsporingsonderzoek. Capone kon namelijk pas financieel vervolgd worden toen er een uitvoerige bewijslast was opgebouwd op basis van een gevonden boekhouding, verklaringen van (onwillige) getuigen omtrent zijn bezittingen en uitgavenpatroon, alsmede observaties door de politie van zijn levensstijl. En zijn uiteindelijke veroordeling was ook geen sinecure. Het Amerikaanse geheime rapport geeft aan dat het zijn eigen aanvankelijke schuldbekentenis (*plea bargain*) is geweest die hem de das heeft omgedaan. Als Capone het eerder tot zitting met juryrechtspraak had laten komen, was het vermoedelijk niet tot een veroordeling gekomen, onder andere vanwege zijn enorme netwerk dat rechters, juryleden en getuigen kon corrumperen of intimideren.

Dat neemt niet weg dat het bestrijden van de georganiseerde criminaliteit via de financiële kant interessante kansen en mogelijkheden biedt. Mogelijkheden die in Nederland pas de laatste jaren worden benut. In die zin is financieel opsporingsonderzoek naar georganiseerde misdaden in Nederland een redelijk recent verschijnsel. Waarschijnlijk is het opsporingsonderzoek *Holle Vaten* uit 1990 het eerste (!) opsporingsonderzoek dat een drugsorganisatie ook via de financiële kant probeerde aan te pakken. Omdat antiwitwaswetgeving destijds ontbrak, werden het vermogen en de bezittingen in Nederland van de groepering fiscaal afgeroomd. Dat doet denken aan Heinrich Heine, die eens gezegd zou hebben dat als de wereld vergaat hij naar Nederland vertrekt, want daar gebeurt alles vijftig jaar later. Voor de opsporingsdiensten gaat de tijd blijkbaar nog trager. Het heeft maar liefst zestig jaar na de aanpak van Capone geduurd, voordat financieel onderzoek naar criminele organisaties ook daadwerkelijk in Nederland werd toegepast.

Sinds de jaren negentig van de vorige eeuw is financieel opsporingsonderzoek in Nederland geleidelijk aan in een stroomversnelling gekomen. Denk bijvoorbeeld aan het verruimen in 1993 van de wettelijke mogelijkheden om wederrechtelijk verkregen vermogen aan de staat te doen toekomen tot het in werking treden van speciale anti-witwaswetgeving in 2001. Of de toevoeging van financieel specialisten aan opsporingsteams tot speciale afdelingen voor financieel opsporingsonderzoek. Of het opleggen van een zakennorm voor officieren van justitie tot het jaarlijks verplicht schrijven van tien ontnemingsvorderingen tot een Kamerbrief in 2011 waarbij het kabinet de doelstelling heeft om het

afpakken van crimineel vermogen te verhogen van 55 miljoen euro in 2010 naar 75 miljoen in 2015 en een jaarlijkse ontneming van 100 miljoen in 2018 (Tweede Kamer, 2011).

Toch kan het geen kwaad het Amerikaanse *intelligence report* uit 1933 in het achterhoofd te houden. De term witwassen wordt weliswaar nog niet gehanteerd en de term financiële facilitator is onze hedendaagse interpretatie van de bemiddelaars, tussenpersonen en boekhouders die destijds in het verslag werden genoemd. Maar voor de rest zou deze casus ook vandaag de dag nog zo kunnen plaatsvinden. Dat komt erop neer dat een verdachte zijn criminele winsten opmaakt aan huizen, boten, auto's en het goede leven, veel met contant geld betaalt, daar waar nodig tussenpersonen inschakelt, zijn familieleden een aantal bezittingen op naam laat stellen en in de legale economie vrijwel niet traceerbaar is. Ondertussen knijpen lokale neringdoenden een oogje toe en floreren er wel bij. En de opsporingsinstanties? Die weten soms meer dan zij hard kunnen maken. Tegelijkertijd loopt de politie achter met haar beslag.

Dit is in een notendop het verhaal dat in de hoofdstukken 2 (Witwasmethoden), 4 (Kenmerken betrokkenen) en 5 (Gevolgen voor de samenleving) van deze CBA wordt beschreven. In hoofdstuk 3 wordt het een en ander in cijfers onderbouwd, in hoofdstuk 6 wordt gekeken of bepaalde criminaliteitsrelevante factoren zijn te onderkennen en in hoofdstuk 7 wordt vooruitgeblikt op toekomstige witwasontwikkelingen.

1

Achtergrond

Doelstelling

Deze CBA is opgesteld in opdracht van het hoofd van de Dienst Nationale Recherche (DNR) van het Korps landelijke politiediensten (KLPD) en in overleg met het Landelijk Parket. Het doel van CBA's is het verkrijgen van inzicht in:

- de ontwikkeling van aard en omvang van de criminele activiteit,
- de (samenwerkingsverbanden van) personen die zich met die activiteiten bezighouden of daarbij op een andere manier zijn betrokken,
- de maatschappelijke gevolgen, en
- de toekomstige ontwikkelingen van de aard, omvang en gevolgen,

Het inzicht dient vervolgens:

- ter ondersteuning van de aanpak van deze criminaliteit door publieke en private partijen, en
- als bouwsteen voor het opstellen van het Nationaal Dreigingsbeeld (NDB) 2012.

Onderzoeksvragen

Aangezien de CBA's van de DNR als bouwsteen voor het NDB moeten fungeren, zijn de algemene onderzoeksvragen van het NDB leidend geweest. Die zijn als volgt.

1. Hoe heeft de aard van het criminele verschijnsel zich ontwikkeld voor wat betreft de wijze waarop die criminaliteit wordt gepleegd?
2. Hoe heeft de omvang van het criminele verschijnsel zich ontwikkeld in termen van hoeveelheid van de activiteit (frequentie, incidentie, prevalentie, schaalgrootte)?
3. Hoe heeft de aard van het criminele verschijnsel zich ontwikkeld voor wat betreft de kenmerken van personen respectievelijk criminele samenwerkingsverbanden die van (betrokkenheid bij) het plegen daarvan worden verdacht?
4. Wat zijn de gevolgen van het criminele verschijnsel voor de Nederlandse samenleving?
5. Welke criminaliteitsrelevante factoren zijn, in welke mate en op wat voor wijze, van betekenis voor dan wel van invloed op het criminele verschijnsel?

6. Wat zijn de verwachtingen over omvang, toegepaste werkwijzen, betrokken criminele samenwerkingsverbanden en maatschappelijke gevolgen van het criminele verschijnsel in de komende jaren?
7. Welke aanknopingspunten voor beleid dat is gericht op het tegenhouden of terugdringen van deze vorm van criminaliteit komen uit het onderzoek naar voren?

Afbakening

In deze CBA draait alles om witwassen. Het begrip witwassen kan echter op meerdere manieren worden uitgelegd. Op basis van een literatuuroverzicht kwamen Unger et al. (2006) tot achttien verschillende definities. Afhankelijk van een legalistisch, academisch of internationaal perspectief wordt per definitie het ene aspect dan ook meer of minder benadrukt dan het andere. Het grootste verschil, en daarmee ook de grootste spraakverwarring, betreft echter het verschil tussen een economische en een opsporingsgerichte benadering. Beide zijn in de context van een CBA relevant en worden daarom hieronder uitgelegd.

Vanuit de economische benadering wordt doorgaans over het proces van witwassen geschreven. Dit proces wordt daarbij in enkele kleinere stappen opgedeeld. Mede door de inspanningen van de *Financial Action Task Force* (FATF) wordt het witwasproces in de internationale literatuur nu doorgaans opgedeeld in drie fases, te weten plaatsing, verhulling en integratie.

1. In de plaatsingsfase (placement) wordt het misdaadgeld in het financiële systeem gebracht. Chartaal geld wordt daarmee giraal. Het plaatsen van criminele opbrengsten gebeurt onder meer door middel van kasstortingen en moneytransfers.
2. In de verhullingsfase (ook wel versluiering of layering genoemd) wordt de herkomst van crimineel geld verborgen zodat het een legaal aanzien krijgt en in de bovenwereld kan worden geïnvesteerd. Bij het verhullen wordt gebruik gemaakt van onder andere dekmantelbedrijven, financiële constructies, valse facturen en zogeheten loanback constructies om het papieren spoor te doorbreken. Giraal geld kan in deze fase soms zelfs weer even chartaal gemaakt worden.
3. De integratiefase (bestedingsfase of integration) heeft betrekking op het besteden of investeren van criminele opbrengsten in de legale wereld. Te denken valt aan de aanschaf van luxe consumptiegoederen, het gebruiken van een dure auto of de financiering van een huis. Maar er kunnen ook investeringen worden gedaan in bijvoorbeeld vastgoedportefeuilles, het

oprichten of overnemen van bedrijven en het aankopen van aandelen, effecten, obligaties of opties.

Economisch witwassen is dus het (doen) verrichten van handelingen waardoor een criminele herkomst van geld ogenschijnlijk een wettige oorsprong krijgt. Voor deze handelingen zijn geen specifieke periodes aan te geven. Het kan binnen een uur plaatsvinden, maar ook binnen enkele maanden of zelfs jaren. Daarnaast is een strikte scheiding in deze fasen ook niet altijd mogelijk. Iemand die bijvoorbeeld een groot bedrag aan contant geld op zijn rekening stort, zal hier net zo goed al met verhullen bezig zijn als hij er een plausibele verklaring bij ophangt.

De drie standaardfasen worden soms uitgebreid met enkele andere fasen. Zo kan een voorfase worden benoemd, de fase die aan de plaatsing vooraf gaat. Het criminele geld wordt dan bijvoorbeeld in een andere valuta-soort of grotere coupures omgewisseld om het makkelijker te kunnen storten op een bank. Deze handelingen komen apart in hoofdstuk vier aan bod.

Een andere variant is het inbouwen van een extra fase tussen de verhullings- en integratiefase. Deze wordt de rechtvaardigingsfase, ook wel legitimatiefase of *justification* genoemd (Akse, 2003; Akse et al, 1995; Van Koningsveld, 2008). In deze fase wordt door de crimineel een herkomstverklaring geconstrueerd voor het uiteindelijk te besteden bedrag. Deze fase wordt soms gepropageerd als probaat middel om de rechtbank te kunnen overtuigen van de foute herkomst van het geld. Er worden dan bij deze fase aparte witwastypologieën benoemd die de rechter dan zouden moeten overtuigen.

Uit de huidige jurisprudentie is echter op te maken dat het werken met witwastypologieën niet voldoende is. Als de verdachte een verklaring voor de herkomst van het geld geeft, moet de officier kunnen aantonen dat zo'n verklaring niet klopt. Dat de verklaring misschien een onwaarschijnlijk karakter heeft en daarmee aan een bepaalde witwastypologie voldoet, is dan niet afdoende. Er moet per witwasdelict altijd een feitelijke onderbouwing aan ten grondslag liggen. De rechtvaardigingsfase heeft in onze ogen dan ook geen toegevoegde waarde en wordt in deze CBA verder niet gebruikt.¹

¹ Bovendien leidt het gebruik van een rechtvaardigingsfase ertoe dat het lijkt alsof alleen in deze fase een verklaring voor de herkomst wordt gezocht. Dit is niet het geval. Ook in de plaatsings- en verhullingsfase moeten door de crimineel verklaringen voor zijn handelen worden aangedragen om verdenking te voorkomen.

Ongeacht het aantal fases werkt een procesmatige benadering verhelderend voor het conceptuele begrip. Het toont stapsgewijs aan dat witwassen uit meerdere elementen bestaat, een keten van handelingen kan betreffen en naar een einddoel, de integratie van misdaadgeld in de legale economie, streeft.

Het nadeel van deze benadering is echter dat witwassen altijd als een totaal proces wordt gezien. De eerste twee stappen lijken dan slechts in dienst van fase drie te staan. Voor de opsporing en bestrijding van witwassen is dit minder relevant. De *juridische* interpretatie van witwassen kent namelijk evenveel gewicht aan bijvoorbeeld de plaatsingsfase als aan de integratiefase toe. En soms doen die fases er niet eens toe. Vanuit de opsporing kan een contante betaling tussen twee criminelen onderling soms ook in de context van witwassen worden gebracht.

Witwassen is in het Nederlandse strafrecht onder drie bepalingen strafbaar gesteld, namelijk 420bis (opzettelijk witwassen), 420ter (gewoonte witwassen) en 420quater (schuld witwassen).² De definitie in het Wetboek van Strafrecht (420bis) luidt als volgt. Iemand maakt zich schuldig aan witwassen als:

1. a hij die van een voorwerp de werkelijke aard, de herkomst, de vindplaats, de vervreemding of de verplaatsing verbergt of verhult, dan wel verbergt of verhult wie de rechthebbende op een voorwerp is of het voorhanden heeft, terwijl hij weet dat het voorwerp – onmiddellijk of middellijk – afkomstig is uit enig misdrijf;
- b. hij die een voorwerp verwerft, voorhanden heeft, overdraagt of omzet of van een voorwerp gebruikt maakt, terwijl hij weet dat het voorwerp – onmiddellijk of middellijk – afkomstig is uit enig misdrijf.
2. Onder voorwerpen worden verstaan alle zaken en alle vermogensrechten.

In deze omschrijving van witwassen doen de fases er dus niet toe. Het witwassen in juridische zin kan zelfs al een aanvang hebben genomen voordat zelfs de plaatsingsfase van economisch witwassen is begonnen. Tegelijkertijd bestrijkt de juridische definitie een enorm domein. Witwassen kan hier zowel betrekking hebben op iemand die opbrengsten uit de handel in verdovende middelen verkrijgt, zwart geld naar Dubai brengt of via een valse leenovereenkomst een woonhuis koopt. Aangezien het wetsartikel spreekt over ‘voorwerpen’, hoeft witwassen zelfs niet eens over geld te gaan maar kunnen ook goederen worden

² In aanvulling daarop geeft artikel 420quinquies WvSr. aan dat “Bij veroordeling wegens een van de in de artikelen 420bis t/m 420quater omschreven misdrijven kan ontzetting van de in artikel 28 WvSr., 1e lid, onder 1, 2 en 4, vermelde rechten worden uitgesproken en kan de schuldige worden ontzet van de uitoefening van het beroep waarin hij het misdrijf heeft begaan.”

witgewassen. Zo werd in Maastricht een mensensmokkelaar vervolgd voor het witwassen van gestolen blanco paspoorten (LJN BQ8509) en in Rotterdam iemand wegens het recyclen van gestolen partijen metaal (LJN BO3772).

De enorme reikwijdte van het witwasartikel blijkt ook uit door de jurisprudentie afgekaderde gedragingen die met bijvoorbeeld ‘verbergen’ te maken hebben, of wat ‘weten’ inhoudt. Het nalezen van diverse witwasarresten onderstreept dit. Neem het volgende voorbeeld.

Op 7 oktober 2008 oordeelde de Hoge Raad dat gelden die door een fiscaal delict (dus ook belastingontduiking) zijn verkregen, aangemerkt kunnen worden als gelden die van misdrijf afkomstig zijn (LJN BD2774). Daarmee zouden deze gelden onder de witwasbepalingen (immers, uit misdrijf verkregen) kunnen vallen en wordt belastingfraude als het ware gelijkgesteld aan witwassen.

De discussie over ‘kennis’ heeft ook grote implicaties. Door de meervoudige strafkamer in Amsterdam werd in november 2008 een vrouw schuldig bevonden aan witwassen (LJN BG3838). Zij had onder andere twee auto’s en een dure telefoon in bezit gehad waarvan de rechter oordeelde dat zij wist dat deze geheel of gedeeltelijk afkomstig waren uit enig misdrijf. Haar verweer dat alles door haar man betaald was, mocht niet baten. Niets wees er immers op dat haar man een bonafide ondernemer was. Er waren ook geen aanwijzingen dat hij beschikte over geld dat verkregen was uit legaal zakelijke activiteiten. Dat hij altijd contant geld bij zich had en zij daar nooit vraagtekens bij plaatste (wat haar andere verweer was), werd niet als excuus uitgelegd, maar eerder als verwijt. Zij zou dan op zijn minst moeten hebben gedacht dat het hier om voor de fiscus verzwegen inkomsten ging. Door geen vraagtekens bij het geld te plaatsen terwijl er wel reden toe was, had zij “willens en wetens de aanmerkelijke kans aanvaard dat het geld waarmee haar auto’s en telefoon werd betaald en dat zij van [haar man] kreeg afkomstig was uit enig misdrijf”. Zij werd daarom voor witwassen veroordeeld tot drie maanden voorwaardelijk en een taakstraf van 160 uur. Als we in aanmerking nemen dat vrijwel alle partners van beroepscriminelen weten wat hun man doet maar tegelijkertijd ook profiteren van het inkomen van hun man, kan dus worden afgeleid dat al deze partners voor witwassen veroordeeld kunnen worden (Soudijn, 2010).

Tegelijkertijd moet worden opgemerkt dat de soep niet zo heet gegeten wordt als deze wordt opgediend. Evenzogoed als iedere belastingontduiking niet in een veroordeling voor witwassen uitmondt, worden partners van criminelen maar zelden voor witwassen vervolgd.

Bovendien is er de laatste jaren ook weer een inperking aan de reikwijdte van het witwasartikel te onderkennen. Zo gaf Van Duyne vroeger als voorbeeld dat witwassen zo'n containerbegrip is dat zelfs een persoon die een gestolen kluis in zijn achtertuin begraaft (en daarmee dus een uit misdrijf verkregen voorwerp verbergt) zich schuldig maakt aan witwassen (Van Duyne, 2006). Maar op 26 oktober 2010 kwam de Hoge Raad tot een genuanceerder oordeel (LJN BM4440). De Hoge Raad gaf aan dat "indien vaststaat dat het enkele voorhanden hebben door verdachte van een voorwerp dat afkomstig is uit een door hemzelf begaan misdrijf niet kan hebben bijgedragen aan het verbergen of verhullen van de criminele herkomst van dat voorwerp, die gedraging niet als (schuld)witwassen kan worden gekwalificeerd." Het gerechtshof in Den Bosch sprak daarom op basis van deze uitspraak in juni 2011 (LJN: BQ9886) een verdachte vrij van witwassen. Er werden bij de verdachte weliswaar geldbedragen aangetroffen die hij met drugshandel had verkregen, maar uit niets bleek dat hij een handeling had verricht die erop was gericht om die criminele opbrengsten veilig te stellen. Nogmaals werd daarbij gerefereerd aan het feit dat het enkel voorhanden hebben van geldbedragen die afkomstig zijn uit door de verdachte zelf begane misdrijven, geen handeling is die kan bijdragen aan het verbergen of verhullen van de criminele herkomst van die geldbedragen.

Het verschil tussen een economische en juridische interpretatie van witwassen is dus groot. De economische variant kijkt als het ware naar een reeks van handelingen die nodig zijn voor gebruik in het legale economische verkeer, terwijl bijvoorbeeld een jurist zich eerder zal afvragen wie kennis had van die criminele herkomst. Beide interpretaties zijn relevant bij de bestrijding van witwassen. Toch zal in deze CBA de nadruk liggen op de economische variant. De reden hiervoor is dat in CBA's en het Nationaal dreigingsbeeld (NDB) onderzoek gedaan moet worden naar sociaal-maatschappelijke activiteiten. Het doen van onderzoek naar activiteiten via louter juridische afbakeningen schiet dan tekort. Wat de wetgever op een bepaald moment nu wel of niet strafbaar stelt, zegt namelijk niks over de achtergrond en invulling van die activiteiten. Voor het beantwoorden van de zeven deelvragen is daarom het einddoel van witwassen in de gaten gehouden: het integreren van misdaadgeld in de legale economie. Hoe dit proces precies plaatsvindt en wie zich daarmee bezighouden kan ons vervolgens de kennis geven om effectieve tegenhoudstrategieën te ontwikkelen. Of iets nu onder 420bis of 420ter valt is hierbij minder relevant.

Dat neemt niet weg dat bij het verkrijgen van het bronnenmateriaal met de juridische definitie moest worden gewerkt. Opsporingsonderzoeken die over witwassen gaan, vinden immers hun basis in het artikel 420bis tot quater.

Hiermee worden vervolgens weer datasystemen van de overheid gevuld die betrekking hebben op aantallen vervolgte personen, de afhandeling van hun zaken, de in beslag genomen gelden en voorwerpen et cetera. Al deze gegevens zijn voor deze CBA opgevraagd en gebruikt. Daarbij is uiteindelijk wel zoveel mogelijk geprobeerd om een vertaalslag te maken naar het economische uitgangspunt, namelijk hoe hebben de betrokkenen hun misdaadgeld in de legale economie weten te integreren.

Domein

De CBA's hebben Nederland als overkoepelend domein. Nederland wordt hierbij afgebakend als het land dat geografisch in Europa is gepositioneerd. Dat betekent dat *niet* naar overzeese gemeenten wordt gekeken. Daarnaast zijn er voor de CBA Witwassen nog twee specifieke beperkingen te noemen.

Ten eerste moet witwassen in relatie tot terreur buiten beschouwing worden gelaten. De terreurproblematiek wordt door de opdrachtgevers als een apart onderwerp beschouwd. Eventuele overlap met witwassen zal daarom in een speciale CBA Terreur worden opgenomen.

Ten tweede zal slechts beperkt worden ingegaan op fraude. fraude en financieel-economische criminaliteit. Over dit onderwerp zijn namelijk al twee aparte dreigingsanalyses verschenen. De eerste is opgesteld door auteurs van het Functioneel Parket en handelt met name om horizontale fraude (FP, 2011). Het handelt hier met name om fraude waarbij de overheid de dupe wordt. De tweede is geschreven door onderzoekers van IPOL (Harteveld, 2012). De focus is in dit onderzoek met name gelegd op verticale fraude (fraude waarbij burgers slachtoffer zijn). Daarin worden vragen beantwoord over de aard en omvang van financieel-economische criminaliteit in Nederland op grond van literatuuronderzoek en 741 onderzoeksvoorstellen (preweegdocumenten of projectplannen) die zijn voorgedragen aan het OM. In dit rapport wordt ook ingegaan op de ontwikkelingen en dreigingen op fraudegebied voor de komende jaren.

Onderzoeksmethoden en bronnen

Voor het beantwoorden van de onderzoeksvragen zijn drie wegen bewandeld, te weten het benaderen van respondenten, het doen van dossieronderzoek en het raadplegen van datasystemen vanuit de strafrechtketen.

De respondenten werden gevonden via het zogeheten ‘netwerken’. Dit bestond hieruit dat de opstellers van deze CBA allereerst hun contacten binnen en buiten de opsporingswereld hebben benaderd. Dit leverde een uitgebreide lijst aan contacten op binnen de Dienst Nationale Recherche (DNR), de Bovenregionale Recherche (BR), regionale Bureaus Financieel-Economische Recherche (BFER), de Dienst IPOL van het KLPD, de Financial Intelligence Unit (FIU-Nederland), de Fiscale Inlichtingen- en Opsporingsdienst (FIOD), het Centraal Justitieel Incasso Bureau (CJIB), de Koninklijke marechaussee (KMar), de Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (AIVD), het Landelijk Parket (LP), Europol, Holland Casino, het Financieel Expertise Centrum (FEC) en de academische wereld. Naast een directe bron van informatie fungeerden deze gesprekspartners desgevraagd ook als sleutelfiguur voor het leggen van nieuwe contacten. Door deze sneeuwbalmethode zijn respondenten buiten onze directe kennissenkring gezocht en gevonden.

Vanuit de tientallen gesprekken die zijn gevoerd, is vervolgens een selectie gemaakt van nader te interviewen personen. Deze personen wisten bijvoorbeeld van een bijzondere witwasmethodiek of hadden ‘een mooi onderzoek’ waar veel informatie in samenkwam. In totaal werden 46 formele interviews gehouden waarvan het merendeel met medewerkers van operationele financiële recherche-afdelingen. Daarmee wisten wij ons verzekerd van nationale en regionale deskundigen die een goed zicht hebben op concrete witwasmethoden die in hun eigen afgesloten of lopende opsporingsonderzoeken voorkwamen. Hoewel wij menen dat de respondenten daarmee een goede afspiegeling vormen van de stand van zaken op witwasgebied in Nederland, bestaat de kans dat een bijzondere witwasmethode uit een enkel lokaal opsporingsonderzoek door ons is gemist.

Op basis van de gesprekken en interviews werd soms besloten om bepaalde dossiers of delen daarvan op te vragen om te analyseren (n=16). Op deze wijze kon informatie in meer detail worden nagezocht of exacte cijfers worden aangeleverd. Dossieronderzoek geeft goed inzicht in de methodieken maar kent ook nadelen. Zo wordt niet alles in dossiers opgenomen en wordt de omgevingsfeer gemist.

Naast de interviews en dossieranalyse is ook gekeken naar datasystemen binnen de overheid die op structurele wijze informatie verzamelen op het gebied van witwassen. Voor deze CBA zijn verschillende systemen relevant. De belangrijkste zijn de Nederlandse bijdrage aan de *Organised Crime Treath Assessment* (OCTA) met de daaraan gekoppelde csv-manager, de data van FIU-Nederland en data uit

de strafrechterketen. Aan deze gegevensbronnen kleven echter zeer specifieke voor- en nadelen. Voor een goed begrip worden deze hieronder besproken.

De Dienst IPOL levert jaarlijks namens Nederland een bijdrage aan de Europese OCTA. Hierin wordt een overzicht gepresenteerd van de activiteiten van alle criminele samenwerkingsverbanden (csv's) in Nederland die bij IPOL bekend zijn. Ook witwassen wordt daarin geanalyseerd. Omdat het overzicht over 2010 op het moment van schrijven van deze CBA nog niet is verschenen, is gekeken of de daaraan voorgaande jaren een inzicht in witwasmethodieken kunnen geven. Dit levert het volgende overzicht op.

Tabel 1

Witwasmethoden				
	Witwasfasen	Aantal csv's		
		2007	2008	2009
Geld wisselen	fase 1: plaatsen	17	18	11
Smurfen	fase 1: plaatsen	5	7	3
	Totaal fase 1: plaatsen	22	25	14
Investeren in branche - wegsluizen	fase 2: verhullen	29	35	26
Moneytransfers	fase 2: verhullen	25	34	24
Snel overboeken	fase 2: verhullen	16	17	6
Doorbreken <i>paper trail</i>	fase 2: verhullen	10	8	5
Ondergronds bankieren	fase 2: verhullen	10	5	5
Dubbel factureren	fase 2: verhullen	4	2	2
	Totaal fase 2: verhullen	94	101	68
Onroerendgoedcarousel	fase 3: legitimeren	15	22	8
Gefingeerde speelwinsten	fase 3: legitimeren	7	11	5
Gefingeerde beleggingswinsten	fase 3: legitimeren	5	9	2
Loanbackconstructie	fase 3: legitimeren	5	5	4
Aankoop winnende loten	fase 3: legitimeren	2	1	0
	Totaal fase 3: legitimeren	35	48	19
Andere		19	27	18

Bron: (Landman et al. 2009a en 2010).

De gegevens uit tabel 1 zijn verkregen door informatie uit alle lopende, afgesloten en afgebroken opsporingsonderzoeken naar criminele samenwerkingsverbanden in de jaren 2007, 2008 en 2009 per deelnemende instantie op te vragen. De bevroegde instanties zijn alle politieregio's, de Dienst Nationale Recherche van het KLPD, de FIOD, de Koninklijke Marechaussee, de Sociale

Inlichtingen- en Opsporingsdienst (SIOD) van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid en de Inlichtingen- en Opsporingsdienst van het Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer en de Boven-regionale Recherche.

Zo op het eerste gezicht lijken de OCTA-overzichten een schat aan informatie over witwassen te bevatten. Dat is echter schijn. Daarvoor zijn te veel methodologische en inhoudelijke kanttekeningen te maken. Niet voor niets melden de opstellers van de OCTA zelf al dat “De hoeveelheid ingestuurde gegevens over criminele groepen verschilt per instantie dermate sterk dat de representativiteit van het aantal criminele samenwerkingsverbanden niet goed kan worden vastgesteld. Ook in de kwaliteit van de beschrijvingen zijn er grote verschillen. Bij relatief veel beschrijvingen van criminele groepen zijn niet alle relevante vragen beantwoord.” (Landman et al., 2009a, p.4).

Omdat bij het opstellen van de OCTA ook csv's worden geanalyseerd die nog slechts bij weegploegen liggen, ontbreken bij dergelijke zaken veel inhoudelijke details. Met name witwassen is een delict waarover in een voorfase van een opsporingsonderzoek nog weinig bekend is omdat de bezittingen en de besteding van de misdaadgroepering nog niet in beeld zijn gebracht. Sowieso is de informatie over witwassen in de csv-manager veel schaarser dan die over het gronddelict. Financieel onderzoek wordt namelijk niet altijd meteen gelijktijdig ingezet of de resultaten daarvan komen jaren later pas ter beschikking. Bij een later ingesteld strafrechtelijk financieel onderzoek kan dit zelfs twee jaar later zijn (Landman et al., 2010, p.86). Zulke gegevens ontbreken dan in de csv-manager.

In het jaar 2009 ontbreken bovendien de gegevens van vier (waaronder Amsterdam-Amstelland) van de 25 regiokorpsen en heeft één regiokorps (Groningen) geen gegevens over lopende of afgesloten rechercheonderzoeken geleverd, maar weegdocumenten en projectvoorstellen van nog aan te pakken criminele groepen. Ook de DNR heeft maar een beperkt aantal beschrijvingen van criminele samenwerkingsverbanden geleverd, waardoor geen goed en volledig zicht kan worden verkregen op de zwaarste vormen van georganiseerde criminaliteit (Landman et al., 2010).

De reden tot de slechte levering van gegevens is gedeeltelijk te verklaren door bezwaren van de deelnemende instanties tegen het meetinstrument (zie ook Huisman et al., 2011). Het blijkt dat voor de verzameling van gegevens over criminele samenwerkingsverbanden al zeven jaar gebruik wordt gemaakt van een vragenlijst over criminele groeperingen. Dit instrument is door de gebruikers

als technisch verouderd bevonden en heeft in het gebruik steeds meer weerstand opgeroepen bij partners die de gegevens leveren (Landman et al., 2010, p. 5).

Naast de methodologische kanttekeningen, is er inhoudelijk ook het een en ander op de csv-manager aan te merken. De beschrijvingen in de officiële rapporten aan de OCTA zijn te summier om af te kunnen leiden hoe het witwassen precies heeft plaatsgevonden. Dat er gebruik is gemaakt van onroerendgoedcarrouzels is maar een deel van het antwoord. Het is belangrijk om ook te weten of daar de afgelopen jaren bijvoorbeeld meer of minder ‘foute’ notarissen bij zijn betrokken en de eventuele reden hiertoe. Zulke informatie ontbreekt echter vaak omdat er doorgaans maar zeer summiere antwoorden worden gegeven.

Bovendien ontbreekt het aan definities. Afgaande op de indeling naar fasen van witwassen in tabel 1, is gekozen voor een economische interpretatie van witwassen. Maar het wisselen van geld of ondergronds bankieren gebeurt juist buiten het financiële stelsel om. Er is in zo’n geval helemaal nog geen sprake van plaatsen, laat staan verhullen. Toch worden deze handelingen blijkens de indeling in de cvs-manager zo geïnterpreteerd.

Het voordeel van de csv-manager is wel dat het enige overzicht in Nederland is waar alle opsporingsonderzoeken naar misdaden die georganiseerd zijn samenkomen. Om zo veel mogelijk uit te sluiten dat wij in onze interviewfase geen relevante opsporingsonderzoeken hebben gemist, zijn ook de ingevulde vragenlijsten van de csv-manager doorgenomen. Hieruit bleek in twee gevallen nog relevante informatie voor deze CBA te halen.

Een andere voor de hand liggende gegevensbron in relatie tot witwassen zijn de data van de Financial Intelligence Unit Nederland (FIU-Nederland). Die bestaat uit een verzameling meldingen van ongebruikelijke transacties die door verschillende partijen aan FIU-Nederland worden gedaan. Met ruim één miljoen transacties kan het databestand als omvangrijk worden bestempeld. De gemelde ongebruikelijke transacties worden geanalyseerd en eventueel verdacht verklaard. FIU-Nederland kan, al dan niet geautomatiseerd, de gemelde data vergelijken met gegevens uit bestanden van politie, KMar, BOD-s, BIBOB (Bevordering Integriteitsbeoordelingen door het Openbaar Bestuur, het Centraal Justitieel Incassobureau (CJIB) en het Bureau Ontnemingswetgeving Openbaar Ministerie

(BOOM).³ Verdacht verklaarde transacties zijn beschikbaar voor de opsporing van strafbare feiten (witwassen of terrorismefinanciering). In de praktijk wordt deze informatie zowel voor sturing van het onderzoek als bewijs ter zitting gebruikt.

In deze CBA zijn de FIU-data gebruikt om specifieke witwastermen en het meldgedrag van bepaalde beroepsgroepen in de periode 2008-2010 te onderzoeken. De cijfers over 2011 waren nog niet beschikbaar.

De FIU-data mogen en kunnen echter niet als proxy voor de omvang van witwassen in Nederland worden gezien. FIU-Nederland houdt weliswaar ongebruikelijke transacties bij, en zal door nader onderzoek ook een aantal daarvan verdacht kunnen verklaren, maar op geen enkel moment is daarmee daadwerkelijk bewezen dat het om witwassen gaat. Dat is niet vreemd. FIU-Nederland heeft als taak het registreren van bepaalde transacties, niet het leveren van bewijs dat het om witwassen of terrorismefinanciering gaat. De bewijslast komt toe aan de opsporingspartners bij wie een verdachte transactie eventueel kan worden uitgezet mits er voldoende redenen toe zijn. Omdat FIU-Nederland lang niet altijd een terugkoppeling krijgt van de resultaten van uitgezette verdachte transacties, kan dus ook niet gekeken worden in welk percentage van de gevallen het daadwerkelijk om witwassen (of terrorismefinanciering) handelde.

Met andere woorden, in de FIU-data is een groot aantal transacties vastgelegd waar mogelijk iets mee aan de hand is, maar in hoeverre dit ook daadwerkelijk zo is en hoe representatief deze vastleggingen zijn, is volstrekt onduidelijk. Om de registratie van een verdachte transactie gelijk te stellen aan een witwasfeit is daarom een denkfout. Het heeft dus geen zin, zoals de Algemene Rekenkamer in 2008 deed, de opsporingskansen van witwassen aan de hand van verdacht verklaarde transacties te berekenen (Tweede Kamer, 2008).

Door het onduidelijke karakter van de registraties wordt daarom, in tegenstelling tot de vorige CBA's, geen uitgebreid cijfermatig overzicht gegeven van de FIU-data. Wie geïnteresseerd is in de achtergrond van bijvoorbeeld de 183.395 meldingen van ongebruikelijke transacties die in 2010 werden gedaan of de 29.795 verdacht verklaarde transacties uit datzelfde jaar, wordt verwezen naar het jaarverslag (FIU-Nederland, 2011).

³ Voor meer informatie over de meldplicht, ongebruikelijke en verdachte transacties, zie de jaarverslagen van FIU-Nederland.

De volgende serie bronnen heeft betrekking op de strafrechtketen. Het gaat om vijf verschillende datasets, te weten het Herkenningssysteem (HKS), het Openbaar Ministerie, het Bureau Ontnemingswetgeving Openbaar Ministerie (BOOM), het Centraal Justitieel Incassobureau (CJIB) en internationale rechtshulpverzoeken.

De eerste dataset heeft betrekking op gegevens die bij de Dienst IPOL worden verzameld. Voordat verdachten daadwerkelijk voor de rechter worden gebracht, zullen zij namelijk eerst bij de opsporingsdiensten 'in onderzoek' zijn. Deze diensten kunnen opsporingsonderzoek doen naar mogelijk strafbare handelingen van verdachten en maken hier dan één of meer processen-verbaal (pv's) over op. Het is onbekend hoeveel pv's op het gebied van witwassen in totaal worden gemaakt omdat er nergens een centraal overzicht is van alle opgemaakte pv's. Wat wij wel (bij benadering) weten is hoeveel personen er in Nederland door de opsporingsdiensten als verdachte van witwassen worden gezien. Dat komt doordat er één landelijk dekkend systeem is waarin registraties naar misdrijven en verdachten wordt bijgehouden, het Herkenningssysteem (HKS).

HKS wordt regionaal door ongeveer 600 mensen gevoed. Zij zijn hiertoe geautoriseerd en volgen jaarlijks speciale cursussen om de invoer zo uniform mogelijk te houden. Door de gelijke wijze van invoer kunnen de HKS-gegevens uit verschillende politieregio's worden samengevoegd tot één landelijk HKS-bestand. Dit samenvoegen gebeurt eenmaal per jaar bij de Dienst IPOL. Hiermee ontstaat een bestand dat zich goed leent voor strategische politiedoeleinden.⁴

Het is belangrijk om in de gaten te houden dat HKS een politiesysteem is. De personen die in het HKS geregistreerd staan, worden *verdacht* van een bepaald misdrijf. Dat betekent dus niet dat het ook onomstotelijk vast staat dat zij daadwerkelijk *dader* zijn. Zij staan slechts voor de opsporingsinstanties als verdachte genoteerd omdat er een bepaald vermoeden van schuld is. Het is uiteindelijk aan de rechter om over de schuldvraag een definitief oordeel te vellen.

Voor deze CBA is gekeken naar verdachten aan wie het delict witwassen is gekoppeld. De informatie die wij uit HKS aangeleverd krijgen, is geanonimiseerd en bestaat louter uit cijfers. Hoe een bepaalde persoon in een dossier zich aan witwassen schuldig heeft gemaakt, is daardoor niet te benoemen.

⁴ Niet alle witwasverdachten staan opgenomen. Uitzonderingen komen voor doordat bijvoorbeeld embargo onderzoeken vaak niet hun verdachten doorgeven. Ook wil het wel eens voorkomen dat teamleiders van grootschalige rechercheonderzoeken vergeten al hun verdachten aan te melden.

De tweede dataset uit de strafrechtketen komt van de registratiesystemen van het Openbaar Ministerie (OM). Ten behoeve van het OM-management-informatiesysteem Rapsody-Centaaal, worden wekelijks extracties gemaakt van alle mutaties. Rapsody-Centaaal bevat daarmee alle gegevens (over feiten en verdachten) die door de regioparketten en de landelijke OM-onderdelen worden geregistreerd. De gegevens worden onderverdeeld in 19 arrondissementsparketten en zijn gebaseerd op dossiers (pv's) die worden aangeleverd door opsporingsinstanties zoals politie, FIOD, en BOD's.

OM-cijfers kunnen daarmee een compleet overzicht geven van alle personen die daadwerkelijk worden *vervolgd*. In theorie zal het aantal verdachten uit OM-data dus altijd minder zijn dan het aantal verdachten uit HKS (dat immers om *verdachten* gaat).

De derde getalsmatige dataset betreft BOOM-gegevens. Het Bureau Ontnemingswetgeving Openbaar Ministerie houdt zich voornamelijk bezig met alles wat te maken heeft met conservatoir beslag en de ontnemingswetgeving. Het OM kan bij de start van een onderzoek beslag (laten) leggen op het criminele vermogen, zodat de criminele winst na veroordeling daadwerkelijk in de staatskas vloeit. Cijfermatig krijgt BOOM in Leeuwarden van alle parketten in Nederland gegevens aangeleverd over conservatoir beslag dat tot één groot bestand wordt omgevormd.

De vierde dataset zijn de CJIB-gegevens. Het Centraal Justitieel Incasso Bureau (CJIB) is namens het OM belast met de executie van strafvonnissen en ontnemingsuitspraken. De lokale parketten dragen daartoe de onherroepelijke en executeerbare zaken over aan het CJIB.

De vijfde dataset gaat over internationale rechtshulpverzoeken. Deze worden bijgehouden bij de Dienst IPOL. Gevraagd is om een overzicht te leveren van alle rechtshulpverzoeken die zowel Nederland binnenkwamen als uitgingen en waarbij artikel 420bis-420quater in opgenomen stond.

De cijfermatige bronnen kunnen soms gekoppeld worden aan de hand van een uniek parketnummer. Dat wil zeggen, elke persoon die als verdachte door het Openbaar Ministerie wordt vervolgd, krijgt een code toegekend die in de justitiële keten blijft gehandhaafd (behalve bij cassatie). Met behulp van deze unieke code is in deze CBA gekeken hoe de personen die voor witwassen vervolgd worden in OM-data, BOOM en CJIB staan. HKS-gegevens en internationale rechtshulpverzoeken konden hier niet aan gekoppeld worden, omdat deze systemen niet met parketnummers werken.

2

Witwasmethoden

De eerste onderzoeksvraag voor alle CBA's luidt: "Hoe heeft de aard van het criminele verschijnsel zich ontwikkeld voor wat betreft de wijze waarop die criminaliteit wordt gepleegd?". Vertaald naar het onderwerp witwassen betekent deze vraag om a) de diverse methoden van witwassen inzichtelijk te maken en b) hierin veranderingen door de jaren heen te ontdekken.

Om een ontwikkeling te kunnen schetsen, is echter vergelijkingsmateriaal nodig. Aangezien de CBA's eens in de vier jaar verschijnen, ligt het voor de hand om de vorige CBA Witwassen als ijkpunt te nemen en hierop eventuele veranderingen te baseren. Het probleem is echter dat in de vorige CBA wegens tijdsdruk is gekozen om slechts twee elementen van witwassen grondig te behandelen, namelijk het investeren van crimineel geld in vastgoed als methodiek (pleegwijze) en het inschakelen van financiële facilitators (kenmerk betrokkenen) (Lammers et al., 2008). Een vergelijking met de vorige CBA over de brede linie is dus niet mogelijk.

Ander vergelijkingsmateriaal kampt ook met specifieke tekortkomingen voor een vergelijking door de jaren heen. Zo kleven aan de Nederlandse bijdrage voor de OCTA te veel methodologische en inhoudelijke bezwaren (zie paragraaf Onderzoeksmethoden en bronnen) om vergelijkingen op te baseren. FIU-Nederland heeft slechts overzichten van ongebruikelijke en verdachte transacties. Van dergelijke transacties is niet op voorhand aan te geven dat het om witwassen gaat. Ook wordt in de FIU-data geen informatie over witwasmethoden gegeven. De OM-data kunnen ook geen inhoudelijke informatie over witwassen verschaffen, daarvoor moeten de oorspronkelijke dossiers stuk voor stuk worden doorgenomen.

Andere bronnen om ontwikkelingen in de afgelopen vier jaren te kunnen vergelijken zijn er eenvoudigweg niet. Het is daarom lastig te bepalen of iets wat in de onderzochte tijdsperiode opvalt ook echt een nieuwe ontwikkeling is, al jarenlang plaatsvindt of door gebrek aan aandacht lange tijd niet is opgevallen.

Hoewel het aan een overzicht in Nederland ontbreekt, worden er in de (inter)nationale literatuur wel diverse algemene ontwikkelingen geschetst. Met name de FATF heeft op zijn website in de categorie *Methods & Trends* diverse rapporten geplaatst die, de naam zegt het al, over nieuwe methoden en trends

berichten.⁵ Zo wordt er bericht over *New Payment Methods* (cybermoney), *Trusts and Company Service Providers*, *Casino's* en *Trade Based Money Laundering*. Het gaat hier echter om internationale ontwikkelingen waarvan nog niet op voorhand is uit te maken dat deze relevant zijn voor Nederland.

Er is daarom gekozen om voor de beantwoording van de eerste onderzoeksvraag een inventarisatie te houden van de witwasvormen die sinds 2008 daadwerkelijk in Nederland zijn aangetroffen. Er volgt geen uitputtende lijst met mogelijke witwasvormen in al zijn gradaties. Alleen daar waar aansluiting op de internationale literatuur is, zal deze worden genoemd.

Het beschrijven van witwassen in Nederland aan de hand van daadwerkelijk aangetroffen constructies heeft voor- en nadelen. Het voordeel van deze benadering is dat het een concreet overzicht van de stand van zaken in Nederland geeft. De lezer kan zo voor zichzelf snel een oordeel vormen hoe de bestrijding in Nederland vorm krijgt en waar mogelijk in de toekomst nog ruimte voor verbetering is.

Het nadeel van deze methode is dat het zich verlaten op geconstateerde witwasfeiten een potentieel manco creëert. Om een voorbeeld te geven, de Nederlandse Emissierechten Autoriteit trok in 2011 aan de bel wegens fraude met emissierechten (NEA, 2010). Daarbij werd ook aangegeven dat er *mogelijk* sprake was van witwassen. Wij hebben hier echter geen bewijzen voor gezien.⁶ Omdat er geen hard bewijs is, besteden wij daarom geen verdere aandacht aan het witwassen met emissierechten. Dat wil niet zeggen dat het er daarom ook niet is. Misschien ontbreekt het ons aan de benodigde toegang of komen straks nieuwe feiten boven water die het verhaal aannemelijk kunnen maken.

Een ander nadeel is dat wij de kans lopen om bepaalde vormen te missen. Witwassen wordt immers in alle politieregio's en door vele opsporingsambtenaren bestreden. Het is dus mogelijk dat wij, ondanks ons uitgebreide veldonderzoek, bepaalde methoden simpelweg niet hebben gezien.

⁵ http://www.fatf-gafi.org/pages/0,3417,en_32250379_32237202_1_1_1_1_1_1,00.html

⁶ Uit het onderzoeksrapport blijkt dat het slechts om vermoedens gaat. Zo is *wellicht* sprake van witwassen omdat de betrokkenen valse identiteiten gebruikten. Verder had de KMar geconstateerd dat bepaalde personen al bij hen bekend waren omdat zij worden verdacht of gezocht voor delicten met witwassen en/of financiering van terroristische activiteiten. Er is echter geen bewijs dat dit in relatie staat met het onderhavige nieuwe feit. Ten slotte had Europol melding gemaakt over het bestaan van witwassen van geld via het systeem van emissiehandel. Maar melding dat ergens in de wereld zoiets bestaat is nog geen reden om ervan uit te gaan dat dat dan ook in Nederland plaatsvindt.

De voordelen van het beschrijven van concrete witwasconstructies wegen echter tegen de nadelen op. Door in te steken op concreet waarneembare gebeurtenissen zorgt dit ervoor dat de CBA Witwassen 2012 als referentie kan gaan dienen voor toekomstige rapportages. Dit is de stand van zaken zoals die in de periode 2008-2011 op het gebied van witwassen in Nederland werd aangetroffen. Het geeft tegelijkertijd een beeld weer van de keuzes en prioriteiten die de Nederlandse opsporing op het gebied van witwassen heeft gedaan.

In de volgende paragrafen komen diverse witwasmethoden aan bod: constructies met loanback, gefingeerde omzet, gefingeerde speelwinst, ABC-transacties in vastgoed, *Trade Based Money Laundering*, *New Payment Methods*, leasen, stichtingen, verkoop in consignatie, stromannen en contante bestedingen. De nadruk ligt hier op de economische definitie van witwassen. Dat wil zeggen, de economische integratie van oorspronkelijk crimineel geld. Voor ondergronds bankieren of geldkoerieren, in wezen verplaatsingsmethoden, verwijzen wij naar het hoofdstuk 4.

Loanback

De loanbackconstructie is een oude bekende. Deze methode wordt al vele jaren toegepast om de belasting te ontduiken of om geld uit bijvoorbeeld de verdovendemiddelenhandel te verhullen. In het kort komt het erop neer dat de crimineel zijn eigen, door criminaliteit verkregen, vermogen aan zichzelf terugleent zonder dat de buitenwereld dit gemakkelijk kan onderkennen. Voor de buitenwereld lijkt er gewoon sprake te zijn van een leningsovereenkomst die tussen twee onafhankelijke partijen is overeengekomen.

In loanbackconstructies wordt al gauw gewerkt met grensoverschrijdende overboekingen en bankrekeningen in het buitenland. Soms zijn de constructies heel doordacht maar ze kunnen ook eenvoudige van opzet zijn. Het prototype van een loanback werkt als volgt.

Casus

Een man koopt een woning in Nederland maar gebruikt daarbij geen hypotheek van de reguliere banken. Hij koopt de woning namelijk met geld dat hij uit het buitenland leent. Navraag door de belastingdienst leert dat de geldverstrekker een familielid is en het een privélening betreft.

Op zich kan zo'n leenconstructie een legitieme transactie zijn. Maar de praktijk heeft geleerd om wantrouwend te zijn. Leningen uit het buitenland kunnen *fake* zijn. Bij simpele loanbackconstructies zijn enkele controlevragen vaak al voldoende om tot een verdenking van witwassen te komen. In bovenstaand geval werd bijvoorbeeld gevraagd naar de zekerheden die de geldverstrekker eiste, het aflossingsplan en het rentepercentage. Die zekerheden waren er niet, het aflossingsplan ontbrak en de rente was zo laag dat het duidelijk niet marktconform was geregeld.

Nader opsporingsonderzoek zal in zulke gevallen meer ongeregelde zaken aan het licht kunnen brengen. Zo bleek in een ander geval dat een man weliswaar een onderhandse lening uit Turkije kon overleggen, maar bleek dat het vastgoed vanaf Nederlandse bankrekeningen was betaald. Deze rekeningen waren ook eerst nog eens door contante stortingen in Nederland gevoed. Dat strookte niet met de gegevens van de leenovereenkomst.

Als het geld daadwerkelijk uit het buitenland komt, kan navraag in het desbetreffende land soms de verdenking van witwassen nader onderbouwen.

Casus

Een verdachte leeft van een sociale uitkering. Plotseling verricht hij forse investeringen in Nederland. Bij de belastingdienst overlegt hij zeven onderhandse leningen voor een bedrag van anderhalf miljoen euro. De leningen zouden van een stiefbroer uit Marokko komen. In geen van de gevallen werd ook maar enige zekerheid voor de verstrekende partij vastgesteld. Er werd daarom een onderzoek naar witwassen gestart en al snel bleek dat de verdachte zich niet alleen met witwassen bezighield, maar ook verantwoordelijk was voor de bron van het wit te wassen geld, namelijk grootschalige import van hasj.

Bij een doorzoeking in een pand van de hasjhandelaar in Nederland werd een gedetailleerde boekhouding van zijn hasjhandel in beslag genomen. Hieruit bleek dat hij samen met een medeverdachte in twee jaar tijd voor 36.500.000 euro aan hasj had omgezet. Alle betalingen waren contant ontvangen.

Het rechteercheteam heeft in Marokko onderzoek verricht waaruit bleek dat de 'rijke' stiefbroer financieel helemaal niet in staat was geweest om uit eigen middelen de leningen te verschaffen. Wel was er gedurende enige jaren contant geld op zijn bankrekeningen in Marokko gestort met een

totale waarde van 15.000.000 euro. Vanaf de buitenlandse rekening waren de bedragen vervolgens gegireerd naar derdenrekeningen van notarissen in Nederland voor de aankoop van vastgoed en naar zakelijke en privérekeningen van de verdachte in Spanje en Nederland. Hiervoor had de stiefbroer geen verklaring.

Het aantoonbaar kunnen maken dat de stiefbroer nooit uit zichzelf zo'n groot geldbedrag had kunnen uitlenen, was in dit geval een belangrijk punt om de verdenking van witwassen te kunnen onderbouwen.

Maar loanbackconstructies zijn niet altijd even makkelijk te ontrafelen. Een voorbeeld van een ingewikkelder constructie verliep via derdengeldrekeningen en Zwitserland.

Casus

Een Zeeuwse coffeeshophouder zette veel meer om dan legaal kon worden verantwoord. Het illegale deel van zijn inkomen werd zo omvangrijk dat de crimineel dit geld wilde investeren in een nieuw te bouwen sportpand in zijn woongemeente. Hij nam daarbij een advocaat in de arm om de financiering af te schermen. Deze zette een loanbackconstructie op en speelde zelf een rol als bestuurder/directeur van de vennootschap die de bouw en exploitatie moest gaan realiseren. Op die manier wilde de advocaat zich extra achter zijn verschoningsrecht verschuilen.

De advocaat opende vervolgens een rekening bij banken in Luxemburg en Zwitserland op naam van een Panamese NV. De coffeeshophouder had zelf ook een bankrekening in Zwitserland en stortte daar regelmatig contant geld op. Ook zorgde de coffeeshophouder ervoor dat geld op de derdenrekening van de advocaat werd gestort waarna deze het geld overboekte naar de Zwitserse rekening.

Uiteindelijk werd na giraal kriskrassen 27 miljoen euro bijgeschreven op de rekening van een Belgische NV. Deze NV was een door de advocaat opgezette projectontwikkelaar die de bouw van het sportcomplex op zich had genomen. De advocaat trad op als bestuurder van deze NV en bracht de administratie onder bij zijn kantoor, wederom om zijn geheimhoudingsplicht te misbruiken.

Bovenstaande constructie werd echter toch ontdekt, en zowel het pand als de coffeeshop werden in beslag genomen.

Het onderzoeken van een loanbackconstructie kan door het ingewikkelde karakter soms een lange tijdsinvestering vragen. Maar omdat een ingewikkelde loanback vaak ook een papieren spoor achterlaat, kan deze ook jaren na dato alsnog achterhaald worden. De volgende casus werd in de tijd van de gulden opgezet, maar de methodiek kwam pas aan het licht tijdens een groot Amsterdams onderzoek dat in 2010 werd afgesloten. Het gaat om een ingewikkelde constructie om een hotel te kopen, vandaar dat de casus ook wat uitvoeriger behandeld wordt.

Casus

Tijdens een opsporingsonderzoek werd achterhaald dat een contante storting van 8.500.000 Nederlandse guldens op een coderekening bij een bank in Luxemburg had plaatsgevonden.⁷ Het afgestorte geld bestond onder meer uit 8.000 bankbiljetten van 1.000 gulden. Van deze storting werden later door het opsporingsteam kwitanties in een dossier van een offshore company bij een in Nederland gevestigd trustkantoor aangetroffen.

De begunstigde van deze anonieme Luxemburgse rekening bleek een op de Britse Maagdeneilanden geregistreerde Limited te zijn. Het team stelde vast dat de *Ultimate Beneficial Owner* (UBO) van deze Limited ook eigenaar was van legitieme onderneming A in Nederland.

Het in Luxemburg gestorte geld werd overgeboekt naar een bankrekening in een ander land. Deze rekening stond op naam van een Antilliaanse vennootschap. Vervolgens werd vanaf deze rekening het bedrag overgeboekt naar een andere Antilliaanse vennootschap. Dit herhaalde zich nog enkele keren, voordat het geld op de Nederlandse bankrekening van de eerder genoemde legitieme onderneming A in Nederland werd bijgeboekt.

Alle betrokken rekeningen stonden op naam van offshore-vennootschappen met één en dezelfde UBO, namelijk de eerder aangehaalde eigenaar van de legitieme onderneming A. De gebruikte offshore-vennootschappen waren geregistreerd op de Maagdeneilanden en Curaçao, maar ook in Nederland. De bankrekeningen werden aangehouden in Luxemburg en Nederland.

⁷ De Luxemburgse bank in kwestie voelde zich ongemakkelijk bij de storting. Uiteindelijk is dit wel doorgegaan en heeft het geld een kleine week op de rekening gestaan. De bank verdiende aan deze transactie zo'n 5.000 gulden. Overigens is het nog altijd mogelijk onder door de FATF vastgestelde voorwaarden een nummer- of coderekening in Luxemburg af te sluiten.

Om de constructie van offshore companies en bankrekeningen op te zetten, schakelde de verdachte meerdere trustkantoren in, zowel in Nederland als op de Antillen, alsmede een agentschap (*accommodation house*) op de Britse Maagdeneilanden. De trustkantoren kregen een bepaalde opdracht waarna andere trustkantoren weer voor andere zakelijke exercities in de arm werden genomen. Zo werd onder andere een vennootschappelijke constructie opgezet door het ene trustkantoor en na bewezen diensten in opdracht van de verdachte door een ander trustkantoor geliquideerd. De verdachte zorgde er op die manier voor dat geen enkel trustkantoor een volledig overzicht had over de levensloop van zijn offshore companies. Alleen de verdachte zelf behield het overzicht.

Nadat het geld op de rekening van het legitieme bedrijf A was bijgeschreven, werd het bedrag overgemaakt naar de derdengeldrekening van een notaris. Bij deze notaris werd de aankoop van een nieuwe Nederlandse BV gerealiseerd waarna de aandelen werden overgedragen. In deze aangekochte BV was het volle eigendom van een hotel ondergebracht. De verdachte kocht op deze wijze het hotel aan met het eerder contant in Luxemburg afgestorte geld.

De betrokken notaris was door alle constructies niet in staat de achterliggende geldstroom te zien. Hij zag immers alleen het laatste deel van het traject, namelijk de binnenkomst op zijn derdengeldrekening van het geld vanuit de legitieme onderneming A waarmee de verkoper van het hotel moest worden betaald. De hoofdverdachte had voorts een verhaal paraat bij de contante stortingen in Luxemburg.

Vervolg casus

Geconfronteerd met de contante stortingen in Luxemburg, gaf de verdachte op de terechtzitting als verklaring dat deze het resultaat waren geweest van de verkoop van een aantal kunstwerken. De verdachte gaf aan niet te weten wie de koper van de kunstwerken was geweest, omdat een handelaar namens de koper had opgetreden. De handelaar was inmiddels overleden en er kon geen enkel document over de transactie worden getoond. De verklaringen van de verdachte bleken op verifieerbare elementen niet te kloppen en andere door de verdediging aangedragen beweringen waren onaannemelijk of niet verifieerbaar. De verdachte kon ook niet uitleggen waarom hij het geld van de ene naar de andere vennootschap doorschoof, terwijl dit ook direct naar de vennootschap met de financieringsbehoefte overgemaakt had kunnen worden.

De verdachte werd voor witwassen veroordeeld. Ten behoeve van een eventuele ontnemingsmaatregel werd beslag gelegd op de aandelen van de BV waarin het hotel was opgenomen, het object dat met de loanbackfinanciering was aangeschaft.

Vervolg casus

De verdachte had de aandelen van zijn legitieme BV eveneens in een Antilliaanse NV ondergebracht. De overgemaakte bedragen om het hotel (de aandelen van de BV) aan te kopen, werden in de boekhouding van het legitieme bedrijf A verantwoord als een boeking in rekening-courant van de bovenliggende Antilliaanse NV. De binnenkomst van dat geld werd op deze wijze verantwoord en er waren nauwelijks dekkende zekerheden noodzakelijk.

Overigens werden de overboekingen, voorafgaand aan de boeking ten gunste van het legitieme bedrijf, ook in de vorm van een rekening-couranttransactie verricht. Op deze wijze werden transacties uitgevoerd zonder zekerheden, onderliggende documentatie, voorwaarden en tegenprestaties.

Het ontbreken van elke vorm van onderliggende documentatie was een indicatie dat er geen sprake was van een reguliere transactie. Onder normale bedrijfsmatige omstandigheden zouden die er wel zijn geweest. Want al zijn verschillende vennootschappen van één en dezelfde UBO, dan nog is elke vennootschap een zelfstandige entiteit met economische en fiscale verplichtingen.

Een variant op de loanback is de back-to-backlening. Wij hebben in ons onderzoek deze variant zeer incidenteel aangetroffen. Bij het gebruik van een back-to-backlening als witwasmethode wordt over het algemeen een erkende financiële instelling in de leenconstructie geschoven. Een legitieme bank of leeninstelling verschaft alleen een lening als er toereikend onderpand of een onderpand van hogere waarde tegenover het te lenen bedrag gesteld kan worden. In de back-to-backconstructie leent de geldschietster aan zijn klant geld, waarbij die lening zeker gesteld wordt door een bepaald in deposito geplaatst bedrag of waardevol voorwerp. Zo kan een schilderij van Rembrandt in depot komen. De eigenaar van het schilderij kan zijn tijdelijke tekort aan liquide middelen elimineren en hoeft het schilderij toch niet te verkopen. Het deposito hoeft ook geen eigendom van de aanvrager van de lening te zijn. Criminelen kunnen op deze wijze hun vermogen of waardevolle bezit gebruiken om leningen uit de reguliere financiële infrastructuur te verkrijgen.

Samenvatting loanback

Voordelen (voor de witwasser)

- Volledige controle over het vermogen.
- Voor de opsporing is het lastig en tijdrovend vast te stellen waar het geld vandaan komt.
- Voor het traceren van geld dat uit het buitenland komt, moet de opsporing internationale rechtshulpverzoeken doen. Dat kan sterk vertragend werken.
- Bankrekeningen op naam van een vennootschap behoeven niet in hetzelfde land aangehouden te worden als waar de vennootschap geregistreerd is.
- In geval van een relatie met vastgoed kunnen de gebruikelijke toetsing en voorwaarden bij hypotheekverstrekking worden ontweken.
- Bedragen van substantiële omvang kunnen bij een loanback ingebracht worden.

Nadelen (voor de witwasser)

- Tegenover leningen dienen zekerheden te staan. Deze zijn soms lastig te creëren wanneer de betrokkene geen legitiem bezit of garantie kan afgeven.
- Uiteindelijk zijn tegenwoordig voor vrijwel elk land zowel de gebruikte ondernemingsvorm als bankrekeningen op te vragen en te analyseren.
- Leningen waarbij offshore vennootschappen, belastingparadijzen of onderhandse leningen zijn gebruikt, trekken aandacht van betrokken partijen en opsporing.
- Om bedrijfsinvesteringen aan te kunnen trekken, is een begin van legale activiteiten noodzakelijk. Een bedrijf kan niet zomaar, zonder enkele zekerheid te geven, voor miljoenen lenen. Het moet dus in redelijke verhoudingen worden opgebouwd. Dit kan een duur traject zijn en een lange tijdsinvestering vragen.

Waaraan te herkennen? (voor de opsporing)

- Onbekende geldschietster uit het niet-reguliere circuit.
- Geldschietster is ondergebracht in een belastingparadijs met een brievenbusadres.
- De grootte van de lening verhoudt zich niet met de zekerheid die de ontvanger kan bieden, dan wel zijn legitieme financiële status.
- Eventuele bij de bank overlegde documenten, ter onderbouwing van lening of transactie, zijn vaak summier.
- Onderhandse leningen zonder afdoende overeenkomst en zekerheden.
- Geen zichtbare aflossing.
- Geldstroom voor de lening is economisch niet verklaarbaar.
- Hoge transferkosten worden geaccepteerd, terwijl er veel rendabelere routes zijn.

Gefingeerde omzet

Bij deze witwasmethode draait het om het voorwenden van omzet die in werkelijkheid niet één op één met de gepresenteerde economische activiteiten is gerealiseerd. Als klassieke methode geldt hierbij het kunstmatig ophogen van de omzet van een legitieme onderneming. Maar het manipuleren van de omzet hoeft niet altijd om een verhoging te gaan. Om belastingtechnische redenen kan het soms ook handig zijn om minder omzet of zelfs verliezen voor te wenden.

Over het algemeen zal een witwasser echter omzetverhoging fingeren. Wanneer een crimineel of criminele organisatie een legitieme onderneming heeft, kunnen de inkomsten van de onderneming vermengd worden met crimineel vermogen. Het totaal vermogen wordt vervolgens als de omzet van de legale onderneming opgevoerd. Daar wordt vervolgens keurig belasting over betaald en is daarmee witgewassen. Dit kan het makkelijkst bij ondernemingen waarbij de omzetten in contante vorm plaatsvinden. Te denken valt aan het uitbaten van een café, een parkeergarage of een speelhal. Maar het is ook mogelijk bij lastig inschatbare bedrijfsactiviteiten, zoals dienstverlening. Een consultant kan bijvoorbeeld zijn omzet verhogen door naast zijn echte klanten ook een aantal niet verifieerbare klanten in verre landen op te voeren. Hij schrijft hier dan zogenaamd adviezen voor en encenseert hiervan de betaling. Of een uitbater van een privé club voert op dat zijn gastvrouwen de betreffende maand door 150 klanten waren bezocht in plaats van door de daadwerkelijke 75 heren (die natuurlijk ook nog eens zogenaamd allemaal contant betaalden). In de volgende casus wordt de omzet van een autogarage gefingeerd.

Casus

Enkele Iraanse criminelen openden in Rotterdam een garagebedrijf. De financiering hiervan kwam uit de hennephandel. De investeringen worden afgeschermd door een administratiekantoor. De Iraniërs wisten hun winsten uit de drugshandel wit door de omzet te manipuleren. Dit deden zij al vanaf het begin van de opening van het garagebedrijf. Verder lieten zij het ook voorkomen of er auto's werden verkocht. Deze werden korte tijd later opnieuw aangekocht om daarna weer te worden doorverkocht. Daarbij werden steeds flinke winsten geboekt die zogenaamd contant plaatsvonden. In werkelijkheid werden de auto's alleen op papier verhandeld en kwamen de contanten uit hun eigen drugswinsten.

Het voordeel van een bedrijfsmatige constructie die goed is opgezet, is dat deze langere tijd mee kan gaan. In het bovenstaande voorbeeld zou het garagebedrijf misschien wel jaren als witwasmachine hebben kunnen functioneren als de Iraniërs niet door hun drugshandel waren opgevangen. Minder handig werd de omzet door Surinaamse verdachten in een andere garage gefingeerd.

Casus

Uit onderzoek blijkt dat een Surinaamse man gemiddeld 50.000 euro per maand stort. Als uitleg verklaart hij dat hij een doe-het-zelfgarage heeft die maandelijks een contante omzet van 50.000 euro genereert. Maar een simpel rekensommetje leert dat met de verhuur van apparaten hoogstens 42.000 euro omzet per maand gehaald kan worden. En dan moet de garage wel zes dagen in de week een maximale bezetting kennen. Dat is echter erg onwaarschijnlijk. Een politieobservatie leert namelijk dat de garage zeer matig door klanten bezocht wordt. Ter controle wordt ook nog een getuige benaderd die in de garage heeft staan klussen aan zijn eigen auto. Hij geeft aan dat hij voor twee dagen huur van een werkbrug en materiaal zo'n 200 euro kwijt was. In de administratie van de garage is echter genoteerd dat hij 1850 euro heeft betaald. De getuige is daarover zeer verbaasd. Er zouden bijvoorbeeld spuitkosten berekend zijn, maar daar weet hij niks van. Hij zegt dat hij nooit zo'n bedrag aan zijn oude auto zou uitgeven, omdat die niet eens zoveel waard is.

De gefingeerde omzet was in bovenstaande casus wel erg doorzichtig. Op het moment dat de garage in beeld kwam, was het vrijwel direct duidelijk dat er werd gesjoemeld. Toch duurde het meer dan een jaar voor de zaak aan het licht kwam. Blijkbaar werd er in die tussentijd niet goed naar gekeken. Datzelfde geldt ook voor de volgende casus.

Casus

Een in de hennepkwekerij actieve verdachte begon in een bepaalde stad een taxi-onderneming om zijn illegale winsten te witten. Met twaalf taxi's werd hij meteen een flinke speler in de taxiwereld van die stad. Naast diverse gefingeerde onderhandse leningen werd ook een fictieve omzet gecreëerd.

Achteraf is het moeilijk te geloven dat deze constructie kans van slagen had. Zowel de leningen als de omzet vielen vrij eenvoudig te weerleggen. De geldschietters bleken namelijk van niets te weten of konden niet aantonen dat zij in

staat waren geweest de lening te verstrekken. De opgegeven omzet bleek ook niet reëel bij het uitlezen van de taximeters. Het bedrijf bleek zelfs verliesgevend.

Het fingeren van omzet hoeft geen doorlopende activiteit te zijn, maar kan ook eenmalig optreden. De wit te wassen geldsom hoeft er echter niet minder om te zijn. In de volgende casus werd eenmalig omzet gerealiseerd met chalets in een bungalowpark.

Casus

Ten behoeve van een criminele organisatie werd door een notaris op één dag drie besloten vennootschappen en twee stichtingen administratiekantoren met certificaatrechten opgericht. Het eigendom van een deel van een bungalowpark werd ingebracht in één van de BV's die op zijn beurt weer door één van de stichtingen werd beheerd.

Vervolgens werd binnen een jaar een deel van het ingebrachte eigendom voor een veel hoger bedrag weer verkocht. Daardoor werd een aanzienlijke winst gecreëerd. Het hogere verkoopbedrag werd verantwoord met de waardestijging die de chalets hadden ondergaan door verbouwingen. In werkelijkheid was de hoogte van de waardestijging echter beperkt. Maar op papier waren de aandelen van de BV en dus de certificaten meer waard geworden en kon een hoge dividenduitkering plaatsvinden.

Het fingeren van omzet kan dus met verschillende soorten bedrijfsactiviteiten en objecten geschieden. Om niet op te vallen, moeten de prijzen van de verhandelde goederen of aangeboden diensten zo reëel mogelijk zijn. Het heeft weinig zin om van een kleine garage te verwachten dat deze een omzet van tonnen draait. Daarom viel een aantal witwasconstructies door de mand. Maar er zijn ook goederen waarbij de waardebepaling lastiger is. Te denken valt aan de kunstsector.

Casus

Een schilderij wordt op de veiling gekocht voor een zeker bedrag door persoon A. Deze persoon A verkoopt het schilderij aan persoon B één dag later voor een vraagprijs die slechts twee procent boven de aankoopprijs ligt. De vraagprijs wordt in een vordering op persoon B vermeld, maar het geld wordt nooit daadwerkelijk overgemaakt. Na zes maanden wordt het schilderij door B weer terugverkocht aan A voor een bedrag van 152 procent van de oorspronkelijke aankoopprijs.

Uit onderzoek bleek dat deze prijsstijging irreëel was. De werken van deze kunstenaar zijn in de betrokken periode hoogstens 21 procent gestegen en zeker niet de uitzonderlijke 152 procent die hier genoemd werd.

Het is bovendien niet de enige verkoop die tussen deze twee personen heeft plaatsgevonden. Persoon A heeft, voor zover dat nu bekend is, persoon B voorzien van 34 kunstwerken met een totale waarde van bijna 23 miljoen euro. Als gekeken wordt naar de omzet die middels deze transacties behaald is, valt op dat deze voor persoon A bijna nihil is. Uit de gegevens over de aankopen blijkt verder dat deze zijn verricht door vijf verschillende offshore-vennootschappen die alle in bezit zijn van één eigenaar. Ook worden er in de facturen verschillende schilderijen samengevoegd, wordt er bij de terugverkoop een andere combinatie van schilderijen genoemd, is er sprake van wisselende valuta, wordt er op de facturen gebruikgemaakt van de namen van familieleden, worden delen van schilderijen terugverkocht, wordt er gewerkt middels consignatie (zie ook verderop) en is het niet ongebruikelijk dat een object met "verlies" wordt teruggekocht. Al deze elementen dragen ertoe bij dat het spoor van de betrokken objecten en de bijbehorende geldstromen zeer lastig te herleiden zijn.

Samenvatting gefingeerde omzet

Voordelen (voor de witwasser)

- Volledige controle over het vermogen.
- Met de acceptatie van het opgemengde vermogen als legale omzet is betrekkelijk eenvoudig het illegale vermogen witgewassen en vrijelijk in het legitieme verkeer te gebruiken.
- Voor overheidsinstanties lastig te onderkennen dat een deel van de omzet gefingeerd is.
- Voor overheidsinstanties lastig en tijdrovend vast te stellen waar het geld vandaan komt.
- Geen derden nodig om de methodiek toe te passen.

Nadelen (voor de witwasser)

- Een begin van legale activiteiten is noodzakelijk. De criminele organisatie kan niet zomaar plotseling voor miljoenen legitieme omzet genereren. Het moet dus in redelijke verhoudingen worden opgebouwd.
- Niet alle vormen van bedrijfsactiviteiten lenen zich voor deze vorm van witwassen. Het beperkt zich tot op cashbasis draaiende ondernemingen, zoals horeca en detailhandel.
- In sommige vormen moet gewerkt worden met valse facturen. Dit werkt risicoverhogend op ontdekking door controle of opsporing.
- Over het opgemengde criminele vermogen dient belasting te worden afgedragen. Dit kan leiden tot een kostenpost van 25 procent van het ingebrachte bedrag.

Waaraan te herkennen? (voor de opsporing)

- De verhouding tussen nering en omzet dient verklaarbaar en proportioneel te zijn.
- De winstmarge moet in de branche gebruikelijk zijn.
- Een grote contante omzet moet reëel zijn.
- Een stevige omzet terwijl er nauwelijks klanten worden gesignaleerd.
- Transacties van zaken die niet bij de corebusiness horen.
- Direct na vestiging van de onderneming worden forse omzetten gemaakt.
- Gebruik van de inkeerregeling bij de Belastingdienst (tot 2010 mogelijk, maar wellicht in de toekomst wederom een dergelijke actie).

Gefingeerde speelwinst

Volgens een rapport van APG-FATF (2009) zijn casino's een groot risico voor het witwassen van crimineel verkregen vermogen. Dat is het gevolg van de diversiteit, het volume en de omzetsnelheid van de transacties die in casino's plaatsvinden. In het rapport wordt echter niet gemeld of dit risico ook specifiek voor Nederland geldt.

Incidenteel worden drie methodieken met gefingeerde speelwinst in Nederlandse opsporingsonderzoeken aangetroffen. Het gaat om het verkrijgen van een verklaring omtrent de herkomst van vermogen, het achteraf aandragen van een verklaring voor verdachte gelden en het omwisselen van kleine naar grote coupures.

Het verkrijgen van een verklaring omtrent de herkomst van vermogen

Het verkrijgen van een verklaring voor de herkomst van vermogen kan op verschillende manieren worden uitgevoerd. In de meest eenvoudige vorm probeert de crimineel om zelf zijn zwarte geld bij de kassier of de speeltafel om te wisselen in speelfiches. Na verloop van tijd (waarin al dan niet is gespeeld) worden deze speelfiches weer bij de kassier aangeboden met de vraag het geld op een bankrekening te boeken. Het zwarte, chartale geld wordt daarmee omgezet in legaal, giraal geld. Althans, als de toevoeging van 'speelwinst' op de overboeking staat. Anders blijft de herkomst van dit geld onduidelijk. De kassiers van Holland Casino zijn echter geïnstrueerd om op deze vormen alert te zijn. In dergelijke gevallen wordt een MOT-melding gedaan. De volgende casus geeft zo'n melding weer.

Casus

Een gast voert 6.000 euro in bankbiljetten van 50 en 100 in de multiroulette in, drukt op de uitbetalingsbon en wil de 6.000 euro als speelwinst over laten boeken. Na de mededeling van de casinomedewerker dat het geld als "geen speelwinst" zal worden overgeboekt, ziet de gast af van overboeking en wordt het geld contant weer meegenomen (Van Hees & Miralles Sueiro, 2009).

Wanneer het tijdsbestek tussen wisselen, spelen en terugwisselen zo kort is, kan de kassier direct zien dat het hier geen echte speelwinst betreft.⁸ Verder zal een casinomedewerker in de machine constateren dat er bijna niet is gespeeld, maar dat de machine slechts is “gevoed” met biljetten. Overigens was het bedrag ook te laag om voor een verklaring van speelwinst in aanmerking te komen. Een verzoek tot vaststelling van speelwinst wordt pas gehonoreerd bij een bedrag van 15.000 euro of hoger terwijl voor automaten nooit een speelwinstverklaring worden afgegeven maar hooguit een verklaring van een “gewonnen prijs”.

In een variant op deze methode verdeelt de crimineel zijn geld onder meerdere personen die vervolgens elk afzonderlijk speelfiches omwisselen. Na verloop van tijd worden de speelfiches dan weer door de crimineel verzameld, of pogen de andere personen zelf het geld om te wisselen om het daarna (met speelwinstverklaring) weer aan de crimineel af te staan. Maar een speelwinstverklaring wordt pas afgegeven als de speelwinst is vastgesteld via het camerasysteem.

Casus

Enkele leden van een csv komen onafhankelijk van elkaar een casino binnen. Ze hebben van tevoren een fors contant bedrag aan crimineel verkregen vermogen onder elkaar verdeeld. Met dat geld kopen ze fiches aan. Vervolgens spelen zij met een klein aantal fiches. Na enige tijd geven de leden al hun fiches aan één van hen. Deze gaat vervolgens naar de kassa om zijn fiches in te wisselen. Hij doet hierbij voorkomen dat het om speelwinst gaat. Omdat het een aanzienlijk bedrag is, vraagt hij de kassier het geld niet contant aan hem uit te keren, maar giraal naar zijn bankrekening over te maken. Dat wordt echter geweigerd, omdat camerabeelden laten zien dat de crimineel niet daadwerkelijk speelwinst heeft gemaakt.

Deze witwasmethode kent zijn eigen grenzen. Een winstverklaring voor enkele tienduizenden euro's kan een enkele maal door de procedure glippen, maar een criminele organisatie die een zeer groot bedrag of een constante toestroom van crimineel geld heeft, zal gaan opvallen bij herhaaldelijk ‘winnen’. Holland Casino heeft namelijk met de belastingdienst de afspraak om altijd speelwinstverklaringen te controleren. Het herhaaldelijk aanbieden van grote winstbedragen zal dan ook gaan opvallen.

⁸ De kassier is niet bevoegd om het geld in beslag te nemen en moet daarom het geld weer teruggeven.

In plaats van het Holland Casino te gebruiken voor het verkrijgen van een speelwinstverklaring, kan ook van de loterij gebruik worden gemaakt. De methodiek is hier dat een crimineel een winnend lot van de winnaar koopt voor een bedrag hoger dan de nominale waarde. Een winnend lot van 100.000 euro wordt in zo'n geval door een crimineel van de winnaar gekocht voor bijvoorbeeld 110.000 euro in contanten. De oorspronkelijke winnaar heeft in dat geval 10.000 euro extra winst. Hij beschikt dan over 110.000 euro in contanten en zal op zijn beurt daar een verklaring voor moeten vinden. Maar dat is niet een zorg voor de crimineel. De crimineel zelf heeft 100.000 euro van zijn vermogen weten te witten tegen 10 procent kosten. Dit is in de afgelopen vier jaar een enkele maal waargenomen. Een voorbeeld:

Casus

Bij de regiopolitie Twente komt uit onderzoek naar voren dat een coffee-shophouder annex hennephandelaar een winnend lot kocht om zijn criminele inkomsten wit te wassen. De verdachte speelde al geruime tijd via C-play, een inmiddels ontbonden internetaanbieder van afgeleide speel-systemen. Via internet bood deze onderneming eigen 'deelloten' aan die gekoppeld waren aan loten van de officiële Súddeutsche Klassen Loterie. Een deelloot betekent dat mensen voor bijvoorbeeld een kwart of een derde op een volledig lot kunnen meespelen. C-play inde het door klanten ingelegde geld, kocht er loten mee en speelde op die wijze als cliënt mee aan de betreffende loterij. De speelwinsten uit de aangekochte loten werden door de Súddeutsche Klassen Loterie aan C-play uitgekeerd waarna C-play, onder inhouding van een commissie, op haar beurt de winnende deelnemers speelwinst uitkeerde. Alle fysieke winnende loten bleven in bezit van C-play.

De verdachte in kwestie kende de eigenaar van C-play. Toen uit persberichten bleek dat op een lot in bezit van C-play 500.000 euro was gevallen, benaderde hij de eigenaar van C-play en kocht het oorspronkelijke Duitse lot voor een extra aantal duizenden euro's. Vervolgens nam de verdachte 500.000 euro op in Duitsland. Hij stortte het bedrag weer contant op zijn bankrekening in Twente met de vermelding van lot winst. Hierbij toonde hij het fysieke lot. Hoewel in het Twentse onderzoek de verdachte witwassen ten laste werd gelegd, kwam het door procedurele fouten echter niet tot een veroordeling.

Uiteraard kan een crimineel maar een enkele maal een winnend lot kopen. De wetten van kansberekening zullen aangeven dat het zeer onwaarschijnlijk is dat dezelfde persoon keer op keer de jackpot wint.

Met de opkomst van virtuele casino's op internet zijn er ook nieuwe digitale mogelijkheden voor witwassen in relatie tot speelwinsten gecreëerd.

Casus

In een opsporingsonderzoek wordt een persoon afgeluisterd die verdacht wordt van handel in verdovende middelen. Ook zijn e-mail wordt afgetapt. Tijdens dit onderzoek wordt een mailbericht van een buitenlandse aanbieder van een online pokersite onderschept. De aanbieder informeert in de mail dat het gokgedrag van de verdachte aanleiding tot vermoedens van witwassen geeft. De online aanbieder bemerkt namelijk dat de verdachte opzettelijk bij het pokerspel aan het verliezen is.

Omdat het onderzoek nog niet is afgerond, voeren wij de volgende hypothese als verklaring aan.

De verdachte opent twee of meer accounts bij de aanbieder van de goksites. Een account is gekoppeld aan een bankrekening of creditcard in Nederland en de andere is gekoppeld aan een andere rekening in een ander land. De bankrekening in het andere land is gevoed met crimineel vermogen van de verdachte. Door nu te pokeren via deze twee accounts, waarbij de verdachte ervoor zorgt dat hij via verschillende IP-adressen ingelogd is (bijvoorbeeld door op twee laptops te spelen), kan hij het resultaat manipuleren. Hij speelt dan expres slecht op de buitenlandse account, zodat hij winst op zijn aan de Nederlandse rekening gekoppelde account creëert. De verrekening met de online pokeraanbieder loopt via betalingssystemen als bijvoorbeeld Paypal of andere betaaldiensten naar reguliere Nederlandse financiële instellingen.

Een variant hierop kan ook zijn dat twee of meerdere criminelen hun criminele activiteiten via pokersites verrekenen. De afnemer van een partij verdovende middelen verliest dan opzettelijk van de leverancier van de partij en de vordering wordt op deze wijze vereffend. Dit laatste geval kan echter niet concreet onderbouwd worden en betreft hoogstens een vermoeden.

Online gokken voor het creëren van speelwinstverklaringen heeft voor de crimineel diverse voordelen. Ten eerste kan de verdachte op tweeërlei wijze aangeven dat hij speelwinst heeft gerealiseerd. Enerzijds door de overboekingen vanaf de bankrekening of betaaldienst van de provider te overleggen, anderzijds door te verwijzen naar de *loggings* van de provider dat er daadwerkelijk gegokt is. Ten tweede is het voor een provider niet makkelijk te ontdekken dat opzettelijk wordt verloren (vooropgesteld dat de provider er al belang bij heeft dit te

onderkennen). Ten derde zal een opsporingsteam veel tijd en capaciteit moeten investeren met het opstellen van rechtshulpverzoeken bij buitenlandse poker-aanbieders en financiële instellingen.

Achteraf aandragen van een verklaring

Een tweede variant in gefingeerde speelwinsten heeft betrekking op het achteraf aandragen van speelwinstverklaringen ter onderbouwing van de herkomst van onverklaarbaar vermogen. Deze verklaringen zijn meestal verzonnen en snel te weerleggen doordat elke vorm van onderliggend bewijs (bijvoorbeeld in de vorm van girale overboekingen met winstvermelding of een speelwinstverklaring) ontbreekt.

Soms blijkt echter dat de verdachte in kwestie wel met regelmaat het casino heeft bezocht, maar politieonderzoek zal dan kunnen aantonen dat de opgesomde speelwinsten niet reëel zijn. Als voorbeeld kan hier een zaak uit 2007 van het gerechtshof Arnhem (LJN AZ9398) worden aangehaald. In deze zaak verklaarde de verdachte dat een groot deel van zijn geld afkomstig was uit gokwinsten. Een hoogleraar statistiek toonde echter aan dat zulke winst uitermate tot volstrekt onwaarschijnlijk was.

In een recenter geval werd weliswaar speelwinst behaald, maar daartegen stonden zo veel verliesgevend bezoeken aan het casino, dat zijn verklaring hierdoor elke onderbouwing miste.

Casus

In Leeuwarden wordt een verdachte aangehouden op basis van een aantal aan FIU-Nederland gemelde verdachte transacties. Bij verhoor geeft hij aan beroepsgokker te zijn en bij binnen- en buitenlandse casino's grote speelwinsten te hebben gemaakt. Hij heeft naar zijn zeggen met regelmaat forse winsten bij Holland Casino gemaakt. De verdachte kan geen speelwinstverklaringen overleggen. Opsporingsonderzoek wijst uit dat hij van augustus 2007 tot mei 2008 in totaal 71 keer een bezoek aan Holland Casino heeft gebracht. Door zijn frequente bezoek is hij door de security van het casino meerdere malen geobserveerd. Evaluatie van zijn bezoek leert dat hij gemiddeld ruim 1.000 euro per bezoek heeft verloren en daardoor zeker geen winst heeft weten te realiseren. Bovendien blijkt nu ook dat de verdachte een bepaald bedrag voorhanden moet hebben gehad, wat niet in overeenstemming met de inkomsten uit zijn legale baan is. De verdachte wordt door de rechtbank in Leeuwarden veroordeeld tot tien maanden detentie voor witwassen en zijn BMW M5 wordt ontnomen.

Het was overigens bij Holland Casino opgevallen dat deze verdachte altijd met kleine coupures speelfiches aankocht. Verspreid over enkele bezoeken had de man met in totaal 1.000 biljetten van 20 euro speelfiches aangekocht. Hiermee zijn wij aangekomen bij de laatste functie van casino's, het wisselen van coupures.

Omwisselen van coupures

Naast het creëren van specifieke speelwinst kan een casino ook gebruikt worden om kleine coupures naar grote coupures of buitenlandse valuta naar euro's te wisselen. De volgende twee casussen zijn illustratief.

Casus

Een gast wisselt een bedrag van 7.000 euro in speelpenningen voor bankbiljetten van 500 euro. Het blijkt dat hij deze speelpenningen de dag ervoor aankocht in:

81 bankbiljetten van 50 euro

117 bankbiljetten van 20 euro

56 bankbiljetten van 10 euro

10 bankbiljetten van 5 euro

Er is niet gespeeld.

(Van Hees & Miralles Sueiro, 2009).

Casus

Een gast stopt 190 bankbiljetten van 50 euro in een machine van de multiroulette, maar neemt nauwelijks deel aan het spel. Hij print een uitbetalingsbon uit en wil daarvoor speelpenningen van 500 wisselen. Hij heeft bankbiljetten van 50 euro teruggekregen (Van Hees & Miralles Sueiro, 2009).

Zo wordt blijkens de FIU-meldingen met enige regelmaat door Holland Casino ontdekt dat speelpenningen in kleine coupures worden aangekocht, er vrijwel niet gespeeld wordt, de bezoeker de speelpenningen weer inlevert en om uitbetaling in bankbiljetten van 500 euro verzoekt. Dit is echter een indicator voor witwassen. De afspraak is dat als dit wordt geconstateerd, de gast wordt uitbetaald in dezelfde coupures als welke hij heeft ingewisseld.

Een variant hierop is het voeden van speelautomaten met veel kleine coupures waarna een uitbetalingsbon wordt getrokken en bij de kassa om uitbetaling in briefjes van 500 euro wordt verzocht.⁹

Wanneer criminelen met 500 eurobiljetten rondlopen is het natuurlijk nog niet in het financiële systeem gebracht en dus niet economisch witgewassen. Maar als het casino een speelwinstverklaring bij de bedragen afgeeft, is in ieder geval al wel voorzien in een legale herkomst.

Samenvatting gefingeerde speelwinst

Voordelen (voor de witwasser)

- Uitgekeerde speelwinst is direct legitiem.
- Er is geen aantoonbare voorafgaande investering noodzakelijk.
- Er kan in veel landen gespeeld worden. Er zijn landen waar deze methodiek makkelijker toepasbaar is dan in Nederland.
- Virtuele kansspelen bieden nieuwe mogelijkheden om verliezen en winsten te manipuleren. Vooral het online pokeren biedt hier kansen.

Nadelen (voor de witwasser)

- Grenzen aan wit te wassen bedragen.
- Om statistische redenen kan men niet te vaak speelwinst proberen te fingeren.
- Kansspelgelegenheden verifiëren vanuit fraudebestrijding altijd de speelwinst.
- In Nederland kent het Holland Casino strakke voorschriften tegen witwassen. Als speelwinst niet kan worden vastgesteld, wordt geen winstverklaring afgegeven. Contant geld dat niet als speelwinst wordt aanvaard, wordt ook niet op een andere wijze uitbetaald dan zoals het aangeboden is. Evenmin wordt het in andere coupures omgewisseld.
- In elk professioneel casino is een videobeveiligingssysteem in gebruik. Opnamen worden tijdelijk opgeslagen.

Waaraan te herkennen? (voor de opsporing)

- Statistisch gezien te vaak speelwinst.
- Opgave dat speelwinst gemaakt is, maar men is niet in staat een speelwinstverklaring te overleggen.
- PC- of laptopgebruik waaruit kan blijken dat men tegelijkertijd met meerdere pc's op dezelfde online kansspelwebsite actief is geweest.

⁹ Uit opsporingsonderzoeken is gebleken dat 500 eurobiljetten worden gebruikt voor de betaling van grote partijen drugs. Daarnaast worden de biljetten vaak naar het buitenland gesmokkeld om daar alsnog op een bankrekening (blijkbaar met een minder alerte compliance-afdeling) te worden afgestort. Voor meer informatie over contant geld, zie ook de hoofdstukken 3, 4 en 6.

ABC-transacties

In het kort komen ABC-transacties erop neer dat een onroerendgoedobject in korte tijd via drie (of meer) partijen wordt doorverkocht. A levert aan B, die vervolgens direct weer doorverkoopt aan C. Iedere doorverkoop gaat gepaard met een prijsstijging.

Al vele jaren worden ABC-transacties in één adem met witwassen genoemd. Maar dat is niet altijd terecht. Dergelijke transacties worden namelijk ook gewoon om legitieme redenen gebruikt, bijvoorbeeld om een bemiddelende partij te laten meeprofiteren, om het afschermen van de identiteit van de initiële verkoper of om fiscale redenen. Wanneer een pand namelijk binnen zes maanden wordt doorverkocht, hoeft er geen overdrachtsbelasting te worden afgedragen.

Dat neemt niet weg dat ook de financiële adviseurs van criminele grootverdieners ABC-transacties wel eens misbruiken om crimineel vermogen wit te wassen, bijvoorbeeld door een onderlinge verrekening te laten plaatsvinden, waarbij de ontvangende criminele partij direct over een wit vermogen kan beschikken.

Casus

Uit een onderzoek tegen een financiële facilitator bleek dat deze een ABC-transactie had opgezet. Een vriend van de facilitator kocht in 1997 een pand in de binnenstad van Amsterdam voor 200.000 gulden. In oktober 1999 kocht een andere kennis van de facilitator het pand voor 350.000 gulden op naam van zijn vriendin. Vijf maanden later, in maart 2000, kocht de facilitator het pand zelf voor 650.000 gulden. De verkoop verliep via de legitieme onderneming van de facilitator. De waardestijging in vijf maanden was derhalve 300.000 gulden, oftewel een waardevermeerdering van ongeveer 86 procent. Deze waardevermeerdering stond in geen enkele verhouding tot soortgelijke panden in de directe omgeving. De laatste koper had een forse criminele staat van dienst. Hij werd in 2005 geliquideerd.

De facilitator stond bekend om het aannemen van grote bedragen contant geld van criminelen. Door een pand aan te kopen voor een extreem hoog bedrag kon hij het door hem ontvangen contante geld, onder aftrek van provisie, witten. De facilitator berekende, voorzover dit te achterhalen viel, 10 tot 15 procent van het wit te wassen bedrag. De transactie uit de hiervoor beschreven casus leverde

hem dus 30.000 tot 45.000 gulden op. Het leverde hem tien jaar later overigens ook 3,5 jaar onvoorwaardelijke gevangenisstraf op.

Casus

In een onderzoek naar criminele handelingen van een makelaar in onroerend goed stuitte de politie Zaanstreek-Waterland op een ABC-transactie. Het onderhavige vastgoed was erg goedkoop aangekocht en het vermoeden bestond dat koper en makelaar de 'winst' gedeeld hadden. Korte tijd later werd hetzelfde pand namelijk voor een veel hoger bedrag verkocht. De betalingen vonden plaats door tussenkomst van de derdengeldrekening van een notaris. Van belang was om te achterhalen aan wie de betaling van het pand vanaf de derdengeldrekening was overgeboekt. Maar de notaris beriep zich op zijn plicht tot geheimhouding en werd niet gedwongen tot het geven van inlichtingen.

Men kan zich afvragen of hier het wettelijke verschoningsrecht niet te ver reikt of te ruim geïnterpreteerd werd. Het passeren van de akten is een door de wet bij de notaris belegde handeling. De derdengeldrekening is primair bedoeld het vermogen van cliënten separaat van dat van de notaris te houden tot en met een faillissement van de notaris toe.

Verdachten of hun adviseurs zijn soms erg vindingrijk, getuige de volgende variant van de ABC-methodiek. Daarin werd geld witgewassen door middel van verbouwingen.

Casus

Een verdachte in een Amsterdams onderzoek kocht via zijn legitieme bedrijf een pand via de notaris. De verdachte werd weliswaar eigenaar van het pand, maar betaalde niet direct de koopsom. Wel liet hij het pand fors verbouwen, waarbij hij alle kosten contant betaalde met crimineel geld. Korte tijd daarna verkocht hij het pand weer met winst. Op deze wijze kon verdachte het in de verbouwing geïnvesteerde criminele vermogen witwassen, zonder dat hij het pand hoefde aan te kopen en ontving hij de overwinst op een legitieme wijze.

In deze casus was de verdachte de B in de ABC. De A ontving naderhand de met verdachte afgesproken verkoopprijs na doorverkoop aan C. De C zat waarschijnlijk niet in het complot, maar was een toevallige koper.

Samenvatting ABC-constructies

Voordelen (voor de witwasser)

- Voor de opsporing is het lastig en tijdrovend vast te stellen waar het geld vandaan komt en wie de personen op de achtergrond zijn.
- Met één transactie kunnen tonnen aan euro's worden witgewassen.
- Het is te combineren met een loanbackconstructie hetgeen de deal extra complex maakt.

Nadelen (voor de witwasser)

- Men heeft altijd financiële facilitators (al dan niet betrokken) zoals notarissen en makelaars nodig.
- Prijsverschillen in de overdrachten zijn extreem en/of niet marktconform met alle risico's van dien.
- Er is een meldplicht voor het notariaat of makelaardij in het kader van de Wet ter voorkoming van witwassen en terreurfinanciering.
- Op vastgoed is makkelijk beslag te leggen. Geen fysieke verplaatsing mogelijk.

Te herkennen aan: (voor de opsporing)

- Betrokken partijen hebben onderlinge criminele relaties.
- Grote verschillen in aankoop binnen korte periode.
- Verhandelde aan-/verkoopprijs is niet in verhouding tot vergelijkbaar vastgoed.
- Eén van de partijen gaat failliet vanwege diens betrokkenheid bij de ABC-verkoop.
- De ABC-transactie is niet economisch verklaarbaar.

Trade Based Money Laundering

Volgens de FATF lenen internationale goederenstromen zich uitstekend om crimineel geld te verplaatsen. Het internationale handelsverkeer is namelijk te misbruiken door het enorme volume dat daarin omgaat, de complexiteit rond de financiering ervan, de gebrekkige internationale uitwisseling van douanegegevens en de gebrekkige capaciteiten om in handelsstromen illegitieme transacties te ontdekken (FATF, 2006b). Dergelijk misbruik wordt *Trade Based Money Laundering (TBML)* genoemd en als volgt gedefinieerd: “*the process of disguising the proceeds of crime and moving value through the use of trade transactions in an attempt to legitimise their illegal origins or finance their activities*” (FATF, 2008, p. 1).

Deze definitie kent echter zijn beperkingen. Onduidelijk is wat *'trade transactions'* en *'finance their activities'* inhoudt. Een handelstransactie kan ook met illegale goederen plaatsvinden. Waarschijnlijk wordt bedoeld: het proces waarbij geld dat uit criminaliteit is verkregen, wordt omgezet in legale goederen die in bulkpartijen over internationale grenzen worden verhandeld. Ter illustratie enkele voorbeelden.

Casus

In Zeeland zocht een man uit Sierra Leone contact met een leverancier van landbouwmachines. De man uit Sierra Leone kocht vervolgens enkele keren een machine met een waarde tussen de 10.000 en 15.000 euro. Deze prijzen werden contant betaald, omdat de man aangaf dat de overboekingen vanuit Afrika complicaties bij de bank zouden opleveren.

Op een gegeven moment vroeg hij of het bedrijf via hun rekening een betaling van een lading rijst kon doen. Het betrof een partij rijst uit Vietnam die aan een bedrijf in Sierra Leone geleverd diende te worden. Met de partij was een bedrag van 200.000 euro gemoeid. Het Nederlandse bedrijf stemde hiermee in, waarna de Afrikaan 200.000 euro in contanten bij het bedrijf afleverde. Het bedrijf betaalde vervolgens de rijstleverancier door het bedrag over te maken naar een rekening in Zwitserland.

De Afrikaan werd korte tijd later in België aangehouden in verband met cocaïnetransporten. Lange tijd had hij de betaling van de cocaïne en de goederenstroom weten te scheiden door niet bij de drugshandel betrokken legitieme bedrijven in de transactie te betrekken.

Casus

Tijdens een opsporingsonderzoek naar handel in cocaïne wordt een telefoongesprek van de hoofdverdachte onderschept. Hij geeft in dit gesprek zijn vriendin de opdracht om een geldbedrag naar bedrijf D te brengen. Bedrijf D handelt in aardappelen en fruit. Doorzoeking bij de verdachten levert een aantal kwitanties op waaruit blijkt dat er voor honderdduizenden euro's contant aan het bedrijf D is betaald. Navraag bij het bedrijf D leert dat de vriendin de export van ladingen aardappelen en fruit naar bedrijven in Afrika bekostigt. Deze goederen worden ook daadwerkelijk tegen de reële waarde verscheept. De vriendin (en anderen) betaalde deze goederen namens bedrijf E en F. Bedrijf E en F zijn echter in handen van de drugshandelaar. Het geld dat aan bedrijf D wordt gegeven,

komt dan ook uit de cocaïnehandel. Daarbij liep een lijn van Zuid-Amerika via Afrika naar Europa. In Afrika zit een handlanger van de hoofdverdachte die zorgt voor het vervolgtraject van de cocaïne transporten naar Europa en de financiële afwikkeling hiervan. Door gebruik te maken van het legitieme bedrijf D, konden de oorspronkelijke opbrengsten in euro's zonder verdenking tegen lokale valuta in Afrika worden uitbetaald. Verder blijkt dat bedrijf D op verzoek ook contante bedragen ontving om deze over te maken naar de bankrekening van andere (buitenlandse) bedrijven zonder verder handelsactiviteiten te ontplooien.

Uit de twee bovenstaande casussen blijkt dat via legitieme handelsbedrijven het contante geld dat uit criminele activiteiten is verkregen, in het financiële systeem kan worden gebracht. Het voordeel van deze methode is dat niet meer eerst hoeft te worden gewisseld in andere valuta, maar bij het overboeken automatisch in lokale valuta wordt genoteerd of bij verkoop van de getransporteerde producten tegen lokale valuta wordt verkocht.

TBML is ook in combinatie met ondergronds bankieren en Nigeriaanse *advance fee fraud* aangetroffen.

Casus

Uit onderzoek bleek dat een Nigeriaanse ondergrondse bankier uit Amsterdam in totaal voor 910.000 euro aan opbrengsten op zijn Nederlandse bankrekening had binnengekregen. Dit bedrag was afkomstig van de zogeheten 419-fraude, fraude waarbij mensen met allerlei smoezen wordt verzocht om snel geld over te maken met de belofte op grote winst.

De bankrekening was een zakelijke rekening waarmee de Nigeriaan wilde voorkomen dat de bank bij een privérekening te snel de 'ondergrondse' geldstromen zou ontdekken.

Vanaf de zakelijke rekening werden bij Nederlandse leveranciers vrachtauto's en aggregaten betaald. Deze goederen werden gefactureerd op naam van een afnemer in Nigeria. Deze afnemer betaalde het aankoopbedrag in naira, de Nigeriaanse muntsoort, bij een kantoor in Lagos. Het kantoor in Lagos had dezelfde naam als de BV in Amsterdam. Het betrof hier alleen een vennootschap naar Nigeriaans recht.

Ondanks dat er met fraudegeld in Nederland betaald werd, liet de ondergrondse bankier wel eerst het aankoopbedrag op de rekening van het filiaal

in Lagos storten alvorens de aankoop en verscheping van de bestelling werd uitgevoerd.

Bijzonder aan deze werkwijze is dat de fraudeopbrengsten direct werden aangewend om goederen voor derden te kopen. Deze derden betaalden de goederen in naira bij het filiaal in Lagos. Deze naira werden weer gebruikt om moneytransfers uit Nederland uit te betalen.

TBML komt overigens niet alleen in relatie met Afrika voor, maar ook in andere delen van de wereld.

Casus

Tijdens een onderzoek gericht op een Surinaamse cocaïnehandelaar in Rotterdam werd vastgesteld dat hij vanuit Nederland een lading speelgoed in China betaalde. De lading speelgoed deed Nederland echter niet aan, maar werd rechtstreeks in Zuid-Amerika afgeleverd.

Casus

Een Arubaanse man laat op grote schaal cocaïne naar Nederland smokkelen. De opbrengsten worden in Nederland doorgaans in euro's, maar soms ook in Amerikaanse dollars betaald. Omdat de organisator in Aruba woont, zoekt hij naar een methode om het geld niet alleen naar Aruba te brengen, maar het ook tegen de lokale munteenheid om te wisselen. Twee Nederlandse verdachten, een vader en een zoon, kunnen uitkomst bieden. De zoon woont op Aruba en heeft een import- en handelsbedrijf waar Nederlandse bedrijven aan leveren. Vader en zoon zijn bereid om geldbedragen die in Nederland bij de vader worden afgegeven, tegen 5 procent commissie op Aruba te laten uitbetalen. De zoon krijgt dan op Aruba een seintje van de organisator dat er iemand in Nederland een 'donatie' gaat brengen. De vader of anderen nemen dat geld in ontvangst waarmee vervolgens goederen worden gekocht die naar Aruba worden verscheept. De opbrengsten van de verkoop van deze goederen komen op rekening van het Arubaanse bedrijf van de zoon. De zoon neemt vervolgens grote geldbedragen van zijn bankrekening en draagt deze over aan de drugs-smokkelaar. De strafzaak is nog in behandeling.

In de laatste casus werd door opsporingsdiensten becijferd dat in drie jaar tijd zo'n 2,5 miljoen euro zou zijn verplaatst. Maar vermoedelijk vonden de TBML-activiteiten van de verdachten over een langere periode plaats die echter

buiten het domein van het opsporingsonderzoek lagen. De naam van de vader dook namelijk al in 2002 tijdens een ander opsporingsonderzoek op als iemand die ervoor kon zorgen dat geld in Aruba wordt uitbetaald. Ook bij een derde opsporingsonderzoek kwamen de namen van de vader en de zoon naar voren. Het is daarom mogelijk dat zij aan meerdere smokkelaars in verdovende middelen hun diensten hebben verleend. Daardoor is het onbekend hoeveel geld er in totaal is verplaatst.

Toch had de TBML bij het bedrijf al eerder aan het licht kunnen komen. Het contante geld dat in Nederland werd aangeleverd, bleek op een slordige manier (gevouwen en gekreukt) in plastic tassen bij het bedrijf te worden afgegeven, soms zelfs na kantoortijd. De boekhouder moest deze vervolgens afstorten. Zo kreeg hij op een keer 3.750 briefjes van 20 euro met de opdracht “zie maar dat je het kwijt raakt”.

Tot slot is het in al deze TBML casussen opvallend dat het om legale goederen gaat die tegen reguliere prijzen op de internationale markt worden verhandeld. Dit is een groot verschil met de voorbeelden die het FATF aandraagt. Daar worden goederen stelselmatig tegen te hoge of te lage prijzen verhandeld (wat *over-invoicing* of *under-invoicing* wordt genoemd), is de hoeveelheid verscheepte goederen niet correct (*multiple invoicing*, *short-shipping*, *over-shipping*) of wordt het goed valselijk omschreven.

Black Market Peso Exchange

Hoewel de FATF-rapporten sterk de nadruk leggen op vormen van TBML waarin gesjoemel met goederen voorkomt, wordt er één uitzondering gemaakt waarbij een reële prijs wordt betaald. Dat betreft de *Black Market Peso Exchange* (BMPE) uit Zuid-Amerika. De BMPE wordt als een complexe vorm van witwassen voorgesteld waarin het ontstaan gelegen is in ongunstige wisselkoersen voor reguliere handelaren en strakke deviezenbepalingen van de overheid. In het kort komt het er op neer dat Colombiaanse criminelen in de BMPE via een tussenpersoon (een *broker*) hun dollaropbrengsten uit de Amerikaanse drugsmarkt tegen Colombiaanse peso's wisselen. De tussenpersoon zoekt vervolgens legale handelaren die juist weer dollars nodig hebben om goederen (bijvoorbeeld ijskasten) uit Amerika te importeren maar de lokale wisselkoers ongunstig vinden. De tussenpersoon stelt dan zijn (drugs)dollars beschikbaar voor de legale handelaar. Die importeert daarmee de ijskasten, verkoopt die op de lokale markt tegen peso's en draagt de opbrengsten tegen een vooraf afgesproken wisselkoers over aan de tussenhandelaar.

In de BMPE-variant is in principe geen sprake van een foutieve opgave van de goederenwaarde of de aangekochte hoeveelheden.¹⁰ De drughandelaar zelf is niet betrokken bij de legale goederenstroom. Hij brengt alleen dollars bij de *broker* aan en krijgt daarop peso's uitbetaald. Wat de *broker* verder met de dollars doet, is niet aan de drughandelaar en zal hem ook niet interesseren. De drughandelaar heeft dan ook geen weet van de goederen die worden verzonden.

De BMPE wordt in de literatuur specifiek in relatie met Zuid-Amerika gebracht en niet met Europa. Dit is mogelijk een lacune. Hoewel we in de onderzochte periode geen harde bewijzen van een BMPE in Nederland tegen zijn gekomen, waren er wel twee mogelijke indicaties.

Ten eerste bleek een Nederlandse verdachte in relatie te brengen met een *broker* van *La Oficina de Envigado*, een Colombiaans drugskartel. Deze *broker* hield in Amerika tientallen bankrekeningen aan waarmee drugsgeld werd witgewassen.

Ten tweede, vertegenwoordigers van Amerikaanse opsporingsinstanties waar wij mee spraken, gaven aan dat zij bemerken dat er vanuit de BMPE ook in Nederland geld beschikbaar wordt gesteld. Het ontbreekt echter aan verdiepend onderzoek om deze bewering te kunnen controleren.

¹⁰ Het FATF-rapport meldt wel dat er vaak BTW-heffingen bij de import van goederen worden ontdoken door de im-exporttransacties uit de boeken te houden (FATF, 2006b).

Samenvatting TBML

Voordelen (voor de witwasser)

- Transacties worden slecht onderkend door controle- en opsporingsinstanties.
- Transacties hebben altijd betrekking op grensoverschrijdende handelsactiviteiten.
- Grote bedragen kunnen verplaatst/witgewassen worden.
- Handelswaar is in land van bestemming onmiddellijk te verkopen en de gemaakte winsten worden legaal.
- Voor betrokken financiële instanties is het lastig de transacties te doorgronden.
- Tussenpersonen kunnen in derde landen gevestigd zijn waardoor betaling, levering en bemiddeling in drie verschillende jurisdicties plaatsvinden.

Nadelen

- De aankoop van goederen zal in contanten moeten plaatsvinden, terwijl in de groothandel dit a-typisch is.
- Er ontstaat een omvangrijke papertrail.
- Kans op melding ongebruikelijke transacties bij afstorten van grote contante bedragen door leverancier.
- Hoge kosten door afdracht invoerrechten in land van bestemming.

Waaraan te herkennen? (voor de opsporing)

- A-typische wijze van betaling van partijen handelswaar.
- Mogelijk verkoop van bedrijfsvreemde materialen.
- Mogelijk bemiddeling door derden terwijl deze ongebruikelijk is voor de branche.
- Levering verloopt via een bemiddelaar, gevestigd in een land met bank- en/of bedrijfsgeheim.

New Payment Methods

Onder witwassen via *New Payment Methods* (NPM) wordt verstaan het misbruiken van nieuwe betaalsystemen om geld weg te sluizen, te verhullen of te investeren (FATF, 2006a, 2010). Het is echter onduidelijk wat het woord 'new' nu precies inhoudt. Waarschijnlijk wordt bedoeld op betaalmethoden die nog niet tot het huidige reguliere scala worden gerekend.

Er worden door de FATF verschillende vormen aangedragen, maar in ons onderzoek kwamen wij sporadisch de methode van *prepaid debit cards*,

e-purses (elektronische portemonnees) en het gebruik van internetbetaal-systemen (al dan niet gebaseerd op digitale edelmetalen) tegen.

Prepaid debitcards

Prepaid debitcards hebben betrekking op betaalkaarten waar een bepaalde financiële waarde op is geladen. Zo'n debitcard ziet eruit als een gewone credit- of debitcard maar schijn bedriegt. De kaart is namelijk niet gekoppeld aan een tegenrekening op gecontroleerde naam. Afhankelijk van de limieten die de uitgever van de kaart stelt, kan een volgeladen kaart een bedrag van enkele tientjes tot honderdduizenden euro's vertegenwoordigen. Zo'n kaart is makkelijk over te dragen aan een andere persoon en dus ook een ideaal middel om grote bedragen over de landsgrenzen te brengen. Er zijn vele aanbieders van deze kaarten te vinden, variërend van onbekende providers tot grote gevestigde namen.¹¹ In de volgende casus is gebruik gemaakt van Western Union.

Casus

Een passagier van onbekende nationaliteit, uitreizend naar Syrië, wordt op Schiphol door de douane gecontroleerd. Een oplettende douanier bemerkt dat de passagier vijf debitcards van Western Union bij zich heeft. Als de passagier naar de pincodes wordt gevraagd, geeft hij deze af. De douanier controleert daarmee de kaarten bij een geldautomaat. Het blijkt dat er in totaal 480.000 euro op staat.

Omdat de passagier dreigde zijn vlucht te missen, werd geen vervolgonderzoek ingesteld. Daardoor is het onduidelijk of het om legaal geld of uit misdadig verkregen geld ging. Strikt formeel gesproken kunnen wij daarom ook niet zeggen of er sprake is van economisch witwassen. Maar het feit dat deze en soortgelijke zaken met prepaid debitcards bij de douane voorbijkomen, doet het vermoeden rijzen dat het slechts een kwestie van het doen van nader opsporingsonderzoek is, voordat deze link kan worden gelegd.

Electronic purses

Hieronder wordt verstaan dat een bepaalde monetaire waarde elektronisch op een of ander opslagmedium wordt vastgelegd. Dat kan een betaalkaart met een elektronische chip zijn, maar ook een simkaart of dongel. Dus in plaats dat informatie van de accounthouder op een magnetische strip wordt vastgelegd,

¹¹ Zie voor een klein overzicht bijvoorbeeld <http://www.cardreport.com/dirs/prepaid.html> (laatst gecontroleerd 14-10-2011).

wordt nu een geldwaarde op een geheugenchip opgeslagen. Aangezien die geheugenchip overal mee naartoe genomen kan worden, wordt hier ook wel de term elektronische portemonnee (*e-purse*) voor gebruikt. In feite is de OV-chipkaart ook een vorm van *e-purse*.

Net als bij prepaid debitcards het geval was, hoort deze methode in strikt formele zin niet in deze CBA thuis. De methode is namelijk in Nederland nog niet in een constructie aangetroffen waarbij aantoonbaar sprake was van economisch witwassen. Dat is op zich niet zo vreemd aangezien deze methode voor witwassen ook in het laatste FATF-rapport vrijwel niet voorkwam. Er konden wereldwijd slechts drie voorbeelden van geringe omvang worden gevonden (FATF 2010).

Maar evenals bij de prepaid debitcards is op basis van een enkele casus wel degelijk het vermoeden gerechtvaardigd dat deze vorm in Nederland voorkomt, zij het in beperkte omvang.

Casus

Als een Nigeriaanse uitreizende passagier op Schiphol door de douane gaat, doet hij erg krampachtig met zijn mobiele telefoon. Dat wekt bij de controleurs wantrouwen op. De dienstdoende douanebeambte denkt in eerste instantie dat de passagier foto's van kinderporno op zijn toestel heeft en doet daarom nader onderzoek. Dat blijkt niet het geval te zijn. Het blijkt echter dat er een hoog tegoed op de simkaart staat. Een zeer hoog tegoed zelfs, want er is één miljoen US dollar op gezet.

In deze casus was contant geld omgewisseld naar elektronisch geld op een simkaart. Dat tegoed zou bij dezelfde filiaalketen of andere instellingen die daarmee samenwerken weer teruggewisseld kunnen worden. Ook kunnen er betalingen mee worden verricht of geld naar andere gebruikers worden gestuurd, hoewel deze technologie in het westen nog in de kinderschoenen staat. Het zenden of betalen van geld per telefoon staat ook bekend als *m(mobile)-payments*.

Of in deze casus sprake is van witwassen, is op grond van het beperkte onderzoek dat de douane deed, niet vast te stellen. Zo gaf de passagier aan dat het geld bij een wisselkantoor op zijn simkaart was gezet. Hij wilde echter niet aangeven bij welke branche dit gedaan zou zijn. Evenmin wilde hij aangeven in welk land dit zou zijn gebeurd of waar het geld vandaan kwam. Verder is het onduidelijk of de simkaarten zo'n groot bedrag kunnen houden zonder

gemanipuleerd te zijn. Op de display van de telefoon was in ieder geval amper ruimte om het hele bedrag te tonen. Dat de zaak vraagtekens oproept, is wel duidelijk. Omdat de passagier zijn vlucht dreigde te missen en geen wettelijke regels had overtreden, is hij uiteindelijk doorgelaten.

Internetbetaalsystemen

Internetbetaalsystemen zijn op zich niet meer 'new'. Het gebruik van bijvoorbeeld het internationale PayPal of het Nederlandse iDeal zijn al jaren geleden ingeburgerd geraakt. Maar naast deze bekende online betaalsystemen zijn er ook diverse minder bekende spelers op de markt. Een enkele daarvan maakt het mogelijk via internet betaalopdrachten uit te zetten, of zelfs vermogen op te bouwen, zonder dat daar een bancaire tegenrekening tegenover staat. Deze systemen, zoals bijvoorbeeld WebMoney, e-gold of bitcoin, hebben hun eigen methoden ontwikkeld. Deze maken gebruik van digitale *purses* waarin accounthouders hun bedragen in aanhouden. Soms zijn deze portemonnees gedekt door fysieke delen goud, maar soms ook niet. Het is daarmee voor de doorsnee westerse consument een wat schimmiger constructie, omdat niet met absolute zekerheden wordt gewerkt. Dat neemt niet weg dat dergelijke systemen al jaren in gebruik zijn, met name in Rusland, en naar verluidt, ook met name bij digitale criminelen geliefd zouden zijn.¹² Daarbij veranderen voorkeuren voortdurend. Zo werd door het Team High Tech Crime (THTC) van het KLPD in 2008 enkele berichten uit een Russisch cybercrime forum onderschept. Op dat forum werden tips over *carding* uitgewisseld, en werden partners gezocht voor nieuwe criminele activiteiten die met carding te maken hadden. Carding is een term uit de wereld van cybercrime en heeft betrekking op fraude met persoonlijke gegevens van bankpassen en creditcards (Peretti, 2008). De Russische cybercriminelen bleken in 2003 te debatteren over de voor- en nadelen van WebMoney. Het is dan nog niet voor iedereen duidelijk welke voordelen het systeem biedt. Er wordt getwijfeld of je met WebMoney ooit wereldwijd kunt betalen. Maar in 2008 was het gebruik van WebMoney op het forum alom geaccepteerd. De reden hiervoor was dat cybercriminelen inmiddels geld van een Webmoney-account wisten over te zetten op passen waarmee geld kan worden gepind.

Maar het gebruik van WebMoney is niet het exclusieve domein van Russen. Ook in Nederland kan het voorkomen.

¹² Voor meer informatie, zie ook de CBA HTC 2011.

Casus

Een man in Nederland biedt via het .onion tor-netwerk wereldwijd cannabis te koop aan. Door de .onion-extensie is niet te achterhalen wie achter dit adres schuilgaat, omdat het een site is die zich toegelegd heeft op het afschermen van zijn gebruikers. Voor de betaling van de drugs wil de man via zijn WebMoney-account betaald worden. Hij stuurt het dan via de post op waarbij het risico bij de ontvanger ligt.

Andere voorbeelden van NPM dat de FATF aanwijst, zijn in Nederland niet aangetroffen.

Samenvatting NPM

Voordelen (voor de witwasser)

- Buiten het zicht van de reguliere opsporing.
- Fenomeen nog vrij onbekend bij de opsporing.
- Vrijwel altijd internationaal georiënteerd.
- Provider van betalingsfaciliteit is bijna altijd in buitenland gevestigd.
- Aanbieders in het land zelf beschikken soms niet over informatie van de gehele transactie.
- Er zijn exotische providers die hoge limieten toekennen.
- Gemakkelijk te vervoeren, minder opvallend dan een som geld.

Nadelen (voor de witwasser)

- Niet overal mee te betalen.
- Geen zekerheidstelling omdat transacties door de provider kunnen worden teruggedraaid.
- Systematiek niet overal ter wereld geïntroduceerd.
- Sommige providers stellen limieten vast.
- Debetcards met hoog limiet moeten desgevraagd gerechtvaardigd worden bij ontdekking.
- Het is een betaalmiddel waarbij geen witgewassen vermogen ontstaat.

Waaraan te herkennen? (voor de opsporing)

- In fouillering (meerdere) cashpassports/debetcards aantreffen.
- Bezit van betaalkaarten met opdruk 'debit' van exotische financiële instellingen .
- Bij onderzoek van PC's etc. blijven sporen van transacties achter.
- Bezit van debetcards van verschillende providers (limieten worden gestapeld).

Leasen

Het leasen lijkt een veel gebruikt fenomeen in het witwassen of het afgeschermd gebruik van crimineel vermogen. In ons onderzoek kwamen wij in iedere regio witwasconstructies tegen waarbij met name het leasen van auto's een rol speelde. Leasen kent verschillende vormen. De meest bekende zijn:

- *Financial lease*. De looptijd van een financial lease is over het algemeen even lang als de economische levensduur van het object. Het economische risico ligt bij de *lessee* (huurder). Aan het einde van de economische levensduur van het object heeft de huurder de plicht om de boekwaarde te betalen om juridisch eigenaar te worden.
- *Operational lease*. De huurder neemt de zaak niet op zijn balans op. Deze vorm lijkt het meeste op gewoon huren. De lessee kan op ieder moment de overeenkomst opzeggen. Het economische risico van operational lease ligt bij de *lessor* (verhuurder).
- *Sale and lease back*. Hierbij verkoopt de verhuurder eerst het object aan de huurder om het object vervolgens weer terug te leasen. Daarmee wordt de verhuurder in feite de huurder. Op deze manier kan de *lessee* (dus de gebruiker van het object) kapitaal vrij maken voor andere zaken, omdat hij zijn eigen spullen leest.

Het leasen binnen het criminele circuit vindt meestal plaats in de vorm van financial of operational lease. In beide gevallen wordt vaak het gehele aankoopbedrag van een dure auto aan de verkopende partij in contanten afgedragen. Ter verantwoording van die betaling wordt vervolgens een leaseconstructie opgezet. Daarbij is medewerking van de leasende partij onontbeerlijk.

Aan het leasen zijn nog andere voordelen verbonden, zoals de volgende casus laat zien. Daarbij werd de identiteit van de daadwerkelijke gebruiker van de auto afgeschermd.

Casus

Een man fungeert voor diverse criminelen als de persoon die het leasen van auto's kan regelen. Hij heeft niet zelf een leasebedrijf, maar sluit als tussenpersoon met een legitieme autodealer leasecontracten af waarvoor hij dan ook de betalingen verzorgt. Die betalingen doet hij tegen een bepaalde premie met contant geld dat hij van zijn criminele cliënten krijgt. De man betaalt in enkele jaren 900.000 euro lease aan de garagehouder.

Op deze wijze worden de betalingen van de criminelen door de man afgeschermd en kunnen de opsporingsdiensten niet gemakkelijk achterhalen wie de daadwerkelijke gebruiker van de auto is. De autoverhuurder kent alleen genoemde tussenpersoon en wist niet wie de feitelijke gebruikers van de auto's waren. De autoverhuurder had een keurige onderneming met veel bonafide klanten en zijn boekhouding was prima op orde. Hij had echter kunnen vermoeden dat hij crimineel geld aanpakte. Zijn garagebedrijf was gevestigd op een afstand van anderhalf uur rijden van de woonplaats van de huurder en het voldoen van de huur met forse contante bedragen is niet alleen onnodig risicovol, maar ook branchevreemd. De autodealer werd veroordeeld tot een geldboete van 20.000 euro en een voorwaardelijke gevangenisstraf.

Casus

In een Rotterdams onderzoek kwam naar voren dat een autoleasebedrijf een complete fake leaseadministratie voerde. De lease werd gesimuleerd en de contracten waren vals. In werkelijkheid werden de auto's dagelijks door verschillende personen gebruikt. De eigenaar was actief in de wiethandel en zette de zogenaamde leaseauto's in voor het werven van hennepkopers uit het buitenland. Jonge Marokkaanse runners gebruikten de auto's om bij de grens met België kopers op te pikken en naar verkoopadressen te geleiden.

In deze casus was het leasebedrijf volledig in handen van de criminelen zelf. Zij konden daardoor niet alleen zelf in afgeschermden auto's rondrijden, maar ook hun geld door middel van een valse administratie witwassen.

Een ander soort leaseconstructie die wij tegenkwamen, heeft betrekking op het huren van een gemeubileerd appartement. Dit vertoont overeenkomsten met operational lease.

Casus

Een beruchte crimineel maakte gebruik van een luxueuze etagewoning. Hij huurde deze woning via een makelaar en betaalde hiervoor 2.400 euro per maand. Op het adres waren geen bewoners bij het GBA ingeschreven. Het opsporingsteam wist echter vast te stellen dat de crimineel de woning gedurende minimaal vijf jaar had gehuurd. De crimineel bleek een goede klant voor de makelaar, want hij betaalde de huur in de regel voor een half jaar in contanten vooruit. In totaal ontving de makelaar op deze wijze gedurende vijf jaar zo'n 144.000 euro in contanten. De makelaar was waarschijnlijk te goeder trouw, maar hij had zich wel mogen afvragen of

er ergens iets niet klopt wanneer er elke keer 14.400 euro in contanten wordt afgerekend.

Tot een aparte vorm van leasen zou ook het splitsen van juridisch en economisch eigendom kunnen worden gerekend. Dit is een legaal middel om feitelijk de beschikking over een goed of object te krijgen, maar alle rechten en plichten over te dragen aan een ander.

De splitsing kan op verschillende soorten objecten betrekking hebben, zoals schilderijen, maar komt ook regelmatig voor bij vastgoedobjecten. Doorgaans ligt het juridisch en economisch eigendom van een pand (of panden) bij één eigenaar, maar voor het witwassen in onroerend goed kan ook misbruik gemaakt worden van het op zich legale middel van eigendomssplitsing. De juridische eigenaar zal dan over het voorwerp beschikken, terwijl de economische eigenaar er daadwerkelijk gebruik van maakt (door er bijvoorbeeld in te wonen). Het voordeel van zo'n splitsing is dat de economische eigenaar niet in het Kadaster vermeld hoeft te worden. Alleen de juridische levering geschiedt via de notaris. Het economische eigendom kan desnoods in bijvoorbeeld een onderhandse akte worden geregeld.

Samenvatting leasen

Voordelen (voor de witwasser)

- Leasen valt niet onder de meldplicht van de wet ter voorkoming van witwassen en financieren van terrorisme (Wwft).
- Feitelijke eigendom wordt afgeschermd.
- Koopprijs auto hoeft niet in verhouding tot de legitieme inkomsten van de gebruiker te staan.
- Het frequent wisselen van auto is laagdrempelig.
- Geleasde auto kan tevens voor criminele activiteiten gebruikt worden.

Nadelen (voor de witwasser)

- Afhankelijkheid van een facilitator.
- Er dienen valse contracten te worden opgemaakt.
- Aan de facilitator wordt onderhands het gehele bedrag betaald, maar het eigendom wordt niet gezekeerd.
- Een te dure auto kan de aandacht van de opsporing trekken.

Waaraan te herkennen? (voor de opsporing)

- Waarde van geleasde auto staat niet in verhouding tot de inkomsten van de gebruiker.
- Leasebedrijf heeft een discutabele reputatie.

Stichtingen en verenigingen

Bij witwassen met behulp van stichtingen worden vaak drie vormen onderscheiden, te weten ideële stichting, stichting administratiekantoor en stichting derdengeldrekening. De eerste vorm, ook wel charitatieve stichtingen genoemd, wordt met name in verband gebracht met het overboeken van geld naar derde-wereldlanden. Tijdens de onderzoeksperiode kwamen wij echter geen relevante witwasonderzoeken naar deze methode tegen, dus wordt deze soort stichting verder buiten beschouwing gelaten. Wel kwamen wij het misbruik van een vereniging tegen, die gelijkenissen met het misbruik van stichtingen vertoonde.

Stichting administratiekantoor

De stichting administratiekantoor is een soort stichting die de afgelopen jaren in diverse witwasconstructies naar voren is gekomen. Zulke stichtingen zijn opgericht ten behoeve van investeringen van vermogen in Nederland. Daar wordt dan doorgaans onroerend goed in ondergebracht of de aandelen van een vennootschap waarin vastgoed het vermogen vormt. Zo'n stichting geeft certificaten uit waarmee recht op dividend kan worden geclaimd. Met andere woorden, de stichting heeft het juridisch eigendom (van de aandelen van de vennootschap) en de certificaathouders het economisch eigendom (van de vennootschap). Een constructie met een stichting administratiekantoor kan er als volgt uitzien.

Casus

Enkele Iraanse criminelen maakten grote winsten met hennepsteelt. Om die af te schermen, hadden zij bij een notaris op één dag drie besloten vennootschappen en twee stichtingen laten oprichten. Beide stichtingen werden ingezet als stichting administratiekantoor waardoor het uitgeven van certificaten kon plaatsvinden. Zij brachten vervolgens de aandelen van een BV onder in deze stichtingen in ruil voor eigendomscertificaten. In de BV zat voor een deel het eigendom van een bungalowpark.

Binnen een jaar werd een deel van het oorspronkelijk ingebrachte eigendom (chalets uit het bungalowpark) voor een veel hoger bedrag verkocht. Daarmee werd een aanzienlijke winst gecreëerd, waardoor de aandelen en dus ook de certificaten meer waard werden. De criminelen konden daarmee verantwoorden dat zij een hoog dividend kregen uitgekeerd.

Een groot voordeel van deze certificaten is dat het eigendom (en minstens zo belangrijk, de eigendomsoverdracht) niet in openbare registers valt terug te vinden. Het juridische eigendom van onroerend goed kan weliswaar worden opgezocht in het kadaster, maar het economische eigendom moet blijken uit het register van certificaathouders dat vaak op het kantoor van de stichting wordt bijgehouden. Dit register kan derhalve niet zomaar door derden/buitenstaanders worden geraadpleegd. Hoewel de certificaathouders dit belang dienen op te geven aan de belastingdienst in hun aangifte inkomstenbelasting, is het niet waarschijnlijk dat personen met criminele intenties dit zullen doen.

Stichting derdenrekening

Een ander soort stichting is de stichting derdenrekening. Dit is een legitieme constructie om derdengelden (geldsommen van derden die door bepaalde beroepsgroepen, zoals notarissen en advocaten, uit hoofde van hun functie worden beheerd) te beschermen in geval van een eventueel faillissement van de dienstverlener. Deze gelden worden dan niet bij het vermogen van de rekeninghouder gerekend, maar staan daar slechts 'geparkeerd'.

In enkele gevallen is gebleken dat criminelen een beheerder (notaris, advocaat) van zo'n rekening hadden gecorrumpeerd, zodat zij deze konden misbruiken.

Casus

Een crimineel gaf iedere maand 1.500 euro contant aan een advocaat. Deze stortte het vervolgens op zijn derdengeldrekening en vervolgens werd vanaf deze rekening de maandelijkse hypotheek van de crimineel betaald.

De derdengeldrekening fungeert hier als een middel om de herkomst van het geld af te schermen. Het beroepsgeheim van de advocaat functioneert als extra afschermingsmaatregel. Het is voor een opsporingsteam namelijk moeilijk om op voorhand aan te tonen dat er sprake is van misbruik zonder nader onderzoek te doen. Maar voor nader onderzoek moeten eerst zwaarwegende argumenten ter tafel komen. Het kost een opsporingsteam dan ook grote overredingskracht om bij een officier van justitie de benodigde machtigingen los te krijgen.

Er zijn ook andere manieren van misbruik van derdengeldrekening onderkend. Zo noemt een respondent het geval van een crimineel die een groot geldbedrag op de derdengeldrekening van een advocaat 'parkeert'. Op het moment dat het geld werd overgemaakt, was de crimineel nog geen subject van opsporingsonderzoek. Het 'parkeren' heeft voor advocaat en crimineel diverse voordelen. Het criminele geld is voor een eventuele ontneming uit het zicht verdwenen.

En de advocaat van zijn kant weet zich ervan verzekerd dat, als zijn cliënt verdachte wordt, hij een grote geldpot achter de hand heeft. Hij kan er immers zeker van zijn dat hij voor zijn diensten betaald gaat worden.

Vereniging

Een vereniging is een rechtspersoon die bij de notaris in een akte kan worden vastgelegd. Dat hoeft echter niet altijd het geval te zijn. Een vereniging kent verder een bepaald doel dat wordt nagestreefd. Het doel mag niet het verdelen van winst onder de leden zijn, hoewel de vereniging wel winst mag maken. Er zijn diverse verenigingen al naar gelang gekeken wordt naar de inhoud (sportvereniging, studentenvereniging) of de soort (sociëteit, genootschap). Hieronder volgt een casus waarbij een vereniging feestcomité en een vereniging voor ouderen werden misbruikt.

Casus

De Koninklijke Marechaussee onderzocht de aankoop van een BMW Cabrio door een verdachte. Deze BMW was aangekocht voor 24.950 euro en betaald met een stapel bankbiljetten van 50. De koper, een hennepkweker, bleek de oprichter van twee verenigingen.

De eerste was een vereniging feestcomité voor bejaarden (met als doel het inzamelen van gelden en giften). Het bestuur bestond uit twee vriendinnen die zich nergens mee bemoeiden. De tegoeden van de vereniging werden bij een bank in België aangehouden. De tweede vereniging was een bond voor katholieke ouderen met hetzelfde nepbestuur.

De verdachte stortte contante drugsgelden op de bankrekeningen van de verenigingen en gebruikte deze niet alleen voor privébetalingen, maar kreeg op naam van de tweede vereniging ook een zogeheten Sligropas. Daarmee kon hij aankopen bij de groothandel Sligro doen en btw terugvorderen. Vervolgens kocht hij dozen luchtverfrissers (gebruikt voor het maskeren van henneplicht), tie-wraps, sealbags (waar hennep in zat) en markeerstiften (waarmee op de hennepzakken werd geschreven).

Een vereniging hoeft overigens niet compleet in handen van een crimineel te zijn om te kunnen worden misbruikt. Met het doordringen tot bestuurslagen zijn ook diverse voordelen te behalen. Met name bij sportverenigingen is dit enkele malen geconstateerd.

Casus

Een drugs crimineel gebruikt een gedeelte van zijn criminele opbrengsten om een lokale voetbalclub te sponsoren. Door zijn toedoen wordt het mogelijk om diverse talentvolle spelers binnen te halen. Met het aantrekken van betere spelers weet de voetbalclub zich gestaag omhoog te werken. De crimineel wordt hierdoor een graag geziene gast op de vereniging en krijgt vrije toegang tot de terreinen waar hij in de avonduren zijn kompanen treft.

Door externe spelers met contanten aan te trekken, is niet direct sprake van witwassen in economische zin, maar het effect is doeltreffend. Met crimineel geld kan in de bovenwereld een belangrijke status worden verkregen.

Samenvatting stichtingen/verenigingen

Voordelen (voor de witwasser)

- Uitgifte van certificaten.
- Slecht overheidstoezicht op stichtingen.
- Overdracht van certificaten kan buiten officiële instanties om.
- Door in het bestuur van een vereniging plaats te nemen, kan een witwasser in de lokale samenleving aanzien verwerven.
- De witwasser kan als bestuurslid van een vereniging zich als een volwaardig counterpart van lokale overheidsinstanties ontwikkelen.
- Soms kan niet witgewassen geld worden ingezet om de positie te verwerven (bijvoorbeeld door contante betalingen van sponsorevenementen).

Nadelen (voor de witwasser)

- Een andere witwasconstructie is vaak nodig om de financiering te rechtvaardigen.
- Verenigingen hebben geen winstoogmerk.

Waaraan te herkennen? (voor de opsporing)

- Keuze voor gebruik van stichting is ongebruikelijk van aard.
- Doelstelling stichting in relatie tot de reputatie van bestuursleden.
- Financiering is onverklaarbaar.
- De vereniging ontwikkelt zich explosief.

Consignatie

Bij deze constructie heeft een bemiddelaar (vaak een handelaar) voor persoon A één of meerdere objecten onder zijn hoede genomen met de belofte dat hij een koper (persoon B) voor de betrokken objecten op het oog heeft. De personen A en B zullen elkaar in principe niet kennen, daar is de bemiddelaar tussenpersoon voor. Aan de verkoop hangt voor de bemiddelaar een provisie.

Het in consignatie geven van objecten wordt met name gehanteerd in de kunst- en antiekhandel. Een object kan door meerdere personen worden aangekocht. Soms hebben schilderijen meerdere eigenaren, die na een eventuele verkoop elk recht hebben op een evenredig deel van de verkoopprijs.

Vanuit de afdeling Kunst en Antiek van IPOL worden momenteel enkele casussen gevolgd. Deze konden echter niet afdoende geanonimiseerd worden door hun typische eigenschappen. Ter illustratie van het in consignatie geven van objecten is daarom een iets oudere casus uit 2006 gebruikt (LJN BI3093).

Casus

Naar aanleiding van een politieonderzoek naar mogelijke overtreding van de Opiumwet, zijn bij een doorzoeking enkele consignatie-overeenkomsten aangetroffen. Aan de overeenkomsten is een verkooplijst toegevoegd, waarop zes werken worden vermeld van de kunstenaar Joan Miró met een verkoopprijs van in totaal 60.000 euro en de opdracht tot de verkoop van een tweetal zeefdrukken van Andy Warhol voor een bedrag van 25.000 euro per stuk. Ook is er een catalogus aangetroffen, waarin de kunstwerken staan afgebeeld.

Verder blijkt uit de aangetroffen bankafschriften dat een medeverdachte tweemaal een bedrag van 25.000 euro heeft ontvangen, onder vermelding van: "[naam handelaar]" en "Miró". Bij een tweede medeverdachte wordt ook de naam van de handelaar en een factuur aangetroffen voor de verkoop van twee zeefdrukken van Andy Warhol voor een bedrag van 45.000 euro.

De tweede medeverdachte geeft toe dat hij over contant geld beschikte dat hij niet zonder verdenking van de belastingdienst kon uitgeven. Om het geld toch legaal te kunnen uitgeven, benaderde hij een handelaar die mensen met zwart geld behulpzaam was geweest. De medeverdachte heeft de handelaar vervolgens 50.000 euro gegeven. Ongeveer een week later heeft

de handelaar een bedrag van 39.265,56 euro op de bankrekening van de medeverdachte gestort. Het resterende bedrag zou de handelaar voor zichzelf als provisie hebben gehouden.

In deze casus beschikte de medeverdachte niet daadwerkelijk over de kunstwerken. Hij heeft ze dan ook nooit aan de handelaar overgedragen om te verkopen. In die zin lijkt de methode dan ook sterk op het fingeren van omzet. Het verschil is echter dat normaliter alleen bedrijven betrokken zijn bij het fingeren van omzet, terwijl ook iedere burger iets in consignatie geven.

Overigens worden niet altijd kunstvoorwerpen via derden in consignatie gegeven. Van Traa merkte al in 1996 op dat criminelen ook aan zichzelf goederen in consignatie geven (PEO, 1996). De crimineel doet zich dan voor als commissionair die een kostbaar stuk onder zich houdt, terwijl hij (uiteeraard zogenaamd) voor rekening van een opdrachtgever een nieuwe koper zoekt. Hoewel wij dergelijke zaken niet zijn tegengekomen, kwamen wij wel een variant hierop tegen. In deze zaak hield een autohandelaar een Rolls Royce van een crimineel in consignatie.

Casus

De regiopolitie Twente constateerde meerdere constructies in de auto-branchen in relatie tot consignatie. Auto's werden door criminelen heimelijk gekocht en contant betaald, waarbij de auto's aan de autodealer ogenschijnlijk in consignatie werden gegeven.

Samenvatting consignatie

Voordelen (voor de witwasser)

- Meldplicht in het kader van de Wwft is niet van toepassing op consignatie.
- Hindernis voor het toerekenen van wederrechtelijk verkregen vermogen.

Nadelen (voor de witwasser)

- In voorkomende gevallen is een derde noodzakelijk.
- Onderliggende documenten zijn noodzakelijk.

Waaraan te herkennen? (voor de opsporing)

- Zekerheidstelling, consignati-overeenkomst ontbreekt.

Overige stromanconstructies

In de witwasmethoden die in de voorgaande paragrafen zijn behandeld, waren soms diverse personen betrokken. Die zijn te verdelen in financiële facilitators en stromannen. Financiële facilitators zijn personen met unieke financiële vaardigheden die zorgen voor het opzetten van bepaalde witwasconstructies. Omdat zij zo belangrijk zijn, gaan wij in hoofdstuk 4 dieper op hun functie in.

Stromannen daarentegen zetten geen constructies op. Zij hebben geen unieke vaardigheden, maar worden door de crimineel simpelweg naar voren geschoven om de werkelijke zeggenschap, eigendomsverhouding of gerechtigheid tot het vermogen of een bepaald object te verhullen. De stroman handelt voor de buitenwereld op eigen titel, maar fungeert in werkelijkheid als instrument voor de crimineel. Zij zijn daardoor zodanig zelf als aparte witwasconstructie te benoemen.

Voor criminelen heeft het gebruik van een stroman een duidelijk voordeel. De criminelen ontlopen hierdoor iedere registratie van transacties of uitgaven (denk aan het bezit van een auto of een huis). Het ontbreken van een registratie helpt vervolgens weer bij het versluieren van de omvang van crimineel vermogen, zodat een eventuele ontnemingsprocedure wordt bemoeilijkt of de belastingaanslag lager uitvalt. Hieronder worden enkele voorbeelden gegeven van autobezit, hypotheeken en bankrekeningen. Een klassiek voorbeeld zijn junks die tegen een kleine vergoeding iets op naam willen zetten.

Casus

Een verdachte drugshandelaar verklaarde tijdens zijn verhoor dat hij twee auto's heeft. Een 'dienstauto' en een privéauto. Met de dienstauto brengt hij zijn weed naar klanten. Dat gaat in partijen van één tot enkele kilo's. Hij is daarbij erg voorzichtig. Zo heeft hij voor het wegbrengen van de weed een eenvoudiger auto aangeschaft dan zijn privéauto, want hij weet dat als hij onderweg gepakt wordt, de politie zal proberen het betrokken voertuig te ontnemen. Alleen privé permiteert hij zich een veel duurdere wagen. Om het bezit van de auto's verder af te schermen, heeft hij die op naam van een andere persoon gezet, een junk, aan wie hij 50 euro per maand betaalt.

In deze casus fungeert de junk dus als stroman (ook wel katvanger genoemd) door een auto op eigen naam te zetten. Uit andere zaken is gebleken dat junks ook een BV op naam gezet kunnen krijgen. Dergelijke stromannen weten verder geen details en kunnen dan ook geen uitleg geven over de criminele activiteiten van degene voor wie zij iets op naam zetten.

Soms krijgen stromannen eenmalig een vergoeding, maar lopen dan wel een grote kans om bijvoorbeeld voor verkeersboetes op te draaien die de daadwerkelijke gebruiker van de auto maakt.

In andere gevallen krijgen stromannen maandelijks een vergoeding plus het benodigde geld om bijvoorbeeld snelheidsovertredingen of parkeerboetes te betalen. Soms zijn de werkelijke eigenaren ook bereid om extra hoge onkosten op zich te nemen zolang zij maar financieel buiten beeld kunnen blijven.

Casus

In een onderzoek van de FIOD tegen een grote verdovendemiddelenhandelaar bleek dat een dure Mercedes uit het buitenland was geïmporteerd. Voor de invoer van de auto was het verplicht om btw af te dragen. De btw was in dit geval op 40.000 euro gesteld en werd contant door een man bij het belastingkantoor betaald. De betaler bleek echter straatveger van beroep te zijn. Tijdens observatie bleek dat alleen de verdovende-middelenhandelaar in de auto rondreed, en niet de straatveger. De straatveger kwam hierdoor met justitie in conflict, want op basis van zijn inkomen kon hij het bezit van de auto niet verantwoorden, laat staan de betaling van 40.000 euro.

Bij de vervolging werd de straatveger door twee zeer bekende (lees: zeer dure) strafpleiters bijgestaan. Ook hiervoor kan hij niet zelf de middelen hebben gehad, dus is het waarschijnlijk dat de verdovende middelenhandelaar de strafpleiters heeft betaald.

Hoewel alles erop wees dat de straatveger uit deze casus als stroman fungeerde, eindigde de casus in een nederlaag voor het OM. De strafpleiters stelden namelijk dat er een erfenis uit Suriname in het spel was. Dit leek zeer onaanvaardbaar, maar door het opsporingsteam was deze verklaring (op last van de officier van justitie) niet nader onderzocht. Hierdoor volgde, in navolging van het Air Holland vonnis (zie ook paragraaf overige juridische ontwikkelingen in hoofdstuk zeven), dan ook vrijspraak. Er kon immers niet aangetoond worden dat het om een leugen ging.

Hoewel stromannen die louter iets op naam zetten, niets weten over andere criminele activiteiten, zijn er wel bepaalde situaties aan te merken waarin de stroman meer zal weten. Dat ligt in zulke gevallen aan de aard van de relatie in combinatie met de diensten die verleend worden. Zo werd een bijzondere stromanconstructie in Amsterdam aangetroffen, waarbij een verdovende-middelenhandelaar een bekende had ingeschakeld om zelf voor de buitenwereld verborgen te blijven.

Casus

Van een man werd bekend dat hij inkomsten uit grootschalige cocaïne-handel heeft. Een kasopstelling toonde aan dat hij vele malen meer had uitgegeven dan hij volgens zijn legale inkomen had kunnen doen. In de woning van de verdachte werd onder meer meubilair van zo'n 80.000 euro aangetroffen, een ultra luxe keuken, een bed van bijna 30.000 euro, peperdure rolluiken aan de binnenzijde (!) van de ramen en een Bang & Olufsoninstallatie van 250.000 euro. Om al die luxe goederen aan te schaffen, gebruikte de verdachte een tussenpersoon. Deze betaalde de rekeningen giraal, maar ontving de te betalen bedragen zelf in contanten. Ook bewaarde de tussenpersoon alle aankoopnota's en garantiebewijzen. Pas na aanhouding van de tussenpersoon werd ontdekt dat de drugshandelaar al deze aankopen door hem had laten afschermen.

Op basis van het financieel onderzoek werd hij terzake witwassen veroordeeld tot twee jaar gevangenisstraf waarbij niet eens de handel in cocaïne ten laste was gelegd. De ontnemingszitting (voor de somma van 2,5 miljoen euro) had op het moment van schrijven nog niet plaatsgevonden.

Deze stroman hield een goed overzicht over het financiële uitgavenpatroon van de verdoovendmiddelenhandelaar. Hij wist ook precies hoe en waar de handelaar te bereiken was, op welke manier de betalingen verliepen en wanneer hij op reis was.

Casus

In een opsporingsonderzoek werd vastgesteld dat de betrokken wietkwekende verdachten hun criminele vermogen in vastgoed in Nederland en België hadden geïnvesteerd. Het betrof onder andere meerdere maneges. Daarnaast leefden zij in grote luxe. Een deel van het vastgoed werd op naam van katvangers gesteld. Die betaalden ook de hypotheek en zo kon het gebeuren dat een katvanger met een WAO-uitkering per jaar alleen al aan rente en aflossing vier keer zijn bruto jaarinkomen overmaakte. Naast de rentebetalingen werden door de katvanger ook nog tussentijdse aflossingen verricht.

In andere gevallen werd vastgoed verhuurd aan katvangers, die op papier forse huren betaalden. In werkelijkheid waren deze huurpenningen echter inkomsten uit de wietplantages.

Door te werken met valse werkgeversverklaringen of valse arbeidsovereenkomsten kan via een stroman de aanschaf en het verhypothekeren van vastgoed worden gefinancierd. Soms worden daar onbekende stromannen voor ingezet, maar die kunnen ook dichterbij huis worden gezocht.

Casus

De vrouw van een crimineel is zogenaamd directeur van een buitenlands bedrijf. Dit bedrijf was door haar man opgezet en verrichtte in werkelijkheid geen activiteiten. De vrouw zelf deed dus ook niets voor het bedrijf maar kreeg wel maandelijks loon op haar rekening gestort. Doordat zij deze loonstroken kon overleggen, leek het voor de bank of zij een legaal inkomen had en kon zij vervolgens een hypotheek aanvragen. Ook kon zij met haar inkomen diverse aankopen verantwoorden.

In deze casus neemt de echtgenote van de crimineel dus feitelijk de functie van stroman (strovrouw?) op zich. In plaats van het fingeren van de omzet van een bedrijf (de tweede witwasvariant in dit hoofdstuk), wordt nu het inkomen van een persoon in eigen loondienst gefingeerd. Daarmee werd langere tijd de hypotheek betaald, want er was geen reden voor de bank om aan de loonbetrekking te twijfelen. Hier is voor de vrouw uiteindelijk wel een financieel risico aan verbonden. Als de echtgenoot niet langer het bedrijf met crimineel geld kan voeden, zal zij geen inkomen meer ontvangen en niet langer aan haar hypotheekverplichtingen tegemoet kunnen komen.

Een andere stromanconstructie waar familieleden in naar voren komen, is het misbruik van niet-ingezetenen (NI) rekeningen. NI-rekeningen zijn bankrekeningen in Nederland die ter beschikking worden gesteld aan personen die niet in het buitenland verblijven, maar wel een relatie met Nederland hebben. Het kan om Nederlandse burgers gaan die in het buitenland werken of in het buitenland zijn gaan rentenieren. Maar evenzogoed zou een buitenlandse zakenman die veel met Nederland handelt, hier voor het gemak ook een NI-rekening kunnen openen.

Casus

In een Rotterdams opsporingsonderzoek uit 2009 bleek dat NI-rekeningen voor personen werden geopend die in Suriname woonden. Vervolgens machtigden de rekeninghouders enkele in Nederland woonachtige relaties. Deze storten op hun beurt weer frequent contante bedragen op de

rekeningen. In één geval werd vanaf de rekening de aankoop van een woning van 300.000 euro voldaan.

De NI-rekening bleek een groot voordeel te bieden. Bij navraag door rechercheurs bij de bank naar de rekeningen van bepaalde verdachten, kwam de connectie als gemachtigde niet naar voren. De zoekslagen van de bank waren namelijk alleen ingericht op controle van de officiële rekeninghouders. Aangezien een gemachtigde geen rekeninghouder is, viel hij buiten de zoekslag. Of dit bewust van te voren door de crimineel zo gepland was of toevallig plaatsvond, is onduidelijk.¹³ Het feit was echter wel dat op deze manier het criminele geld van de hoofdverdachte in eerste instantie niet in beeld kwam. Pas door toeval kwam de politie hier achter.

Samenvatting overige stromanconstructies

Voordelen (voor de witwasser)

- Afscherming identiteit.
- Afscherming eigendom.
- Bescherming tegen juridisch gevolg.
- Goedkoop.

Nadelen (voor de witwasser)

- Afhankelijk van derden.
- Risico dat de stroman bewijslast gaat leveren.
- Risico dat de stroman het afgeschermd eigendom zichzelf toe-eigent.
- Kans op ontdekking door scheve verhouding waarde versus financiële situatie van de stroman.
- Kan op ontneming bij ontdekking van het afgeschermd eigendom is relatief groot.

Waaraan te herkennen? (voor de opsporing)

- Scheve verhouding van waarde afgeschermd eigendom versus financiële situatie van de stroman.
- Bezitter van het goed is niet de gebruiker van het goed.
- Contante betalingen daar waar girale betalingen gebruikelijk zijn.

¹³ Ander misbruik van NI-rekeningen kan ook zijn oogmerk vinden in belastingontduiking. Als niet-ingezeten rekeninghouder hoeft je in Nederland namelijk geen aangifte te doen. Bovendien ben je als gemachtigde ook niet hoofdelijk aansprakelijk.

Contante besteding

Tot slot is er nog een methode die zo voor de hand ligt, dat soms vergeten wordt hoe eenvoudig het ook kan zijn om crimineel geld in het legaal economische verkeer te brengen. Het wordt namelijk ook simpelweg contant uitgegeven. Zowel de jeugdige veelpleger als de zeer vermogende Amsterdamse Beroeps-crimineel (ABC'er) betalen bijvoorbeeld hun nieuwe merkkleding contant (al zal de een misschien een honkbalpetje overwegen en de ander een zijden stropdas). Uit opsporingsonderzoeken blijkt dat de ABC'er er niet alleen ingewikkelde witwasconstructies op nahoudt, maar daarnaast evenzogoed nog steeds veel contant geld uitgeeft. Dit kan twee redenen hebben.

Ten eerste kan het dezelfde levensbehoeften vervullen die de beginnende crimineel ook heeft. Te denken valt aan restaurantbezoek, uitgaan, dure kleding, en *'fast women and slow horses'* zoals de Engelse uitdrukking luidt. In deze segmenten kunnen dagelijks honderden, zo niet duizenden euro's worden uitgegeven zonder dat er een melding van een verdachte transactie zal komen. Laat staan als het uitgaven in het buitenland betreffen tijdens luxe vakanties.

Ten tweede hoeft soms niets afgeschermd te worden als de *gatekeeper* (degene die een MOT-melding moet doen) is omgekocht of om andere redenen niet goed functioneert. Als de crimineel weet dat de aanschaf van bijvoorbeeld luxegoederen in een bepaalde winkel niet zal worden doorgemeld, dan hoeft hij deze ook niet via ingewikkelde bankconstructies te verhullen. In de dossiers valt de aanschaf van twee specifieke categorieën luxegoederen op, horloges en kunst.

Casus

Bij de doorzoeking van de woning van een grote hennephandelaar werden 25 dure horloges aangetroffen. Het opsporingsonderzoek leidde naar de leverancier, een juwelier uit de omgeving. Deze juwelier nam contant geld van de verdachte aan zonder een MOT-melding te doen. Verder had de crimineel nog drie dure horloges bij de juwelier in bewaring gegeven, waarvan er eentje zelfs een waarde van 200.000 euro had. Deze lagen in de kluis van de juwelier.

Dergelijke luxegoederen worden niet alleen veelvuldig met contant geld aangekocht als luxe object, maar vervullen ook andere functies. Zo loopt contant geld of girale tegoeden eerder het risico op beslagname dan een horloge dat ergens is gestald of een schilderij dat aan de muur hangt.

Het kan ook als ruilmiddel of garantie dienen. De objecten vertegenwoordigen een hoog bedrag en zijn makkelijk overdraagbaar. In één geval is zelfs geconstateerd dat criminelen onderling met horloges en kunst schoven ter compensatie van openstaande rekeningen.

Het kan ook als beleggingsobject gelden. Goederen die met de loop der jaren in prijs stijgen, zijn dan gelijk ook een prima middel om wit te wassen.

Casus

In Twente troffen financieel rechercheurs enkele jaren geleden een verdachte, die verstand van schilderijen had. Bij een doorzoeking bleek hij 4 tot 6 miljoen euro aan kunst in huis te hebben. Zijn collectie werd inbeslaggenomen. Maar terwijl de ontnemingsvordering nog liep, kocht de crimineel zijn kunst van het CJIB terug. Hij had een deel van zijn hennepopbrengsten in Zwitserland op de bank gezet. Bij dochters van de verdachte werden afschriften van die rekeningen aangetroffen. De overboekingen konden gelinkt worden aan de betalingen aan het CJIB.

Het verhaal kreeg nog een onverwacht vervolg. De regiopolitie Twente nam op basis van een rechtshulpverzoek uit Frankrijk een deel van de teruggekochte kunst wederom in beslag. De Franse autoriteiten hadden hierom verzocht, omdat de man in Frankrijk was aangehouden voor verdovendmiddelenhandel en tot een gevangenisstraf van acht jaar was veroordeeld.

Niet iedere crimineel heeft overigens een even gelukkige hand in het samenstellen van zijn kunstcollectie.

Casus

Bij de doorzoeking van het huis van een cocaïnehandelaar, werd op de zolder een flinke verzameling schilderijen aangetroffen. Hij had met opbrengsten via internetaankopen in de loop der tijd de partij kunst aangekocht. Hij verklaarde dat het de bedoeling was om enerzijds zijn vermogen te parkeren en anderzijds te investeren. De verdachte had echter één probleem. Hij had namelijk geen verstand van kunst, waardoor hij met een partij schilderijen van geen noemenswaardige waarde opgescheept bleek te zitten.

Samenvatting contante besteding

Voordelen (voor de witwasser)

- De bestedingen vallen niet op, zolang deze in het maatschappelijke verkeer ook gebruikelijk zijn.
- Bij voordeelsberekening lastig te onderbouwen als aankoopbewijzen ontbreken.
- Betalingen kunnen ook door anderen worden gedaan.
- Witwasconstructies zijn niet noodzakelijk.
- Een substantieel bedrag kan aan een luxueus levenspatroon besteed worden.

Nadelen (voor de witwasser)

- Bij doorzoeken kan het eigendom van de aangetroffen luxegoederen niet worden gerechtvaardigd.
- Bij een kasopstelling kan worden aangetoond dat de uitgaven veel hoger liggen dan de inkomsten.
- Bepaalde (on)roerende goederen kunnen lastig of niet contant betaald worden.
- Bij bepaalde aankopen is er een risico van een melding conform de Wwft.

Waaraan te herkennen? (voor de opsporing)

- Het uitgavenpatroon staat niet in verhouding tot de legale inkomsten.
- Aankopen van exorbitant dure goederen.
- De verdachte manifesteert zich te pas en te onpas als ‘big spender’.

Samenvatting

Hoewel er een verscheidenheid aan witwasvormen bestaat, zijn er een paar “gouden ouden” als loanback en gefingeerde omzet te onderkennen. Daarnaast vielen nieuwe vormen zoals digitale betaalmiddelen op vanwege hun mogelijkheden. Tegelijkertijd moet worden opgemerkt dat over deze vorm weinig concrete informatie bekend is. De wijzen van plegen die in dit hoofdstuk naar voren komen, geven dan ook niet alleen weer wat in Nederlandse opsporingsonderzoeken wordt bemerkt, maar kan tegelijkertijd een beeld weerspiegelen van de keuzes en prioriteiten die de Nederlandse opsporing op het gebied van witwassen doet.

3

Cijfers

In dit hoofdstuk wordt stilgestaan bij de vraag hoe witwassen in kwantitatieve termen kan worden uitgedrukt. Vanuit de literatuur zijn de onderzoeken van Walker (1998) en Unger (2006) bekende voorbeelden. Er zitten echter diverse haken en ogen aan de door hen gehanteerde methode. Andere bronnen waarnaar verwezen kan worden bij het becijferen van witwassen in Nederland, zijn de gegevens van FIU-Nederland en data uit de strafrechtketen. Deze bronnen kunnen dienen om bepaalde deelvragen te beantwoorden. Verder zal worden geprobeerd om per pleegwijze zoals deze in hoofdstuk 1 is beschreven, een getalsmatige onderbouwing te zoeken.

Methodiek Unger

Het becijferen van de omvang van witwassen lijkt op het eerste gezicht een eenvoudige opdracht. Geld is immers in cijfers uit te drukken. Aangezien witwassen betrekking heeft op het integreren van misdaadgeld in de legale economie, is het een kwestie van het becijferen van twee elementen: de netto opbrengst van criminele activiteiten en het aandeel wat hiervan in de legale economie wordt uitgegeven.

Zo eenvoudig liggen de zaken echter niet. Er is namelijk het probleem van grootheden. In één opsporingsonderzoek valt nog wel te becijferen wat criminele personen moeten hebben verdiend en waar zij het aan hebben uitgegeven. Het wordt al een stuk lastiger als voor één politieregio of een bepaalde opsporingsdienst de financiële informatie van al hun subjecten wordt opgevraagd. Door gebrek aan tijd, geld, mankracht of andere prioriteiten wordt financiële informatie simpelweg vaak niet onderzocht en blijft dus onbekend. Bovendien blijft dan nog het probleem van representativiteit bestaan. Hoe zeker kunnen we er van zijn dat de informatie die er wel is, een betrouwbaar beeld geeft voor dezelfde soort misdaden die niet ontdekt of in onderzoek zijn genomen? Wat is eigenlijk het percentage ontdekte versus onontdekte misdaad? Hoeveel criminele personen kwamen niet in een opsporingsonderzoek terecht?

Uiteindelijk kan maar één conclusie standhouden: het is volslagen onbekend hoeveel er wordt witgewassen. Toch doen diverse schattingen de ronde, zowel internationaal als nationaal. De meest recente schatting (over 2009) houdt het

op een wereldwijd bedrag van 1,6 biljoen US dollar, oftewel 2,7 procent van het wereldwijde bruto jaarproduct (UNODC, 2011). Schneider (2010) heeft een aantal eerdere internationale schattingen als volgt in kaart gebracht.

Tabel 2

Schattingen witwassen wereldwijd		
Instantie	Schattingsjaar	Omvang in US dollar
National Criminal Intelligence Service (2004)	1998	1,3 biljoen
<i>Idem</i>	2001	1,9 biljoen
<i>Idem</i>	2003	2,1 biljoen
United Nations	1994/1998	700 miljard tot 1 biljoen
International Monetary Fund and Interpol	1996	500 miljard
I. Takats (2007)	2005	600–1.500 miljard
R. W. Baker (2005, 2007)	2002	1.000–1.600 miljard
M. D. Agarwal and A. Agarwal (2006)	2005	2.000–2.500 miljard
M. D. Agarwal and A. Agarwal (2004)	2002	500–1.000 miljard
The Economist (2003)	1997	400 miljard
<i>Idem</i>	2001	600 miljard
S. Kerry	1997	420 miljard –1 biljoen
M. Schuster	1994	500–800 miljard
J. Walker (2007)	1998	2,85 biljoen
<i>Idem</i>	2000	3 biljoen

Bron: Enigszins aangepast overgenomen uit Schneider (2010, p. 478).

Het valt hierbij op hoe sterk de schattingen van elkaar kunnen afwijken. Wat hiervan precies de oorzaak is, is niet aan te tonen. De methodiek die achter de schattingen schuilgaat, wordt zelden goed verantwoord en onderbouwd. Een uitzondering lijkt Walker. Lijkt, want hoewel hij uitgebreid verslag doet van zijn zoektocht naar harde cijfers, is op zijn methodiek veel af te dingen omdat er veel zachte informatie naar voren komt en ook hij niet volledige openheid geeft. Zo wordt de omvang van bepaalde vormen van criminaliteit, en het percentage dat hiervan wordt witgewassen, geschat op grond van de mening van enkele respondenten. Uiteindelijk leidde dit ertoe dat Walker in 1998 becijferde dat er voor zo'n 49.591.000.000 US dollar aan (buitenlands) kapitaal in Nederland werd witgewassen (Walker, 1998).

Sinds 2006 wordt er door Nederlandse beleidsmakers van uitgegaan dat er in Nederland jaarlijks voor 18 miljard euro wordt witgewassen (soms ook als 18,5 miljard voorgesteld). De 18 miljard is gebaseerd op een schatting van de Utrechtse hoogleraar economie Unger die in opdracht van het ministerie van

Financiën over “*The amounts and effects of money laundering*” rapporteerde (Unger et al., 2006). Zijzelf kwam tot dit bedrag door de schattingsmethode van Walker over te nemen en aan te passen. Daarbij geeft zij aan dat enige behoedzaamheid op zijn plaats is, want “*Since Walker never published his entire dataset or the precise measures he used to obtain results, we used his general measures and methodology to reproduce his estimations for the Netherlands*” (Unger et al., 2006, p.5).

Tabel 3

Unger			
Offence	proceeds (million €)	% Laundered	Total amount generated for laundering (million €)
Drugs (heroin, cocaine, xtc, cannabis)	1.960	80	1.568
Prostitution	460	80	368
Illegal workers	490	10	49
Illegal Gambling	130	80	104
Fencing	190	80	152
Illegal copying	90	80	72
Total	3.320		2.313
Offence against business			
Burglary	340	10	34,0
Theft	345	10	34,5
Vandalism	140	0	0,0
Computer crime	26	80	20,8
Violent offences	6	0	0,0
Other offences	47	10	4,7
Total direct damage against business	1.044 ¹⁴		94,0
FIOD-ECD (2003) (tax fraud and financial fraud)	689 ¹⁵		
SIOD (2004) (premiums, fiscal, social fraud)	84,6		
Total fraud if 10% get caught	7.735 ¹⁶	80	6.189
Total fraud if 5% get caught	15.450 ¹⁷	80	12.376
Amount generated for laundering minimum			8.596
Amount generated for laundering maximum			14.783

Bron: Unger 2006, p.66 dat is gebaseerd op diverse bronnen zoals (Smekens & Verbruggen, 2004; van der Heide & Eggen, 2003)

De Walkermethode komt neer op het schatten van de twee grote onbekenden die hierboven al eerder werden genoemd. Eerst wordt geschat wat de hoeveelheid geld is dat door misdaad wordt gegenereerd, vervolgens wordt beredeneerd dat hiervan 10 danwel 80 procent wordt witgewassen. De volgende tabel splitst de door Unger gehanteerde criminaliteitsvormen uiteen.

In totaal zou er minimaal 8,596 en maximaal 14,783 miljard euro aan misdaadgeld in Nederland worden gegenereerd. Unger gaat uiteindelijk uit van het minimale bedrag (8.596 miljard)¹⁸ dat in Nederland crimineel wordt gegenereerd, en schat dat daarvan zo'n 44 procent in Nederland blijft, wat neerkomt op 3,784 miljard.¹⁹ Met een iets andere verdeling in de economische formule, kunnen er afwijkingen optreden tussen de 31 en 49 procent, wat zou neerkomen op 2,67 tot 4,21 miljard dat in Nederland blijft (Unger et al., 2006, p. 59).

De volgende stap in Ungers model is het berekenen van internationale geldstromen voor witwassen en te kijken wat hiervan in Nederland blijft hangen. Om deze internationale geldstromen te berekenen, is een economische formule opgesteld die de aantrekkelijkheid van landen als grondslag heeft. Het is een

¹⁴ Unger maakte in haar berekening een fout. De correcte optelling moet 904 en niet 1.044 miljoen euro zijn.

¹⁵ De 689 miljoen waar Unger over 2003 mee rekent, was ten opzichte van 2002 sterk geïnfleerd. Toen werd er slechts een opgespoord strafrechtelijk nadeel van 277 miljoen euro berekend. De vermogenssprong kan worden verklaard met één zaak waarbij fraude met sigaretten in het spel was. Hierbij was het nadeel op 325 miljoen euro gesteld. Daarbij is uitgegaan van het nadeel dat Nederland zou hebben ondervonden als de sigaretten voor de Nederlandse markt bestemd waren. De sigaretten waren echter bestemd voor de Engelse markt, dus in feite zou Nederland niet eens fiscaal nadeel hebben gehad.

¹⁶ Dit getal ontstaat door FIOD- en SIOD-cijfers bij elkaar op te tellen ($689 + 84,6$) en als 10 procent van het werkelijke totale fraudebedrag te beschouwen. Maar ook hier is door Unger een rekenfout gemaakt: $689 + 84,6 = 773,6$ en niet 773,5. Dit scheelt een miljoen euro (totale schade zou dan 7.736 in plaats van 7.735 zijn).

¹⁷ Hoe Unger bij de 5 procentberekening op een totaalbedrag van 15.450 uitkomt is een raadsel. Als 15.450 het totaalbedrag aan fraude is, dan is de 5 procent die hiervan zou worden onderschept 772,5. Maar zoals in de vorige voetnoot werd aangegeven, is 772,5 niet de totale waarde van de FIOD-ECD en SIOD cijfers (773,6 of Ungers foutieve optelling van 773,5). De werkelijke 5 procent zou dan ook 15,472 miljard euro moeten zijn. Dat scheelt toch weer €22 miljoen met Ungers uitkomst. Deze correcties zijn in de tabel 3 niet meegenomen om de oorspronkelijke berekening te laten voor wat hij is.

¹⁸ Voor het gemak rondt zij dit bedrag af. Maar soms heeft zij het over 8,6 miljard euro (Unger et al., 2006, p. 49) en soms over 8,5 (Unger, 2007, p. 66).

¹⁹ Dit bedrag is gebaseerd op het naar boven afgeronde getal van 8,6 miljard. Als de berekening met het oorspronkelijke bedrag van 8,596 miljard was gemaakt, zou het bedrag dat in Nederland blijft op 3,782 miljard euro uitkomen. In haar paper wordt voor het gemak over 4 miljard euro gesproken.

ingewikkelde formule, maar in het kort gezegd komt het erop neer dat aantrekkelijke landen meer geld aantrekken dan andere landen. In formulevorm komt die aantrekkingskracht neer op:
 $(GDP) * (3 * BS + GA + SWIFT + FD - 3 * CF - CR - EG + 10)$.

Om deze 'aantrekkelijkheid' te berekenen, worden kunstmatige aannames gedaan. Zo moet het bruto nationaal product (BNP) worden vermenigvuldigd met drie keer een score voor bankgeheim + de overheidsopstelling ten opzichte van witwassen + lidmaatschap van Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication (SWIFT) + omvang financiële depots (FD) – drie keer een score voor lage kans op gewapende conflicten, lage corruptiescore en lidmaatschap van de Egmont Groep. En daarbij 10 optellen.

De hoeveelheid buitenlands geld dat in Nederland wordt witgewassen, wordt dan uiteindelijk geschat op een bedrag tussen de 14 en 21 miljard euro. Hierbij wordt echter opgemerkt dat deze bedragen zeer grove schattingen zijn, die eigenlijk per land hadden moeten worden uitgevoerd. Dat is niet gebeurd. Unger geeft daarom aan dat zij de originele schattingen van Walker heeft gebruikt. Een conservatieve berekening leidt dan tot het resultaat van $3,784 + 14 = 17,784$ dat jaarlijks in Nederland zou worden witgewassen.²⁰ Door met de naar boven afgeronde getallen ($4 + 14$) te werken, werd dit minimum bedrag al gauw de befaamde 18 miljard euro (Unger et al., 2006, p.61).

In *Justitiële Verkenningen* presenteert Unger echter de minimum *inflow* van buitenlands crimineel geld als 14,5 miljard euro (Unger, 2006, p.26). Zij vervolgt haar berekening dan met de optelsom van $14,5 + 3,8$ wat een getal oplevert van 18,3 miljard euro. In de volksmond is dit al gauw afgerond naar $14,5 + 4 = 18,5$ als het bedrag dat in Nederland wordt witgewassen.

Het bedrag van 18,5 miljard euro wordt sinds 2006 veelvuldig aangehaald. Juist omdat diverse gesprekspartners bij onze vraag naar de omvang van witwassen in Nederland met dit getal kwamen aanzetten, kan het geen kwaad om stil te staan bij enkele methodologische kanttekeningen.

Wie waarde hecht aan deze methode, moet er ten eerste rekening mee houden dat Unger in tabel 3 met sterk verouderde cijfers werkte. Zo zijn de gegevens

²⁰ Een ruimere marge van buitenlands kapitaal had geleid tot de uitkomst van $3,784 + 21 = 25,784$ euro. Zelf spreekt Unger dan ook over een bedrag dat in Nederland wordt witgewassen dat tussen de 18 en 25 miljard euro ligt (als zij toch aan het afronden is, dan had zij beter kunnen spreken over een bedrag tussen de 18 en 26 miljard).

over bijvoorbeeld drugs, prostitutie, illegale arbeid, gokken, heling en illegaal kopiëren rechtstreeks afkomstig van ramingen uit 2001. Deze ramingen zijn vervolgens in het artikel van Smekens en Verbruggen uit 2004 gebruikt wat voor Unger weer als basis diende voor haar schattingen in 2006. Maar het blijven daarmee nog steeds cijfers die slaan op de periode van 2001 of eerder.

Ook de cijfers over buitenlandse geldstromen zijn gebaseerd op data die Walker in zijn studie uit 1998 publiceerde.

Ungers berekening over de omvang van witwassen in Nederland heeft dus eigenlijk betrekking op het jaar 2001 en zal alleen al vanwege het lange tijdsverloop niet meer voor 2011 opgeld doen. Wie de Walker-Ungermethode als een waardevol middel beschouwt, zou dus een update van dergelijke cijfers moeten maken.²¹ In tabel 4 is hier een poging toe gedaan, voor zover er nieuwe cijfers voorhanden zijn. De nieuwe cijfers worden dik gedrukt weergegeven. Waar geen nieuwe cijfers voorhanden zijn, blijven de oude (in gewone druk) gehandhaafd.

²¹ Een moeite die een recent UNODC-rapport over de omvang van zwart geld zich niet heeft genomen (UNODC, 2011).

Tabel 4

Update Unger			
Offence	proceeds (million €)	% Laundered	Total amount generated for laundering (million €)
Drugs (heroin, cocaine, xtc, cannabis)	1.488	80	1190,4
Prostitution	520	80	416
Illegal workers	1.151	10	115,1
Illegal Gambling	154	80	123,2
Fencing	202	80	161,6
Illegal copying	69	80	55,2
Total	3.584	-	2.061,5
Offence against business			
Burglary (2009)	233	10	23,3
Theft (2009)	224	10	22,4
Vandalism (2009)	89	0	0
Computer crime	26	80	20,8
Violent offences	6	0	0,0
Other offences (2009)	52	10	5,2
Total direct damage against business	640	-	71,7
FIOD-ECD (2005) (tax fraud and financial fraud) ²²	490		
SIOD (2011) (uitkerings-, premie-, subsidiefraude, fiscaal nadeel)	16,3		
Total fraud if 10% get caught	5.063	80	4.050,4
Total fraud if 5% get caught	10.126	80	8.100,8
Amount generated for laundering minimum			6.183,6
Amount generated for laundering maximum			10.234

Bron: Tabel 3, (De Heer-de Lange & Kalidien, 2010; Kazemier, et al, 2011; SIOD, 2011).

Een couranter cijfer voor de omvang van de illegale economie in 2011 volgens de Walker-Ungermethode is dus een minimum van 6.183,6 miljoen en een maximum van 10.234 euro. Of hier ook daadwerkelijk 44 procent van in Nederland achterblijft, zoals Unger vervolgens aanneemt, is onduidelijk. Maar als we ervan uitgaan dat het klopt, betekent dit wel dat de omvang van

²² Het meest recent beschikbare cijfer gaat over 2005. Sindsdien wordt het niet meer bijgehouden.

het in Nederland gegenereerde en witgewassen geld, sterk is afgenomen. Waar het in 2006 nog op 3,784 miljard euro werd gesteld, is het bedrag in 2010 afgenomen naar 2,271 miljard. Een reductie van witwassen van anderhalf miljard euro!

Het blijft echter de vraag hoe betrouwbaar zulke schattingen zijn. Volgens het Programma Aanpak Georganiseerde Hennepteelt is alleen al met de *teelt* van hennep in Nederland een omzet gemoeid van tussen de 1,16 en 2,76 miljard euro (PAGH, 2010).²³ Dat is al bijna het volledige bedrag dat voor de categorie drugs in tabel 4 genoemd wordt.

Totaal onbekend blijft echter de omvang van de internationale (criminele) geldstromen die vanuit het buitenland naar Nederland komen. Maar het is juist de buitenlandse component die zo'n groot onderdeel van Ungers schatting uitmaakte, die op geen enkele wijze viel te verifiëren. Daarvoor is de formule te vaag.

Daarnaast zijn er ook andere methodologische kanttekeningen (o.a. Van Duyne 2006; Van Duyne & Soudijn, 2010) te maken.

- Het model van Walker wordt door Unger als een sterk model voorgesteld, omdat het een pioniersstudie was. Waarom een pioniersstudie sterk is om een andere reden dan dat het een pioniersstudie is, wordt niet uitgelegd.
- Van Walker wordt aangenomen dat hij veel ervaring 'in het veld' had. Met het veld wordt bedoeld, de wereld van financiële opsporing. Daardoor zou hij een *gevoel* voor de omvang van witwassen ontwikkeld hebben. *'It appears that he used his "tacit knowledge" and "feeling" to calibrate his model'* (op deze wijze zijn waarschijnlijk de scores van vermenigvuldig met drie keer waarde Bankgeheim) ontstaan. Het op deze wijze kalibreren van een model is dus puur giswerk en niet gebaseerd op feiten.
- Het model zelf is verder opgebouwd met schattingen van experts uit het veld. Dat wil zeggen, geïnterviewde opsporingsambtenaren en beleidsmedewerkers, waarvan niet duidelijk is wat precies hun expertise is. Is een politiemann die veel financieel onderzoek doet werkelijk in staat de omvang van bepaalde vormen van misdaad aan te geven?
- De getallen in *'proceeds against businesses'* komen tot stand door de schadeposten per soort misdaad op te tellen. Voor zover het al mogelijk is

²³ Het PAGH is aan dit bedrag gekomen door de kiloprijs van hennep op 3.600 euro te stellen (een ondergrens) en deze te vermenigvuldigen met een geschatte jaarlijkse henneproductie van tussen de 323.000 en 766.000 kilo.

de totale schade te schatten, is het nog maar de vraag of schade een reële schatting is van de criminele winsten.

- Het aantal daadwerkelijk gepleegde misdrijven is onbekend. Voor fraude wordt geschat dat slechts 5-10 procent wordt ontdekt. De basis voor deze overtuiging is uiterst wankel: een vraaggesprek met één FIOD-ambtenaar.
- Nederland komt uit op de zevende plaats als aantrekkelijk witwasland. De Antillen wordt bij de minst aantrekkelijke landen ingedeeld. De onderzoekers stellen wel vast dat deze uitkomsten een beetje wringen met wat redelijk te verwachten zou zijn. Dit zou komen door *discrepancies in the data*, maar vervolgens worden deze discrepanties niet opgelost.
- Er is sprake van inconsistentie in de aangehangen logica. De internationale wit te wassen geldstromen zijn aan de ene kant in een economische formule gevat, maar aan de andere kant wordt ook gesteld dat juist de gelden die moeten worden witgewassen, zich aan geen enkele economische regel houden.

In een interne reactie van de toenmalige DNRI op het rapport van Unger werd na raadpleging van twee onderzoekers, een beleidsadviseur financiële zaken en twee officieren van justitie gesteld: "het [Unger] rapport [is] broddelwerk. Het rapport is slecht onderbouwd, tendentieus en maakt gebruik van dubieuze wetenschappelijke methoden. Het rapport bevat geen interessante nieuwe elementen en derhalve kan gesteld worden dat de waarde voor het KLPD en de Nederlandse politie zeer beperkt is."

Ondanks deze grote problemen blijven veel respondenten waarde hechten aan de schattingen van Unger. De reden is dat er geen alternatieven voorhanden zijn. Ook de gegevens van FIU-Nederland over ongebruikelijke en verdachte transacties zijn daartoe niet geschikt, iets dat in vorige dreigingsbeelden niet altijd even duidelijk naar voren is gekomen. Omdat FIU-gegevens wel voor een ander soort overzichten bruikbaar zijn, wordt hier in de volgende paragraaf verder op ingegaan.

FIU-cijfers

Zoals in hoofdstuk 1 in de paragraaf Onderzoeksmethoden en bronnen werd aangegeven, is het onduidelijk in hoeverre de meldingen die bij FIU-Nederland terechtkomen, daadwerkelijk om witwassen handelen. De FIU-data zijn wel goed bruikbaar om het algemene meldgedrag in Nederland in kaart te brengen, in het bijzonder die van bepaalde groepen. In tabel 5 wordt een overzicht

gegevens van het aantal meldingen van verschillende soorten handelaren, opgesplitst naar ongebruikelijk en verdacht.

Tabel 5

Aantal meldingen handelaren						
	Ong.	2008 Verdacht	Ong.	2009 Verdacht	Ong.	2010 Verdacht
Handelaren in voertuigen	8.727	566	4.573	603	3.581	368
Handelaren in edelmetaal	136	19	65	72	29	12
Handelaren in vaartuigen	110	12	44	7	84	11
Handelaren in antiek	8	37	13	0	6	0
Handelaren in kunst	2	1	2	0	3	0
Handelaren in overige zaken	1	0	14	0	30	2

Bron: FIU-Nederland 2009, 2010.

Het is opvallend dat er bij handelaren over het algemeen een dalende trend is te zien. De uitzondering is handelaren in overige zaken, die van één naar dertig meldingen is gestegen. Maar als bedacht wordt dat *iedere* handelaar in Nederland (die niet valt onder voertuigen, edelmetaal, vaartuigen, antiek of kunst) verplicht is ongebruikelijke transacties te melden, dan kan het totaal aantal meldingen als zwak worden bestempeld.

Tabel 6

Aantal meldingen vrije beroepsbeoefenaars						
	Ong.	2008 Verdacht	Ong.	2009 Verdacht	Ong.	2010 Verdacht
Accountants	119	33	617	99	456	87
Advocaten	19	7	22	7	18	4
Bedrijfseconomisch adviseurs	32	3	50	17	68	42
Belastingadviseurs	8	2	92	14	129	22
Bemiddelaars in onroerende zaken	0	0	0	0	1	0
Makelaars in onroerend goed	1	1	3	0	45	2
Notarissen	629	343	389	270	304	194
Onafhankelijk juridisch adviseurs	9	1	0	6	6	0
Assurantietussenpersonen	1	0	1	1	1	0
Effectenbemiddelaars	1	0	18	1	11	1

Bron: FIU 2009, 2010.

De fluctuatie bij accountants is met name gelegen in het feit dat de inkeerregeling in 2010 op zijn einde loopt. Ook belastingadviseurs hebben in 2009 en 2010 vanwege de inkeerregeling veel gemeld.

Advocaten blijken zelden iets te melden. In potentie hebben zij natuurlijk een grote kans om tegen witwassen aan te lopen, maar in 2010 waren er slechts achttien meldingen (waarvan vier verdacht werden verklaard). Het totaal aantal meldingen was overigens slechts van veertien advocaten afkomstig. Ter vergelijking, in Groot-Brittannië doen *solicitors* maandelijks alleen al zo'n 300 à 400 meldingen (SOCA, 2011, p.55). Ten opzichte van België valt het overigens weer mee. In 2009 kwamen er maar drie meldingen van advocaten binnen (Deloitte, 2011, p. 257).

Hoewel in hoofdstuk 2 duidelijk naar voren kwam dat misdaadgeld in vastgoed terecht komt, is het opvallend dat het aantal meldingen van makelaars (om van bemiddelaars in onroerend goed maar niet te spreken) ontzettend laag is. Alleen in 2010 is het aantal meldingen van makelaars relatief sterk gestegen, maar bijna alle meldingen blijken afkomstig van één enkele melder. In totaal hebben slechts vijf makelaars in 2010 een melding gedaan. Het grootste deel van de makelaarmeldingen hebben na onderzoek ook nog eens de status niet-verdacht gekregen. Dat wil zeggen dat er na onderzoek op basis van de beschikbare gegevens geen relatie kan worden gevonden met witwassen of de financiering van terrorisme (FIU, 2011).

Bij notarissen is het beter gesteld, hoewel daar de laatste jaren wel een dalende lijn is te ontdekken. De piek in 2008 was onder andere een gevolg van toezichtsactiviteiten door BFI, waardoor enkele notarissen tientallen transacties hebben gemeld. Dit betrof deels achterstallige meldingen, dat wil zeggen met een transactiedatum vóór 2008. Al met al heeft FIU-Nederland in 2008 zo'n zestig achterstallige notarismeldingen meer ontvangen dan in 2009. Het is aannemelijk dat de afname bij de notarissen te wijten is aan de economische crisis en de moeizame woningmarkt.

Data uit de strafrechtketen

Data uit de strafrechtketen is de derde grote getalsmatige bron waarover Nederland beschikt als het over cijfers en witwassen gaat. Deze data vallen uiteen in vijf aparte datasets, te weten HKS, OM-data, BOOM, CJIB en rechts-hulpverzoeken.

HKS-cijfers

Cijfers uit HKS zeggen iets over het aantal personen die worden *verdacht* van een bepaald misdrijf. Dat betekent dus niet dat het ook onomstotelijk vast staat dat zij daadwerkelijk *dader* zijn. Zij staan slechts voor de opsporingsinstanties als verdachte genoteerd omdat er een bepaald vermoeden van schuld is. Het is uiteindelijk aan de rechter om over de schuldvraag een definitief eindoordeel te vellen.

Wanneer de HKS-gegevens worden uitgesplitst naar de elementen van het witwasartikel, levert dat de volgende tabel op.

Tabel 7

Aantal en soort witwassen						
Jaar	2006	2007	2008	2009	2010	Eindtotaal
SR420bis	95	43	116	187	113	554
SR420bis 1a	260	304	389	516	514	1983
SR420bis 1b	146	219	200	231	249	1045
SR420ter	198	301	260	294	308	1361
SR420quater 1a	114	104	148	141	156	663
SR420quater 1b	47	89	44	50	36	266
Totaal	860	1060	1157	1419	1376	5872

Bron: HKS peildatum 22 juni 2011

Het verschil in SR420bis of de variant in 1.a of 1.b is niet duidelijk. De invoerders kiezen vermoedelijk bij twijfel voor het artikel zonder nadere aanduiding.

Van 2006 tot 2010 zijn dus in totaal 5.872 feiten voor witwassen bij HKS geregistreerd. Er is door de jaren heen een lichte stijging te bespeuren, temeer als er rekening wordt gehouden dat ieder jaar bij de centrale verzameling van nieuwe HKS-gegevens meer feiten over het daaraan voorafgaande jaar toegevoegd worden. Daarmee zullen de 1.376 feiten voor 2010 waarschijnlijk hoger uitkomen. Een verklaring voor die stijging is waarschijnlijk de grotere focus op witwassen die de laatste jaren in opmars is.

De 5.872 feiten zijn begaan door nog geen 4.000 personen. Een persoon kan dus meerdere witwasfeiten hebben gepleegd. Het aantal unieke personen wordt in de volgende tabel weergegeven. Daarbij is, voor zover mogelijk, ook een onderverdeling naar sekse gemaakt.

Tabel 8

Aantal verdachten						
Jaar	2006	2007	2008	2009	2010	Eindtotaal
Man	445	506	546	485	463	2445
Vrouw	180	151	138	122	58	649
Onbekend		1	30	351	449	831
Eindtotaal	625	658	714	958	970	3925

Bron: HKS peildatum 22 juni 2011

Ook hier kan gesteld worden dat er sprake is van een lichte stijging. Opvallend is verder dat het aantal vrouwen door de jaren heen is afgenomen, tenzij zij in de kolom onbekend zitten. In totaal beslaat de vrouwelijk verdachtenpopulatie gemiddeld 16,5 procent. Het ligt daarmee niet boven of onder het HKS-gemiddelde voor andere misdrijven.²⁴

HKS laat bij verdachten ook een koppeling zien met een globale categorie waarin het criminele feit is gepleegd. Iemand die van witwassen wordt verdacht, kan zijn geld bijvoorbeeld uit drughandel hebben verkregen. Hij zal dan verdachte feiten voor een opiumdelict en voor witwassen hebben staan. In HKS worden acht globale categorieën onderscheiden.

Tabel 9

Categorie						
Jaar	2006	2007	2008	2009	2010	Eindtotaal
Drugs	66	86	85	120	125	482
Geweld tegen personen	2	4	5	5	7	23
Gewelddadig seksueel				1		1
Overig	220	198	246	373	386	1423
Verkeer	2	5	10	12	18	47
Vermogen met geweld	5	9	3	7	3	27
Vermogen zonder geweld	197	247	292	368	335	1439
Vernieling/openbare orde	133	109	73	72	96	483
Totaal	625	658	714	958	970	3925

Bron: HKS peildatum 22 juni 2011

²⁴ Uit de landelijke criminaliteitskaart van 2009 blijkt dat het percentage vrouwelijke verdachten op zo'n 16,9 procent van de totale daderpopulatie wordt gesteld (Van Nobelen & Van der Leest 2010, p. 78).

Hoe nu precies de categorieën Verkeer, Gewelddadig seksueel, Vernieling/ openbare orde of Geweld tegen personen in relatie tot witwassen staat, is onbekend. Bij drugs zou nog aan opbrengsten uit de handel gedacht kunnen worden, maar getalsmatig voeren zij niet de boventoon. Dat is de categorie Vermogen zonder geweld (en overig). Waarschijnlijk zijn hier ook veel fraude-zaken bij betrokken.

Vanuit HKS kunnen verdachten, als zij vervolgd worden, terechtkomen in OM-data. Hierbij wordt gepreciseerd van welke feiten zij verdacht worden.

OM-cijfers

In de periode 1-1-2008 tot en met 30-10-2011 zijn bij de negentien parketten in totaal 5.971 unieke parketnummers geregistreerd voor witwassen. In de afgelopen vier jaar ziet de instroom er als volgt uit.

Tabel 10

Instroomcijfers parketnummers witwassen					
Parket	2008	2009	2010	2011 tot 31-10	Totaal
Den Bosch	30	53	82	74	239
Breda	39	44	39	55	177
Maastricht	40	38	64	73	215
Roermond	37	35	46	32	150
Arnhem	62	63	60	59	244
Zutphen	8	4	3	7	22
Zwolle	47	74	96	79	296
Almelo	54	48	40	41	183
Den Haag	158	211	199	182	750
Rotterdam	123	246	162	233	764
Dordrecht	13	21	20	45	99
Middelburg	6	22	62	79	169
Amsterdam	325	270	349	257	1.201
Alkmaar	32	28	47	27	134
Haarlem	157	200	180	156	693
Utrecht	25	32	80	80	217
Leeuwarden	5	14	7	9	35
Groningen	30	69	38	53	190
Assen	23	33	31	56	143
FIOD per 2011				50	50
Totaal	1.214	1.505	1.605	1.647	5.971

Bron: PaG peildatum 07-12-2011 (periode 01-10-2008 t/m 30-10-2011)

De instroomcijfers van deze parketnummers over de afgelopen vier jaar vertonen gemiddeld genomen een stijgende lijn. Alleen Arnhem en Almelo doen het wat minder. Overigens is het jaar 2011 nog niet afgesloten, dus het is te verwachten dat deze cijfers nog enigszins hoger zullen eindigen.

De instroomcijfers staan voor personen die verdacht worden van overtreding van Wetboek van Strafrecht artikel 420bis, ter of quater. In tabel 11 wordt een onderverdeling in aantal verdachten per parket aangegeven.

Tabel 11

Aantal verdachten per delict			
Parket	420bis	420ter	420quater
Den Bosch	171	63	5
Breda	153	20	4
Maastricht	158	52	5
Roermond	131	16	3
Arnhem	194	43	7
Zutphen	19	3	
Zwolle	177	99	20
Almelo	153	29	1
Den Haag	548	165	37
Rotterdam	443	263	58
Dordrecht	58	20	21
Middelburg	137	31	1
Amsterdam	914	249	38
Alkmaar	96	28	10
Haarlem	587	92	14
Utrecht	139	75	3
Leeuwarden	23	10	2
Groningen	170	14	6
Assen	124	17	2
FIOD per 2011	50		
Totaal	4.445	1289	237

Bron: PaG peildatum 07-12-2011

Het valt op dat Amsterdam koploper is bij het ten laste leggen van witwasbepalingen. Rotterdam, Den Haag en Haarlem staan op de tweede, derde en vierde plaats. Andere grote steden scoren beduidend minder. Waar dit aan ligt, is op grond van deze gegevens niet aan te geven, maar zal waarschijnlijk

samenhangen met de gebiedsomvang, complexiteit van de zaken en lokale prioriteiten.

Het geschatte wederrechtelijk verkregen voordeel is slechts bij 788 personen vermeld, zo'n één op de zeven zaken. Dit levert een totaalbedrag van 352 miljoen euro op. Maar door de vele ontbrekende waarden is het onduidelijk in hoeverre dit bedrag voor de totaalgroep representatief is of dat het nog eens met zeven kan worden vermenigvuldigd. Bovendien gaat het om schattingen van het OM. Het is de rechter die uiteindelijk de hoogte van het wederrechtelijk verkregen voordeel bepaalt. Omdat OM-cijfers over zaken in eerste aanleg gaan, is het onbekend hoeveel er uiteindelijk van die 352 miljoen overblijft.

Waarschijnlijk zal het lager uitpakken als alleen al in aanmerking wordt genomen dat niet alle aangebrachte zaken tot een veroordeling leiden. In de aanloop naar de zitting kwamen officieren al bij 954 personen tot een onvoorwaardelijk sepot, bij 170 tot een voorwaardelijk sepot en bij 239 tot een transactie. Andere zaken werden gevoegd of overgedragen.

In totaal is bijna de helft (2.681) van de 5.971 personen in eerste aanleg behandeld. Tabel 12 geeft een overzicht van het vonnis in eerste aanleg.

Tabel 12

Vonnis in eerste aanleg									
Parket	Dagvaarding nietig	O.M. niet ontvankelijk	Ontslag van alle rechtsvervolgning	Rechter niet bevoegd	Schuldigverklaring zonder oplegging van straf of maatregel	Strafoplegging	Verwijzing naar een ander forum	Vrijspraak	Totaal
Den Bosch	1					63		20	84
Breda		3				59		8	70
Maastricht	5	6			1	75		15	102
Roermond			1		1	71		4	77
Arnhem	1	1				71		12	85
Zutphen		4				6		1	11
Zwolle	1	2				121		22	146
Almelo		3			1	72		16	92
Den Haag	3	1		1	2	275		69	351
Rotterdam	3	2				170	3	23	201
Dordrecht						45		7	52
Middelburg						96		8	104
Amsterdam	6	7	1	1	3	525	1	80	624
Alkmaar					2	57		9	68
Haarlem	4					323		45	372
Utrecht	1					89		4	94
Leeuwarden		1				16		2	19
Groningen	1					59		8	68
Assen	2	1				50		7	60
FIOD per 2011									
Totaal	28	31	2	2	10	2.243	4	360	2.680

Bron: PaG peildatum 07-12-2011

Het blijkt dat er in Amsterdam weliswaar veel vrijspraken zijn, maar ook relatief veel zaken tot strafoplegging leiden. Afgerekend op het aantal behandelde zaken met uitspraak in eerste aanleg, zitten de meeste parketten voor wat

betreft strafopleggingen boven een score van 80 procent. Of dat een goede score is, is door gebrek aan vergelijkingsmateriaal onbekend. Verder moet nogmaals benadrukt worden dat de hier gepresenteerde OM-cijfers niet de definitieve afloop van de zaken weergeven (dus na afloop van alle beroeps-mogelijkheden). Veel zaken zijn door het recente karakter (bijvoorbeeld de FIOD-gegevens uit 2011) nog in behandeling. Het is dus onduidelijk hoeveel zaken uiteindelijk daadwerkelijk tot een strafoplegging leiden.

BOOM-cijfers

De gegevens van het BOOM gaan onder meer over een eventueel conservatoir beslag. Hoewel in de onderzoeksperiode van minder dan de helft van de goederen een waarde is ingevuld, ligt er voor de instroomcijfers van de afgelopen vier jaar een conservatoir beslag op ten minste 257 miljoen euro.²⁵

Dit bedrag heeft echter te maken met alle parketnummers die bij BOOM binnenkomen, en hoeft niet per se in relatie tot witwassen te staan. De gegevens van het BOOM staan los van de OM-cijfers, maar zijn te koppelen doordat beide systemen hetzelfde unieke parketnummer hanteren. Hierdoor is het mogelijk om na te gaan wat de hoogte is van het eventuele conservatoir beslag dat bij de verdachten van witwassen is gelegd.

Zoals uit de OM-cijfers bleek, hebben 2.243 personen in eerste aanleg bij de rechter een strafoplegging gekregen.²⁶ Bij 467 van deze 2.243 personen is conservatoir beslag gelegd, ruwweg één op de vijf.²⁷ Uit interviews blijkt dat een mogelijke oorzaak voor het achterblijven van conservatoir beslag is dat officieren een voorkeur zouden hebben om vermogen via de weg van het klassieke beslag te ontnemen in plaats van conservatoir beslag. Dat wordt niet per se in de BOOM-cijfers bijgehouden.

²⁵ Er moet rekening worden gehouden dat soms hetzelfde bedrag vermeld staat bij meerdere goederen die bij één persoon behoren. Mogelijk is er sprake van dubbel tellen of wordt de totale waarde van de goederen bij elkaar opgeteld en gemiddeld.

²⁶ Het onderling vergelijken van de data is een goede controle op systeemfouten. Het blijkt bijvoorbeeld dat in de OM-cijfers bij 114 personen geregistreerd staat dat er geen conservatoir beslag is gelegd, terwijl uit BOOM-gegevens blijkt dat dit wel gebeurd is.

²⁷ Met de kanttekening dat BOOM op zijn beurt weer afhankelijk is van correcte aanlevering door de parketten.

Het totaalbedrag aan conservatoir beslag dat bij de 467 personen met straf-oplegging voor witwassen is gelegd, is ongeveer 82 miljoen euro. Tabel 13 geeft een overzicht naar parket. ²⁸

Tabel 13

Parket	Personen	Bedrag in euro's	Gemiddeld in euro's
Den Bosch	18	1.525.157	84.731
Breda	9	1.561.173	173.464
Maastricht	24	1.478.215	61.592
Roermond	12	2.345.111	195.426
Arnhem	17	2.256.634	132.743
Zutphen	2	104.173	52.086
Zwolle	21	885.629	42.173
Almelo	26	2.519.236	96.894
Den Haag	57	3.513.414	61.639
Rotterdam	23	888.108	38.613
Dordrecht	13	1.664.585	128.045
Middelburg	28	1.278.072	45.645
Amsterdam	64	12.207.583	190.743
Alkmaar	15	1.160.225	77.348
Haarlem	44	2.437.381	55.395
Lelystad	15	228.533	15.236
Utrecht	25	1.727.577	69.103
Leeuwarden	5	413.424	82.685
Groningen	5	112.268	22.454
Assen	9	153.977	17.109
Functioneel Parket	17	8.303.873	488.463
Landelijk Parket	18	35.983.982	1.999.110
Totaal	467	82.748.329	177.191

Bron: BOOM peildatum 01-10-2011, PaG peildatum 07-12-2011

²⁸ Met de zaken die tot vrijspraak, sepot of onbevoegdheid leidden, was een totaalbedrag door het OM geschat op 106.054.380 euro.

Uit tabel 13 blijkt dat het Landelijk Parket het grootste bedrag aan conservatoir beslag heeft uitstaan. Deze categorie was niet apart benoemd voor OM-cijfers, maar komt pas bij BOOM naar voren. Het gaat hier voornamelijk om zaken van de DNR die zich richten op zwaar georganiseerde criminaliteit. De gemiddelde beslagratio is in zulke zaken hoog te noemen, met bijna 2 miljoen euro per verdachte. Daarbij moet wel opgemerkt worden dat er mogelijk een dubbel-telling van in totaal zo'n 18 miljoen in het spel is (zie ook voetnoot 25). Op de tweede plaats komt het Functioneel Parket, dat met name fraudegerelateerde zaken behandelt. Amsterdam bezet nu de derde plaats met een beslag van 12 miljoen euro op 64 verdachten. Dat is bijna vier keer zoveel als Den Haag met 3,5 miljoen per 57 verdachten.

De werkelijke waarde van het conservatoir beslag zoals deze in tabel 13 wordt gepresenteerd, zal overigens een onderschatting zijn. Er zijn bij BOOM namelijk veel posten opgenomen waar geen waarde is ingevuld. Zo wordt bijvoorbeeld van tientallen auto's geen waarde gegeven. Ook van sieraden is niet altijd een waarde bekend, zelfs bij een aantal onroerende goederen wordt geen bedrag vermeld.

Voor het ontbreken van deze waarden is een aantal verklaringen aan te dragen. Het goed is misschien niet getaxeerd na de inbeslagname of het is onduidelijk tegen welke afschrijvingskosten iets op de balans staat. Bij huizen is het in principe de WOZ-waarde, maar soms wordt de resthypotheek opgenomen. De uitkomst hiervan is dan ook dat de werkelijke waarde van het conservatoir beslag hoger zal liggen dan tabel 13 doet voorkomen.

Tot slot, uit de BOOM-gegevens is op te maken dat een aantal malen over de landsgrenzen beslag wordt gelegd. Dit is in de onderzoeksperiode vanuit Nederland bij zes personen gebeurd. Maar dit is zo weinig, dat hier vermoedelijk problemen rond de registratie spelen. Het ging in ieder geval om vastgoed, voertuigen en bankrekeningen in België, Portugal, Suriname, Barbados en de Isle of Man.

Vanuit het buitenland wordt Nederland ook gevraagd om beslag te leggen. In de onderzoeksperiode werden 34 unieke rechtshulpverzoeken voor beslag gestuurd. Er staan echter geen parketnummers vermeld in de bestanden, dus is het onduidelijk of het ook om 34 unieke personen gaat. De verzoeken hebben betrekking op het beslag leggen op een motorboot, vastgoed, bankrekeningen, sieraden en auto's.

CIIB-cijfers

Het is moeilijk om per jaar precies te becijferen hoeveel de staat daadwerkelijk aan crimineel vermogen heeft afgenomen. Dat komt mede doordat die afnemings op verschillende wijzen kan geschieden. Te denken valt aan de toepassing van de ontnemingsmaatregel, de verbeurdverklaring, de geldboete en de schadevergoedingsmaatregel. Hiermee kan hetzelfde doel worden bereikt, afnemen van wederrechtelijk verkregen vermogen. Ook maken in dit kader benadeelden soms gebruik van civielrechtelijke procedures. Bovendien wordt ook crimineel vermogen via de belastingdienst afgenomen.

Maar met het parketnummer in de hand, is precies na te gaan hoeveel er door het CJIB al is teruggevorderd van de verdachten die onherroepelijk voor witwassen zijn veroordeeld. Voor deze CBA is een steekproef gehouden. Hieruit bleek dat de personen die in eerste aanleg veroordeeld zijn, nog niet bij het CJIB waren doorgemeld. Vermoedelijk zijn deze personen in hoger beroep gegaan en is er nog geen definitieve uitspraak. Omdat de steekproef geen positief resultaat opleverde, is afgezien van een volledige bestandsvergelijking.

Cijfers rechtshulpverzoeken

De laatste bron, cijfers over rechtshulpverzoeken, is van een heel andere orde. Het geeft geen inzage in de omvang van het beslag of schattingen over opbrengsten uit witwassen, maar geeft enigszins de internationale dimensie weer. Via het systeem LURIS zijn alle rechtshulpverzoeken naar wetsartikel op te vragen die Nederland heeft verstuurd of ontvangen. Dat levert het volgende beeld op.

Tabel 14

Uitgaande rechtshulpverzoeken					
Land	2008	2009	2010	2011 ²⁹	Totaal
België	79	79	116	107	381
Duitsland	92	67	96	102	357
Spanje	43	50	40	45	178
Groot-Brittannië	32	27	37	31	127
Frankrijk	28	26	15	16	85
Zwitserland	25	21	14	16	76
Marokko	14	17	12	9	52
Suriname	9	17	16	10	52
Turkije	10	14	15	10	49
Luxemburg	18	9	7	7	41
Verenigde Staten	7	11	12	9	39
Italië	8	11	10	8	37
Nederlandse Antillen	8	10	11		29
Nigeria	3	3	15	6	27
Oostenrijk	5	2	9	10	26
Polen	3	4	4	11	22
Zweden	1	1	9	11	22
Colombia	4	6	1	7	18
Verenigde Arabische Emiraten (VAE)	6	3	3	6	18
Roemenië		7	4	6	17
Noorwegen	2	4	5	3	14
Bulgarije	4	1	5	3	13
Brazilië	3	1	3	6	13
Liechtenstein	3	5	2	2	12
Ierland	4	1	3	3	11
China	6	1	2	2	11

Bron: LURIS. Peildatum 15-09-2010.

Uit tabel 14 blijkt dat de ons omringende landen het grootste aantal rechtshulpverzoeken in relatie tot witwassen krijgen. Door de jaren heen is een lichte stijging van het aantal verzoeken te bemerken.

²⁹ 2 Tot 15-09-2011.

Deze tabel moet echter slechts als globale indicatie van de richting van criminele geldstromen worden gezien. Uit onze interviews en dossierstudie bleek namelijk dat diverse criminelen hun geldstromen richting Dubai (onderdeel van de Verenigde Arabische Emiraten) laten gaan. Dubai speelt ook een rol in het netwerk van ondergronds bankieren (zie ook hoofdstuk 4). Deze stadsstaat heeft echter nog geen tien verzoeken per jaar te behandelen gekregen. Een mogelijke verklaring is dat de uitwisseling van gegevens door officieren van justitie als problematisch wordt gezien en daarom wordt nagelaten. Een andere mogelijkheid zit besloten in LURIS zelf. Het systeem registreert vaak maar één delict per opsporingsonderzoek, terwijl er meerdere strafartikelen ten laste kunnen zijn gelegd. Zo wordt in een drugsonderzoek met witwassen vaak alleen het opiumdelict vermeld en niet die van het secundaire delict witwassen.

Met deze beperking in het achterhoofd, biedt tabel 15 een overzicht van de door Nederland ontvangen rechtshulpverzoeken in relatie tot witwassen.

Tabel 15

Inkomende rechtshulpverzoeken					
Land	2008	2009	2010 ³⁰	2011	
België	136	142	143	73	494
Duitsland	65	54	50	59	228
Groot-Brittannië	45	49	53	32	179
Spanje	17	21	23	17	78
Frankrijk	29	13	17	17	76
Zwitserland	19	18	12	3	52
Verenigde Staten	13	10	11	9	43
Oostenrijk	12	12	6	4	34
Nederlandse Antillen	16	5	9		30
Bulgarije	3	7	9	4	23
Liechtenstein	8	5	4	3	20
Polen	4	3	8	2	17
Ierland	4	4	4	4	16
Colombia	8	1	2	2	13
Roemenië	3	1	7	1	12
Italië		2	4	4	10
Brazilië	4	3	3		10
Noorwegen	2	4	2		8
China	1	4	1	2	8
Marokko	1	2	2		5
Luxemburg			4	1	5
Suriname	1	2	1		4
Turkije		3		1	4
Zweden	2		2		4
Verenigde Arabische Emiraten	1	2			3
Nigeria				1	1

Bron: LURIS. Peildatum 15-09-2010.

Ook hier valt weer op dat de ons omringende landen het sterkst vertegenwoordigd zijn. In tegenstelling tot de uitgaande rechtshulpverzoeken is hier echter door de jaren heen een lichte daling in het aantal rechtshulpverzoeken te zien. Hier is geen verklaring voor gevonden.

³⁰ Peildatum 15-09-2011

Loanback

Cijfers over het aantal loanbacks in Nederland zijn niet voorhanden. Er zijn dus ook geen cijfers bekend over het aantal loanbacks waarin crimineel geld verborgen zit. Er zijn echter twee databases waar mogelijk relevante informatie in zit, die van FIU-Nederland en die van het Vastgoed Intelligence Center (VIC).

In de database van FIU-Nederland bestaat weliswaar geen apart veld waar loanbacks in worden genoteerd, maar er is wel een zoekslag te maken binnen de vrije tekst van de meldingen. Er is daarom binnen de Ongebruikelijke en de Verdachte Transacties van FIU-Nederland gekeken naar het aantal registraties op loanbacks. Daar konden echter geen treffers op worden gevonden. De zoekslag is daarom uitgebreid met een aantal termen die met een loanback en belastingparadijzen te maken kunnen hebben (bijvoorbeeld: leen, lening, overeenkomst, gedekt, zekerheid, offshore, bankgeheim, tax haven, paradijs, Dubai, Panama). Na filtering op niet-relevante meldingen, bleven er enkele honderden meldingen over waar mogelijk sprake is van loanback. De nadruk ligt hier echter op mogelijk, want uit de vrije tekst is niet met zekerheid op te maken dat er ook daadwerkelijk altijd sprake is van loanback. Door alle onduidelijkheden en vage vermoedens is besloten om deze gegevens verder niet meer te bewerken en in tabelvorm te gieten.

Een tweede bron van gegevens ligt besloten bij het VIC. Het gaat hier alleen om die loanbackconstructies waarbij vastgoed is verworven. Binnen het VIC kan ieder vastgoedobject dat met buitenlands vermogen is gefinancierd, in kaart worden gebracht. De resultaten van zo'n zoekopdracht zijn echter niet aan de schrijvers van dit CBA beschikbaar gesteld, omdat het VIC hier eerst zelf over wenst te rapporteren.

Gefingeerde omzet

In het *Nationaal Dreigingsbeeld 2008* werd geconstateerd dat een hoog percentage criminelen met een of ander bedrijf bij de Kamer van Koophandel stond ingeschreven (KLPD/Dienst IPOL, 2008). Dit werd in het NDB als zorgwekkend gepresenteerd. Criminelen zouden zo hun winsten kunnen witwassen (door het fingers van omzet) en/of hun bedrijf als dekmantel gebruiken. Het ontbrak echter aan feitelijke onderbouwing. Er werd niet aangetoond dat de bedrijven ook daadwerkelijk werden misbruikt.

Vier jaar na dato kunnen de NDB-uitspraken nog steeds niet nader onderbouwd worden. Criminelen staan nog steeds bij de Kamer van Koophandel ingeschreven, maar er is in de tussentijd nergens inzicht opgebouwd of hun bedrijven ook daadwerkelijk strafbare handelingen verrichten, of meer specifiek in relatie zijn te brengen met witwassen.

Cijfers over de omvang van het fingeren van omzet zijn ook niet uit andere bronnen voorhanden. Dat is begrijpelijk aangezien vrijwel alle verhandelbare objecten en te verlenen diensten zich hiervoor kunnen lenen en het de vraag is wie hier toezicht op kan houden.

Het is echter aannemelijk dat het fingeren van omzet op grote schaal voorkomt. Dit werd ook in meerdere interviews aangegeven. Het fingeren van omzet is namelijk relatief eenvoudig en de ontdekkingskans gering. Zolang er namelijk geen redenen tot verdenking zijn, zal de handhavingsketen of andere betrokkenen zoals bijvoorbeeld de banksector, geen diepgaand boekenonderzoek doen. Het is dan ook tekenend dat in de meeste opsporingsonderzoeken waarbij sprake is van gefingeerde omzet, de betrokken daders niet of nauwelijks moeite hebben gedaan om hun werkwijze te verhullen.

Gefingeerde speelwinsten

Meldingen bij FIU-Nederland geven een indicatie van het aantal gevallen waarbij door personeelsleden van Holland Casino onderkend werd dat er sprake zou kunnen zijn van witwassen. In de meldingen staan lang niet altijd de bedragen genoemd, dus wordt in onderstaande tabel alleen het aantal meldingen geven.

Tabel 16

Aantal transacties bij Holland Casino			
	2008	2009	2010
Ongebruikelijke transacties	1042	981	1014
Verdachte transacties	269	227	252

Bron: FIU 2010, 2009

Ruim 4 procent van de transacties hebben het stempel voorgenomen gekregen. Daarmee wordt bedoeld dat de cliënt een transactie wilde uitvoeren, maar dat die door de betreffende instantie (in dit geval Holland Casino) werd geweigerd of door de client zelf werd afgebroken.

Veel van de meldingen gaan over het verkrijgen van een verklaring omtrent de herkomst van vermogen. Holland Casino heeft echter een streng controleregime om fraude en witwassen tegen te gaan. In geval van het melden van een aanzienlijke speelwinst waarbij het verzoek wordt gedaan om hiervoor een schriftelijke speelwinstverklaring af te geven of een girale overboeking te verzorgen, gaat Holland Casino altijd tot analyse over. Het interne videosysteem wordt dan geanalyseerd en croupiers of tafeltoezichthouders worden geïnterviewd. Op deze wijze wordt gereconstrueerd of er daadwerkelijk van speelwinst sprake is. Is dat niet het geval, dan zal er geen speelwinstverklaring worden afgegeven, wordt het geld in contanten teruggegeven en volgt er een MOT-melding.

ABC-transacties

Door de FIOD is in een apart strategisch onderzoek (Nokvorst genaamd) naar vastgoed en ABC-transacties gekeken. De resultaten zijn nog niet bekend, maar al wel bleek dat er vele legale redenen zijn om een ABC-constructie aan te gaan. In hoeverre er ook criminele motieven aan ten grondslag liggen, is onduidelijk.

Cijfermatige gegevens over aantallen ABC-transacties en mogelijke verdachte handelingen die hierbij optreden, worden door het VIC in kaart gebracht. De resultaten van zo'n query zijn echter niet aan de schrijvers van dit CBA beschikbaar gesteld omdat het VIC hier eerst zelf over wenst te rapporteren.

Trade Based Money Laundering

De FATF heeft in zijn rapporten over *Trade Based Money Laundering* (TBML) geen wereldwijde cijfers over de omvang hiervan opgenomen. Ook in Nederland wordt nergens bijgehouden hoe vaak TBML optreedt (nog afgezien van de vraag of het mechanisme ook altijd tijdig wordt onderkend).

Het gebruik van TBML impliceert echter dat het om grote bedragen moet gaan. Het is namelijk geen eenvoudige handeling om via de verzending van handelsgoederen geld wit te wassen en zal kostentechnisch gezien pas zin hebben als er grote bedragen mee gemoeid zijn. In de literatuur worden diverse voorbeelden aangedragen waarbij miljoenen dollars gemoeid zijn.

Deze vormen hebben echter altijd de vorm van eenrichtingsverkeer: vanuit een Westers land naar Zuid-Amerika. Maar er kan er ook geredeneerd worden

dat TBML niet alleen *vanuit*, maar ook *naar* Nederland plaatsvindt. Zo gaan er bijvoorbeeld geruchten dat criminelen Zuid-Afrikaanse wijn naar Nederland sturen om hun geldstroom te verhullen. Hier zijn echter geen bewijzen voor gevonden, evenmin als voor andere TBML-stromen richting Nederland.

Om te kijken of er tussen Nederland en Colombia ook getalsmatig onderbouwing gevonden kan worden voor het bestaan van een *Black Market Peso Exchange* (BMPE), is gekeken naar de ex- en importstatistieken Nederland-Colombia. Deze zijn door het CBS ontleend aan douanedocumenten. Dit staat los van een eventuele illegale invoer in Colombia.³¹

Tabel 17

Export-import Nederland-Colombia in miljoenen euro's		
	2008	2010
Export	261	193
Import	762	440

Bron: CBS.

Er is dus sprake van een zeer bescheiden export rechtstreeks naar Colombia. Aan de hand van deze cijfers kan natuurlijk niets gezegd worden van export naar andere Zuid-Amerikaanse landen (als tussenstation) of uit andere Europese landen (door het gebruik van de euro). Maar als de BMPE met Colombia welig zou tieren in Nederland, dan zou in 2010 een belangrijk deel van de 193 miljoen euro export, cash betaald moeten zijn met 'narco-euro's'. Dat lijkt ons sterk. Er zijn vanuit opsporingsonderzoeken en FIU-meldingen nog nooit van dit soort signalen binnengekomen.

Toch denken wij dat de methodiek, zoals deze in de Nederlandse casussen is beschreven (met de nadruk op het verzenden van legale goederen tegen de reële waarde), waarschijnlijk maar de top van de ijsberg is. De reden voor deze aanname is dat in de beschreven casussen de methodiek pas in een laat stadium werd onderkend, juist omdat het om gewone, legitieme handelsgoederen ging. Vermoedelijk is in veel andere opsporingsonderzoeken de link niet gelegd.

³¹ Illegale invoer in Colombia zal in dat geval goederen betreffen waarover in Nederland volledige BTW en eventuele andere belastingen zijn afgedragen en niet zijn teruggevraagd.

New Payment Methods

De zaken die op het gebied van New Payment Methods (NPM) naar voren kwamen, hadden betrekking op enkele prepaid debitcards, cybercriminelen die in het buitenland gevestigd zijn en een nichehandelaar in verdovende middelen die via het internet handelt. De omvang van het probleem lijkt dus voorlopig op klein gesteld te kunnen worden. Maar is dit terecht?

NPM is een onderwerp dat uitgebreid in de literatuur (Europol, 2011; FATF, 2010) naar voren komt, maar waarvoor in Nederland weinig empirisch materiaal is te vinden. Tijdens de interviewrondes bij zowel de reguliere opsporingsdiensten als de gespecialiseerde financiële units, gaven vrijwel alle opsporingsambtenaren te kennen dat zij dit *niet* zijn tegengekomen. De enige uitzonderingen zijn het Team High Tech Crime (THTC) en douane Schiphol. Betekent dit een gebrek aan zicht bij de reguliere opsporingsdiensten?

Nee, die conclusie willen wij niet op voorhand trekken. In reguliere opsporingsonderzoeken naar misdaden die georganiseerd zijn, wordt stelselmatig telefonisch getapt. Bij grote opsporingsonderzoeken naar de zogeheten top-x figuren uit de misdaad wordt ook regelmatig een internettap aangelegd. De gegevens die uit deze twee soorten taps naar voren komen, wijzen er absoluut niet op dat gebruik wordt gemaakt van NPM. Ook uit doorzoeken is niet gebleken dat het gebruik van NPM van betekenis is. Aangezien de top van de criminele markt doorgaans vooroploopt met afschermingstechnieken (zij hebben immers het geld en de vooruitziende blik om nieuwe technieken in te zetten), is het daarom des te opvallender dat zij er (nog?) niet toe zijn overgegaan om van NPM gebruik te maken.

Aan NPM zit bij criminelen misschien ook een, al dan niet terecht, gevoel van risico vast. Het geld is fysiek niet voorhanden, bepaalde NPM zetten het soms om in eigen valuta, er kan niet altijd direct in Nederland mee betaald worden, er is alleen een website, maar geen lijfelijke vertegenwoordiging (in de vorm van gebouwen of mensen) van NPM-aanbieders in Nederland en de aanbieders van NPM komen uit het buitenland (soms uit onbetrouwbaar geachte gebieden zoals Rusland). Om deze reden zal waarschijnlijk gelden dat als de top van de misdaad er al niet toe overgaat, het lagere echelon ook niet zo snel NPM zal gaan toepassen.

Leasen

Over leasen in relatie tot witwassen zijn geen cijfers beschikbaar, ook niet bij FIU-Nederland. Dat komt mede door de inwerkingtreding op 1 augustus 2008 van de Wet ter voorkoming van witwassen en financieren van terrorisme (Wwft). Tijdens de wijziging is er namelijk voor gekozen om het woord bemiddeling uit de wet te halen, waardoor leasebedrijven, veilinghuizen en handelaren die in consignatie werken niet meer meldplichtig zijn. Al deze partijen kopen en verkopen immers niet, maar treden slechts op als tussenpersoon, als bemiddelaar.

Vermoedelijk komt leasen als witwasconstructie regelmatig voor. Tijdens ons onderzoek kwamen we leaseconstructies namelijk vaak tegen. Zulke constructies werden ingezet om crimineel verkregen bezit af te schermen en gingen door-gaans om het leasen van (dure) auto's.

Stichtingen en verenigingen

Er zijn geen cijfers beschikbaar over het misbruik van stichtingen of verenigingen in relatie tot witwassen.

Het misbruik van de zogeheten stichting administratiekantoor komt in enige mate voor bij vastgoedtransacties en –bezit, met name bij de bovenlaag van de georganiseerde misdaad. Uit dergelijke opsporingsonderzoeken bleek dat financiële facilitators dit middel voor meerdere criminele cliënten inzetten. Hoe vaak het misbruik precies voorkomt, kunnen wij door gebrek aan data niet zeggen. Bovendien kan het ook op een legale manier gebruikt worden om 'belastingoptimalisatie' voor (familie)kapitaal te realiseren.

Het misbruik van derdengeldrekeningen is ook moeilijk te kwantificeren. Ook hier ontbreekt het aan data, mede doordat geheimhouders betrokken zijn. Officieel zijn er zo'n 4.200 stichtingen derdengeldrekeningen. Hoeveel hiervan bij witwassen betrokken zijn, is onbekend. Uit interviews kwam naar voren dat ook hier de top van de georganiseerde misdaad zijn weg naar derdengeldrekeningen weet te vinden.

Ook over verenigingen ontbreekt cijfermateriaal. Vermoedelijk zullen weinig verenigingen specifiek voor witwassen misbruikt worden. Er zijn althans geen voorbeelden in de onderzoeksperiode gevonden. Maar aan de andere kant moet ook worden bedacht dat criminelen al snel tot het bestuur van een vereniging kunnen doordringen door met crimineel geld gunsten te kopen.

Denk bijvoorbeeld aan het betalen van nieuwe sporttenu's voor de A-selectie of het simpel weggeven van rondjes aan de bar. Eenmaal in het bestuur, kan een vereniging wel naar de hand gezet worden en maatschappelijke status opleveren.

Consignatie

Het is aannemelijk dat deze structuur vaker voorkomt bij kunst en antiek dan bij andere objecten. De prijzen zijn vrij ondoorzichtig en kunnen snel stijgen, waardoor kunst en antiek een ideaal middel zijn om wit te wassen. Bovendien is uit gesprekken met betrokkenen in de kunstwereld duidelijk naar voren gekomen dat er de laatste tijd steeds meer gewerkt wordt vanuit het consignatieprincipe. Een van de geïnterviewde handelaren durfde zelfs te stellen dat volgens hem bijna elke handelaar zich met deze verkoopmethode bezighoudt.

Hoe vaak het voorkomt is echter onduidelijk. Over consignatie in relatie met witwassen zijn nergens cijfers beschikbaar. Er is geen instantie die zich specifiek met deze materie bezighoudt en ook FIU-Nederland biedt geen uitkomst. Dat komt mede doordat, net als bij leasen, in de Wwft het woord bemiddeling buiten de wet is gelaten. Handelaren zijn daardoor alleen meldplichtig bij de *verkoop* van goederen, niet bij leasen.

Verder heeft het aandachtsgebied kunst en antiek bij de Nederlandse politie enige jaren stilgelegen. Na de opheffing in 2002 van de afdeling Kunst en antiek bij het KLPD, is zo'n afdeling pas in 2009 weer nieuw leven in geblazen. In de tussenliggende jaren is niets over dit onderwerp bijgehouden. Bovendien heeft kunst en antiek bij de regiokorpsen geen prioriteit en ontbreekt het hen aan kennis hierover.

Toch durven wij de stelling aan dat het in consignatie geven van goederen om wit te wassen niet zo vaak voorkomt. Daarvoor komen opsporingsonderzoeken naar witwassen het gewoonweg te weinig tegen.

Het bekijken van de FIU-data op verschillende onderwerpen leverde nog wel een bijzondere uitkomst op in relatie tot de kunst- en antiekbranche. Vanaf 2006 zijn er slechts 33 meldingen ongebruikelijke transacties gedaan door achttien verschillende melders (in een afnemende trend). Dit is op zich een lage score voor een branche waar ook veel contant wordt afgerekend. Maar wat bijzonder was, was dat in zes gevallen de melding over branchegenoten ging. Deze gemelde bedrijven stonden ingeschreven als handelaar, veilinghuis of juwelier. Daarbij is het opvallend dat er cash werd afgerekend en niet giraal. Bovendien,

waarom zou een veilinghuis iets inkopen terwijl het slechts bemiddelaar is? Mogelijk is hier sprake geweest van het afschermen van derden.

Bij nader onderzoek naar deze zes betrokken bedrijven, blijkt dat deze zelf geen melding van een ongebruikelijke transactie hebben gedaan van het ontvangen van het geld van de 'echte' koper en het doen van hun aankoop. Toch wordt er door deze veilinghuizen in totaal voor bijna 200.000 euro contant betaald. Opvallend is dat een van de bedrijven eerder in een politieonderzoek voorkwam en dat een ander veilinghuis de betaling in coupures van 500 verricht heeft. Stuk voor stuk elementen die erop duiden dat het mogelijk om afscherming van derden middels stromannen gaat.

Overige stromanconstructies

Het gebruik van stromannen komt veelvuldig voor. Hoewel er geen cijfers voorhanden zijn, bleek uit onze interviews dat de meeste criminelen die voldoende verdienen om een dure auto te rijden, al gauw katvangers inzetten.

Verder moet in de familiesfeer rekening worden gehouden met een multiplier-effect. Hoewel niet iedere verdachte voor witwassen gebruikmaakt van witwasconstructies met familieleden, laat hij wel altijd zijn directe omgeving meeprofiteren. Als we daar een enigszins juridisch perspectief op los laten, dan blijkt dat veel potentiële verdachten over het hoofd worden gezien. Een eerder gepubliceerde analyse van 62 opsporingsdossiers op het gebied van georganiseerde misdaad liet namelijk zien dat de vrouwelijke levenspartners van de hoofddaders vaak weet hebben van de criminele activiteiten van hun man (Soudijn, 2010). Naast kennis hebben deze vrouwen ook profijt van het crimineel verdiende geld. Zij kunnen zich hierdoor een levensstijl permitteren die anders niet voor hen zou zijn weggelegd. De combinatie van kennis over de herkomst van het criminele inkomen en het desondanks toch aanwenden van deze gelden, maakt hen strafbaar voor witwassen. Toch worden relatief weinig van deze vrouwelijke levenspartners voor de rechter gebracht. Dat vindt eigenlijk alleen plaats als zij zelf ook actief betrokken zijn bij andere criminele handelingen.

De mate waarin NI-rekeningen worden misbruikt, is onbekend. Bij FIU-Nederland zijn hier geen data over voorhanden omdat dergelijke rekeningen niet speciaal gecodeerd zijn. FIU-Nederland krijgt alleen een overzicht van rekeningen, niet naar soort rekening.

Contante besteding

In vrijwel elk opsporingsonderzoek komen veel contante uitgaven voor. Het is echter lastig te becijferen wat hiervan de omvang is. Er zijn namelijk maar weinig observatieteams alert op het vermelden van alle onkosten die de criminele levensstijl van de verdachte met zich meebrengt. Zo wordt bijvoorbeeld wel gezien dat er getankt wordt, maar zoiets zal niet snel naar een contante uitgave vertaald worden. Dit heeft tot resultaat dat ook in de kasopstelling of voordeelsberekening weinig contante uitgaven voor het goede leven zijn geboekt. Het ontbreekt eenvoudig aan de daartoe benodigde bonnetjes.

Samenvatting

De omvang van witwassen in Nederland is onbekend. De schattingen die nu de ronde doen, kennen zo veel methodologische kanttekeningen, dat hier eigenlijk een valse voorstelling van zaken wordt gegeven.

Verder ontbreekt het aan één centraal punt waarop gegevens van strafzaken in relatie tot witwassen zijn te vinden. Door handmatige koppeling van diverse overheidsbronnen zijn wel bepaalde gegevens te verkrijgen. En deze kunnen dienen als maatstaf voor het te voeren beleid op bepaalde gebieden, zoals ontneming, maar geven geen inzicht in de omvang van witwassen.

Cijfers over aparte vormen van witwassen zijn ook niet voorhanden. Dat is op zich niet vreemd, want niemand is verantwoordelijk voor de aanpak van een bepaalde witwasvorm. Er is dus geen belang bij het centraal registreren van bepaalde witwasvormen.

4

Kenmerken van betrokken personen

Bij de witwasconstructies die in hoofdstuk 2 naar voren zijn gekomen, zijn vaak meerdere personen betrokken. Voorop staan natuurlijk de organisatoren van diverse vormen van de handel in verboden goederen en diensten. Samen met hun uitvoerders zorgen zij er immers voor dat crimineel inkomen wordt gegenereerd.³² Pas wanneer crimineel inkomen is verworven, kan het worden witgewassen. Op zulke momenten kan een ander soort crimineel naar voren komen, zij die helpen bij het witwassen. Dat varieert van personen met unieke vaardigheden (financiële facilitators) tot volstrekt inwisselbare hulpkrachten (stromannen).

De inwisselbare hulpkrachten zijn voor dit hoofdstuk niet relevant. In tegenstelling tot financiële facilitators hebben zij namelijk geen unieke vaardigheden die nodig zijn om het witwasproces te doen slagen. Stromannen worden slechts tussen de crimineel en een mogelijke registratie geplaatst om het werkelijke eigendom te verhullen (zie ook hoofdstuk 2). Van stromannen zijn er dan ook dertien in een dozijn, variërend van vage bekenden uit het café tot directe familieleden. Maar financiële facilitators liggen minder voor het oprapen omdat juist zij beschikken over unieke kennis en vaardigheden. Zij zijn het die investering in de legale economie uiteindelijk mogelijk maken. Reden om in dit hoofdstuk op de kenmerken van financiële facilitators in te gaan.

Financiële facilitators

De term facilitator werkt eigenlijk misleidend. Het impliceert dat zulke mensen per definitie ondergeschikt zijn aan een crimineel. Immers, zij worden slechts door een crimineel ingeschakeld om bepaalde diensten te verrichten, iets te faciliteren, om als het ware hun kunstje te doen. Daarmee lijkt een ieder die aan de zijlijn bij een misdaad helpt, gaat helpen of geholpen heeft, een facilitator.

Dat doet echter geen recht aan het unieke karakter van de facilitator. Voor de opdrachtgever bezit een facilitator namelijk schaarse kennis, middelen of

³² Voor de kenmerken van deze personen wordt verwezen naar de overige CBA's. Daarin wordt uitvoerig stilgestaan bij de kenmerken van misdadigers op het gebied van de handel in cocaïne, heroïne, hennep, synthetische drugs, cybercrime, internationale misdaden en mensenhandel.

vaardigheden voor het uitvoeren van een bepaald misdrijf. De facilitator wordt daarmee essentieel voor de uitvoering van dat criminele feit (Kleemans et al., 2002). Bij witwassen wordt al snel aan een notaris, een advocaat, een belastingconsulent of een vastgoedmakelaar gedacht. Maar een facilitator hoeft niet alleen betrekking te hebben op iemand die vanuit de 'bovenwereld' verwijtbaar betrokken is bij de uitvoering van criminaliteit. Daarmee zou te sterk de nadruk worden gelegd op misbruik van officiële titulatuur. De term financiële facilitator heeft betrekking op iedereen die een crimineel op het gebied van witwassen terzijde staat en daarbij een sleutelrol weet te vervullen.

Uit de dossierstudie en de interviews blijkt dat er veel sleutelrollen zijn te vinden in de fase die aan de plaatsingsfase vooraf gaat. Financiële facilitators wisselen bijvoorbeeld contant geld van kleine naar grotere coupures. Daarmee is het misdaadgeld weliswaar nog niet in het systeem geplaatst, laat staan verhuuld of geïntegreerd, maar hierdoor is het geld wel makkelijker te verplaatsen naar het buitenland waar het alsnog op een bankrekening kan worden gestort. De contante geldhandelingen zijn daarmee als het ware een voorfase van een witwastraject.

Omdat in veel opsporingsonderzoeken contant geld een grote rol speelt, er in de literatuur relatief weinig over deze voorfase bekend is en contant geld ook het financiële stelsel kan raken, is een eenvoudige onderverdeling naar twee soorten handelingen gemaakt: financiële facilitators die hun activiteiten rond contant geld concentreren en financiële facilitators die een papieren (schijn)werkelijkheid creëren. Met name binnen de contantegeldsfeer zijn bepaalde etnische groepen te onderscheiden. In de volgende paragrafen wordt een aantal voorbeelden gegeven.

Cash based

De eerste groep financiële facilitators onderscheidt zich door zijn activiteiten op de contantegeldmarkt. Daar zijn drie soorten handelingen te onderscheiden: het wisselen van vreemde valuta, het veranderen van de grootte van coupures en het transporteren van contant geld. Deze handelingen liggen vaak in elkaars verlengde en zijn vaak de eerste start voor de diverse witwasconstructies uit hoofdstuk twee.

Wisselen

Het wisselen van vreemde valuta kan optreden wanneer er sprake is van interactie tussen internationale marktpartijen waarbij de verkopende partij in bepaalde valuta betaald wil worden. Er zal dan door de kopende partij gewisseld moeten worden.

Het wisselen van grote bedragen is echter niet zonder risico. Financiële instellingen zijn verplicht om bij FIU-Nederland melding te doen van wisseltransacties boven de 15.000 euro. Zo'n melding kan vervolgens leiden tot een apart opsporingsonderzoek. Wanneer het om zeer grote bedragen gaat, zoals het geval is bij de groothandel in verdovende middelen, dan loont het de moeite om het wisselen niet 'in-house' te laten uitvoeren maar aan derden over te laten (Kleemans et al., 2002, p. 104). In dit gat zijn professionele wisselaars gesprongen, zoals de volgende casus laat zien.

Casus

Een Nederlandse kassier bij een Amsterdams wisselkantoor kent een Britse hasjsmokkelaar. Deze Brit heeft grote hoeveelheden ponden die in euro's moeten worden gewisseld. Voor 2 procent commissie wil de kassier hierbij helpen. Gedurende drie jaar wisselt hij tijdens zijn dienst bij het wisselkantoor ponden om. Hij krijgt zo veel te wisselen, dat hij er ook een vriend en twee collega's bij betreft. Zij gaan diverse wisselkantoren langs om iedere keer 10.000 pond te wisselen. In totaal worden bij de rechtbank negentig wisselingen als bewezen verklaard. Bij hun verhoor leggen de kassier en zijn vrienden spontaan een verklaring af en geven openheid van zaken. De drugshandelaar beroept zich echter op zijn zwijgrecht.

In deze casus is een zogeheten *guardian* uit het legale financieel-economische stelsel gecorrumpeerd. De kassier zou er namelijk juist op hebben moeten toezien dat verdachte wisseltransacties bij FIU-Nederland worden gemeld. De zaak kwam uiteindelijk aan het rollen doordat hij en zijn vrienden te frequent en te onvoorzichtig wisselden, ook bij andere filialen. Dit leidde bij andere instellingen alsnog tot meldingen aan FIU-Nederland waarna een opsporingsonderzoek werd opgestart.

Verder zijn er indicaties dat criminelen soms ook contant geld wisselen voor een equivalent in goud of andere goederen (bijvoorbeeld horloges). Hierbij zijn soms personen uit de goudbranche betrokken, zoals kleine juweliers, die uiteraard geen MOT-melding doen.

Volumereductie

Nauw verwant aan het wisselen van valuta is volumereductie. Daarbij worden kleine coupures in grote coupures omgezet, opdat het geld makkelijker verstopbaar en/of verplaatsbaar wordt. De grote nominale waarde van een 500 eurobiljet ten opzichte van andere valuta, maken het een ideaal biljet om te smokkelen (zie ook hoofdstuk 6).

Bankmedewerkers zijn daarom geïnstrueerd om opvallend wisselgedrag bij FIU-Nederland te melden. In de periode voor 2008 bleek dat een corrupte medewerkster van een bankfiliaal in een jaar tijd minstens 72.320 bankbiljetten van 500 euro heeft uitgegeven aan cocaïnehandelaren.

In de huidige onderzoeksperiode is een zaak van zo'n omvang ons niet ter ore gekomen. Toch worden nog steeds bij onderscheppingen van geldkoeriers op Schiphol en doorzoekingen bij verdachten voor miljoenen aan 500 eurobiljetten aangetroffen (zie ook de volgende paragraaf Fysiek transport). Vermoedelijk zijn professionele 'volumewisselaars' in een gat gesprongen, maar opsporingsonderzoeken hebben daar tot op heden nog geen zicht op gekregen. Wel zijn via telefoontaps vermoedens gerezen. Zo blijkt een persoon gebeld te worden met de vraag of hij interesse in een partij van 500 eurobiljetten heeft. In een ander opsporingsonderzoek bleek dat een groep Nederlanders met regelmaat grote hoeveelheden eurobiljetten vanuit Colombia naar Spanje en Nederland vervoerde.

Casus

Enkele Nederlanders ontdekten een jaar of acht geleden dat er bij opname via een geldautomaat in Colombia koersverschillen waren tussen de giraal afgerekende koers op een Nederlandse bankrekening en het fysiek omwisselen van peso naar euro te Colombia. De Nederlanders besloten dit verschil uit te buiten, legden ieder een bepaalde hoeveelheid 'handelsgeld' in en openden zestig bankrekeningen bij een bank in Nederland. Zij ontvingen daarvoor bankpassen waarmee zij ook geld in het buitenland konden opnemen. Vervolgens reisden enkelen van hen met stapeltjes bankpassen naar Bogota in Colombia om daar elke dag ten laste van de Nederlandse bankrekeningen geld uit geldautomaten op te nemen. Op deze wijze kwamen zij in het bezit van aanzienlijke hoeveelheden Colombiaanse peso. Met deze peso werden ter plaatse weer eurobiljetten omgewisseld (tegen een voor hen gunstige koers). De verkregen eurobiljetten, hoofdzakelijk 500 coupures, werden vervolgens fysiek naar Nederland meegenomen.

Bij het verlaten van Colombia werd het transport conform de voorschriften aan de douane gemeld.

In Nederland teruggekomen werd het contante geld op de zestig Nederlandse rekeningen gestort en volgde een soortgelijke retourreis Amsterdam – Bogota. Dit herhaalde zich vele malen waarbij er gemiddeld 200.000 euro per maand werd gewisseld, getransporteerd en weer teruggestort. Volgens de later gehoorde betrokkenen leverde dat een nettowinst van 6 procent op. Na verloop van tijd openden de Nederlanders twee wisselkantoren in Bogota en kregen hiervoor formele vergunningen.

Hoewel het niet is vastgesteld in deze casus, leent een dergelijk facilitair wisselbedrijf zich uitstekend om de 500 eurobiljetten in Nederland in een zwartgeldcircuit te brengen. In plaats van de grote coupures direct af te storten bij Nederlandse banken, kan het namelijk ook bij verdovendemiddelen-handelaren worden aangeboden. Tegen een commissie wordt het dan voor kleine coupures omgeruild, die dan alsnog bij de bank worden afgestort.

Fysiek transport

Wanneer contanten in 500 eurobiljetten worden gewisseld, is er vaak ook sprake van het fysieke transport van geld door geldkoeriers. Omdat geldkoeriers makkelijk vervangbaar zijn en eigenlijk simpel werk verrichten, moeten zij niet als financiële facilitators worden gezien, maar als gewone hulpkrachten. Soms worden dergelijke personen dan ook *moneymules* genoemd.³³ Uit opsporings-onderzoek blijkt dat er in uitgaanscircuits makkelijk mensen worden geworven die bereid zijn om voor een kleine beloning of een gratis vakantie geld te smokkelen. Het werven en het sturen van geldkoeriers vereist echter wel coördinatie en hier komt een financiële facilitator om de hoek kijken.

Casus

Bij het achterhalen van de opdrachtgevers tot het koerieren van geld, komt een vrouw in beeld. Zij is betrokken bij het prepareren van koffers, het instrueren van de koeriers, het overdragen van het geld aan de koeriers, de aanschaf van vliegtickets en het reserveren van hotels voor de koeriers. Verder houdt zij contact met de in Colombia verblijvende ontvangers van het geld. Mocht er iets misgaan, dan neemt zij contact op met de familieleden van de koeriers.

³³ Dezelfde term wordt ook gebruikt voor personen die hun bankrekening ter beschikking stellen.

Deze vrouw was geen formele *guardian* van het financiële stelsel en bekleedde geen legale functie (Zij was overigens ook al eens voor drugssmokkel veroordeeld). Desondanks blijkt zij een essentiële schakel te zijn voor de organisatie die cocaïne smokkelde. Zij zorgde ervoor dat de opbrengsten uit de cocaïnehandel fysiek in het moederland terechtkwamen. Op grond van in beslag genomen administratie kon worden achterhaald dat er minstens 44 koeriers waren ingezet om naar Zuid-Amerika te vliegen. Vermoedelijk ging het om meer dan 36 miljoen euro die op deze wijze was vervoerd.

In de onderzoeksperiode zijn enkele van zulke koeriersnetwerken in beeld gekomen. Kenmerkend hierbij is dat het te vervoeren geld eerst centraal wordt verzameld. Zo'n verzamelplaats voor het geld wordt een *stash* genoemd. De *stash* kan een gewone woning of appartement zijn. Aan de hand van in beslag genomen boekhoudingen is te zien dat bijna dagelijks door meerdere personen tienduizenden euro's worden aangebracht. Door de financiële facilitator die over de *stash* gaat, worden vervolgens porties geld klaargezet om aan koeriers mee te geven. Het lijkt erop dat koeriers in voorgaande jaren bij de locatie van de *stash* hun geldportie meekregen, maar dat er de laatste jaren apart wordt afgesproken. De reden hiervoor is een veiligheidsmaatregel. Eventueel gepakte geldkoeriers kunnen de locatie niet verraden of een ripdeal opzetten.

De geldkoeriers zelf verbergen het geld vaak met de technieken die ook voor het smokkelen van verdovende middelen worden gebruikt. Zo werd door de douane een vrouw aangehouden die 660 bankbiljetten van 500 in condooms had ingeslikt. Zij smokkelde op die wijze 330.000 euro. Ook de KMar onderschept soms personen die 'bolletjes' geld hebben geslikt. In zo'n bolletje zitten gemiddeld genomen zes in de lengte gevouwen en opgerolde bankbiljetten van 500 euro. Het slikken van die bolletjes gebeurt kort voor de vlucht en kan 2,5 uur in beslag nemen.

Andere geconstateerde modus operandi om geld te smokkelen zijn biljetten die in de vagina worden ingebracht, in pakjes papieren zakdoeken zijn verstopt, in schoenen, sokken of onder een pruik worden gedragen, in kleding worden ingenaaid, in flessen shampoo zijn geschoven en bankbiljetten die in stangen van reiskoffers zijn verborgen.

Onder geldkoeriers zijn bepaalde etnische groepen te onderscheiden. In relatie tot cocaïnehandel zijn de afgelopen jaren financiële facilitators met een Zuid-Amerikaanse etniciteit in beeld gekomen. Maar ook een groep personen met een heel andere etniciteit komt naar voren, namelijk Libanezen.

Casus

Een Libanees wordt nabij Schiphol beroofd van een grote som geld. De overvallers worden echter gestoord en laten een tas met bijna één miljoen euro ongemoeid. Het daarop volgende politieonderzoek wijst uit dat het slachtoffer een geldkoerier is. Op zijn hotelkamer worden nog enkele tonnen euro's ontdekt. Camerabeelden wijzen uit dat hij kort voor de overval de tas met het geld van een andere persoon kreeg overhandigd. Het slachtoffer wordt mede daarom aangehouden op verdenking van witwassen. Hij blijkt al eerder met grote sommen geld op diverse luchthavens in Europa te zijn aangehouden.

In deze casus blijkt de verdachte maandelijks een rondje langs diverse Europese landen te maken waarbij hij geld ophaalt. Hij maar ook andere koeriers met een Libanese achtergrond gebruiken bij hun reis meerdere paspoorten. Er zijn enkele indicaties dat het geld in relatie tot de cocaïnehandel staat. In hoeverre er overlap met Zuid-Amerikaanse koeriersnetwerken bestaat, is onbekend. Vermoedelijk is de bestemming van het geld Libanon waar het wordt witwassen en vervolgens wordt doorgesluisd.

Het is onduidelijk of koeriersnetwerken als zelfstandige partij tegen provisie hun diensten verrichten, of dat zij een vast onderdeel van de criminele organisatie zijn. In het geval van de Colombiaanse geldkoeriers is de opinie binnen politiekringen dat zij nauw verbonden zijn. Bij de Libanezen wordt eerder gedacht aan ingehuurd financiële facilitators.

Moneytransfers

Contant geld kan ook worden afgegeven om virtueel te worden vervoerd, zodat het op een andere plek ter wereld weer contant kan worden opgenomen. Daartoe kunnen legale moneytransfers maar ook andere methoden (zoals ondergronds bankieren) worden gebruikt.

Moneytransferproviders bieden onder andere de legitieme mogelijkheid om wereldwijd contant geld beschikbaar te stellen. Stel dat een klant snel contant geld wil transfereren naar een familielid in Mexico. Hij kan dan naar een grenswisselkantoor gaan en daar 1.000 euro aanbieden. De klant geeft enkele gegevens van de begunstigde op. Ook kan een korte boodschap worden meegegeven. Het uit te betalen bedrag wordt vervolgens in een wereldwijd te benaderen databestand ingevoerd. Voor de moneytransfer wordt een fee berekend. Daarnaast verdient de provider ook op wisselkoersen.

Het familielid krijgt vervolgens telefonisch of per e-mail een referentienummer door en gaat in Mexico naar een agent van Western Union. Hij legitimeert zich en geeft het referentienummer op, waarna hij het betreffende bedrag in Mexicaanse peso krijgt uitbetaald. De uitbetaling kan afhankelijk van de tijdzone (openingstijden) binnen enkele minuten na storting plaatsvinden. Het is ook mogelijk om via de moneytransfer geld naar een bankrekening over te laten maken of vanaf een credit card geld over te laten maken waarna het contant opgenomen kan worden. De grootste providers in Nederland zijn Western Union en Moneygram. Beide hebben een netwerk van agenten en subagenten verspreid over de gehele wereld.

Casus

In 2010 werden drie geldkoeriers bij aankomst van een vlucht uit Amsterdam op de luchthaven van Quito, Ecuador aangehouden. De dagen erna werden door een aantal mensen in Nederland bij verschillende agenten van verschillende moneytransferaanbieders bedragen van enkele honderden tot enkele duizenden euro's aangeboden. Alle transfers worden ten gunste van slechts drie verschillende ontvangers in Quito gestort. Uit onderzoek bleek dat het geld in Quito gebruikt diende te worden voor de betaling van advocaten en mogelijk smeergeld.

Het is al twintig jaar bekend dat moneytransfers niet alleen legaal gebruikt worden, maar ook door criminelen. Vóór de onderzoeksperiode van de CBA werd bijvoorbeeld gezien dat veel Antilliaanse uitkeringstrekkers in Rotterdam betrokken waren bij het zenden of ontvangen van forse bedragen die per moneytransfer waren overgemaakt. De bedragen konden in verband worden gebracht met criminele organisaties die zich met verdovende middelen bezighielden. Uit verklaringen en observaties bleek dat in de buurt van een moneytransferkantoor de katvangers door een lid van de criminele organisatie instructies kregen voor het over te maken geld. De katvanger voerde vervolgens bij het kantoor de opdracht uit. Eenmaal buiten gekomen overhandigde hij de zendformulieren weer aan zijn opdrachtgever. De katvanger ontving hiervoor een klein bedrag voor zijn tien minuten arbeidsactiviteit. Deze eenvoudige manier om aan bijverdiensten te komen, raakte in de loop der jaren algemeen bekend binnen de Antilliaanse gemeenschap.

Door opsporing, voorlichting en preventie onder de Antilliaanse gemeenschap is het probleem van moneytransfers binnen deze etnische groepering teruggedrongen, maar het probleem heeft zich verschoven naar een andere bevolkingsgroep: Dominicanen. Bij onderdanen van de Dominicaanse Republiek

is deze werkwijze momenteel algemeen bekend met dat verschil dat de te transfereren bedragen lager zijn en het aantal gebruikte katvangers hoger. Zo kon het een aantal jaren geleden gebeuren dat eenzelfde persoon 200 transacties per jaar verrichtte, nu niet meer. Ook aan de Caribische zijde worden steeds meer mensen ingezet om het geld te ontvangen. Het inzetten van meer katvangers vergt waarschijnlijk een goede coördinatie. Hier is door gebrek aan opsporingsonderzoek verder niet veel over bekend.

Ondergronds bankieren

Ondergronds bankieren bestaat al sinds eeuwen in Zuidoost- en Zuidwest-Azië en kent, afhankelijk van de regio, betitelingen als: *hui k'uan* of *fei qian* (Chinese dialecten voor 'geldboodschaphuis' en 'vliegend geld'), *hundi* (Pakistaans voor vertrouwen) en *Hawala* (Indiaas voor bewijsstuk). Een westerse benaming is *underground banking system* (UBS). UBS heeft een belangrijke functie in landen met een slecht ontwikkelde bancaire infrastructuur of waar strakke deviezenbepalingen of embargo's gelden. Ook het omzeilen van politieke sancties (zoals indertijd Irak) kan een reden zijn. Het wil daarom niet zeggen dat de geldstroom via een UBS altijd van criminele origine is. Vaak betreft het legaal geld dat naar familie of een leverancier overgedragen moet worden.³⁴ Met het gebruik van de UBS wordt in die gevallen een traag bancair stelsel, hoge kosten, vastgestelde (onvoordelige) valutatarieven of hinderlijke deviezenbepalingen omzeild.

De systematiek werkt als volgt. Een klant geeft bij een Hawala-bankier geld af met de instructie om het in een ander land bij een familielid te laten uitbetalen. Daarvoor krijgt hij een code die hij aan zijn familielid doorgeeft. Met die code kan dan deze bij een nevenvestiging direct het geld ophalen.

Deze transfers gaan buiten het reguliere bancaire stelsel om. In de literatuur wordt gesteld dat de Hawala-bankier eens in de zoveel tijd onderling hun balansen recht trekken. Eventuele tekorten kunnen worden aangevuld door het vervoer van contant geld, door het im- of exporteren van handelsgoederen of door zelf wel gebruik te maken van de reguliere banksector. Dit klinkt simpeler

³⁴ Passas (1999, 2005) spreekt dan ook niet over *underground banking*, omdat het in zijn ogen een negatieve lading heeft. Bovendien merkt hij op dat de activiteiten soms heel open worden aangeboden en verder weinig met reguliere bankactiviteiten overeenkomen. Liever spreekt hij dan ook over *Informal Value Transfer Systems* (IVTS). In de opsporingspraktijk hanteert echter niemand Passas' terminologie. Bovendien blijkt dat de facilitators bewust crimineel geld verplaatsen, zijn sommige van deze financiële facilitators helemaal niet zo open en verrichten zij ook andere bancaire diensten zoals het aanbieden van een *escrow account* en het wisselen van coupures of valuta. Om deze redenen blijven wij dan ook de term *underground banking* hanteren.

dan het lijkt, want tot nu toe is uit Nederlandse onderzoeken nog niet precies duidelijk geworden hoe de balansen in evenwicht worden gebracht. Ergens speelt ook Dubai een rol, want het lijkt dat veel *underground bankers* daarlangs hun lijnen laten lopen.

Hoewel *underground bankers* vaak voor niet-criminele burgers geld verplaatsen (Passas, 2005), sluit het een het ander niet uit. Ondergronds bankieren kan een rol spelen in het verplaatsen van crimineel vermogen binnen een witwastraject. In de afgelopen jaren zijn diverse verdachten met vooral een Aziatische achtergrond in Nederland voor ondergronds bankieren aangehouden. Het volgende voorbeeld heeft betrekking op drugsgeld.

Casus

Bij de doorzoeking van de woning van een Pakistaanse *undergroundbanker* wordt 256.700 euro in contanten gevonden. Ook wordt zijn administratie gevonden. Diezelfde dag worden enkele klanten aangehouden die geld willen brengen net op het moment dat de politie binnen is. Zo ook een Turks duo met ongeveer 84.500 euro in een plastic tas. Zij hebben antecedenten op het gebied van heroïnehandel. Het duo blijkt volgens de gevonden administratie bij de Hawala-bankier regelmatig terug te komen. In een half jaar tijd hebben zij zo'n 4.500.000 euro laten overboeken. Dit terwijl zij op basis van hun loonstroken maandelijks slechts 1.200 euro verdienen.

De financiële facilitator in deze casus wordt niet tot het legale financiële stelsel gerekend. Toch heeft hij een ware dagtaak aan het bemannen van een adres waar klanten langs kunnen komen, het volgen van de wisselkoersen, het aannemen en geven van betaalopdrachten en het aansturen van derden. Bovendien kan hij onbetrouwbare of moeilijke klanten de toegang tot zijn netwerk ontzeggen. In die hoedanigheid vervult hij dus de rol van een informele *guardian*.

Uit bovenstaande casus valt trouwens ook af te leiden dat de klantenkring van een ondergronds bankier niet aan bepaalde etniciteit gebonden is. In deze zaak verrichte een Pakistaanse bankier transacties voor Turken, maar uit andere zaken is ook op te merken dat bijvoorbeeld Brabantse of Britse criminelen geld door Hindoestanen lieten overmaken.

Een ondergrondse bankier vervult soms nog extra functies, bijvoorbeeld voor het omwisselen van kleine naar grote coupures of als houder van een *escrow account* (derdenrekening). Deze laatste functie werkt als volgt.

Casus

Een ondergrondse bankier geeft aan dat als twee partijen elkaar niet vertrouwen, zij hun geld bij hem in bewaring kunnen geven. Als de twee partijen in tevredenheid zaken met elkaar hebben gedaan, dan krijgt hij van de ene partij een seintje om het geld aan de andere partij vrij te geven. Hij weet dat het om drugsgeld gaat.

In dit geval raakt het drugsgeld op geen enkele wijze het legale economische systeem. Formeel gezien moet deze casus dan ook niet tot het witwasdomein gerekend worden, maar het geeft wel aan dat sommige financiële facilitators activiteiten parallel aan de legale wereld opzetten. Het aantreffen van één vorm van activiteit kan dan vaak verband houden met andere financiële activiteiten.

Papertrail based

De tweede soort financiële facilitators die in dit hoofdstuk wordt onderscheiden, is betrokken bij het creëren van een façade, een papieren (schijn)werkelijkheid. Waar mensen die zich met contanten bezighouden in feite ervoor zorgen dat fysiek geld uit het zicht raakt (of blijft), heeft de tweede groep een andere doelstelling. Zij willen juist dat op papier alles lijkt te kloppen en zijn daarom bezig met het verhullen en legitimeren van de criminele herkomst van het geld. Het kapitaal moet op zodanige wijze in het zicht van toezichthouders (bijvoorbeeld de belastingdienst) komen, dat het een stempel van goedkeuring krijgt en daarmee de weg vrijmaakt voor aanwending in de legale economie. Daarmee is deze tweede groep sterk verbonden met de verhullings- en integratiefase. De voornaamste activiteiten liggen op het boekhoudkundig vlak, maar ook *private investment banking* komt voor.

Voorwenden legitimiteit

Iedere mogelijkheid om (de herkomst van) crimineel geld op papier als legaal te doen voorstellen, kan door financiële facilitators worden aangegrepen. Daarom enkele voorbeelden.

Casus

Een onderzoek van FIU-Nederland leidde naar een bemiddelaar in verhuur van woningen in de vrije sector. Bonafide huiseigenaren verhuurden via deze bemiddelaar hun woningen en kregen maandelijks giraal de huur van de bemiddelaar overgemaakt. Normaliter brengt een bemiddelaar huurder en verhuurder bij elkaar en ontvangt daarvoor een eenmalige fee. In dit geval bleef de bemiddelaar tussen de huurder en verhuurder zitten en regelde de betalingen. Op deze wijze wisten de verhuurders niet wie nu eigenlijk in hun woning zaten. Dit bleken vaak grote Nederlandse en buitenlandse criminelen te zijn. De bankrekening van de bemiddelaar zelf werd stelselmatig gevoed met contante stortingen door de criminele huurders.

Tijdens het opsporingsonderzoek blijkt dat de bemiddelaar voor meerdere criminelen actief is. Hij is wat dat betreft de klassieke *node* waar meerdere criminele samenwerkingsverbanden bij elkaar komen. Maar niet iedere financiële facilitator wordt door verschillende criminelen of criminele samenwerkingsverbanden in de arm genomen. Sommige financiële facilitators werken exclusiever.

Casus

Een boekhouder stort in opdracht van de eigenaren van een garagebedrijf geregeld grote bedragen bij de plaatselijke bank. De bank doet hiervan melding bij FIU-Nederland. Hierdoor komt de boekhouder in beeld als een mogelijke financiële facilitator. Hij blijkt een klein administratiekantoor te hebben zonder andere werknemers. Het garagebedrijf is van twee mannen die betrokken zijn bij de groothandel in cocaïne. Zij wassen hun cocaïne-gelden wit door het te mengen met de bedrijfsresultaten van hun slechtlopend garagebedrijf. De boekhouder verklaart uitgebreid, maar zegt niks verkeerd gedaan te hebben. Hij vindt het niet zijn verantwoordelijkheid om discrepanties op te merken. Een van de discrepanties waarvoor hij de ogen sloot, is dat het bedrijf gedurende zes dagen in de week een maximale bezetting zou hebben moeten gehad om de opgegeven omzet ook maar enigszins te benaderen.

Naar het zich laat aanzien, heeft de boekhouder uit bovenstaande casus geen andere criminelen in zijn cliëntenbestand zitten. De boekhouder heeft een klein bedrijf dat niet bijzonder goed loopt. Dat maakt hem tot kwetsbare 'eenpitter'. Dat wil zeggen, hij is de enige werknemer van zijn eigen bedrijf. Volgens

onderzoek zou er bij criminelen een voorkeur voor dergelijke kleine kantoren bestaan, omdat deze economisch kwetsbaarder zijn dan grote kantoren (Lammers et al., 2008, p. 117). Criminele cliënten zouden daarom minder snel worden geweigerd.

Dat criminelen slechtlopende bedrijven soms naar hun hand weten te zetten, is geen nieuw inzicht. Hoe criminelen aan zulke bedrijven komen, is echter minder duidelijk. In de derde georganiseerde misdaadmonitor van het Wetenschappelijk Onderzoek en Documentatie Centrum (WODC) werd gesproken over *life events*, oftewel levensloopgebeurtenissen. Dat kan van alles zijn, maar komt neer op grote veranderingen in iemands normale levenspatroon. Het krijgen van relaties met een criminele partner en/of financiële problemen zijn voor gewone zakenmensen belangrijke *life events*. Maar het op de rand van een faillissement verkeren, zou ook als *life event* kunnen worden bestempeld. Dit deed in de volgende casus een financiële facilitator ertoe besluiten om zelf een crimineel te benaderen, in plaats van andersom.

Casus

Het kind van een Nederlandse belastingadviseur speelt in een McDonald's vestiging toevallig met het kind van een Hindoestaanse crimineel. Het klikt tussen de twee mannen, want terwijl de twee kinderen spelen, kunnen zij het over de economie en het zakenleven hebben. Zij blijven contact houden. Via de Hindoestaan leert de belastingadviseur vervolgens een Surinamer kennen die financiële constructies voor criminelen opzet. De belastingadviseur draait al langere tijd onvoldoende omzet en komt op een gegeven moment financieel klem te zitten. Hij vraagt aan de Surinamer of deze hem kan helpen. Die weet wel iets, hoewel het duidelijk wordt dat het niet helemaal kosher is. De belastingadviseur moet namelijk zijn zakelijke rekening laten gebruiken om 260.000 euro over te laten maken. Hij zegt echter geen nee en raakt zodoende ook betrokken.

Maar niet alleen kleine zelfstandigen met slechtlopende zaken zijn betrokken bij het witwassen. Ook personen met een beschermd beroep kunnen hun diensten verlenen.

Casus

Tijdens een verdovendemiddelenonderzoek komt een geldtransactiekantoor naar voren. Door misbruik te maken van de identiteit van mensen die legitiem geld hebben verzonden, wordt geld uit de verdovendemiddelenhandel

witgewassen.³⁵ Zo wordt bijvoorbeeld van iemand die maandelijks 100 euro naar zijn thuisland overboekt, de identiteitsgegevens gebruikt om voor tienduizenden euro's geld naar Zuid-Amerika over te boeken. De accountant maakt valselijk de jaarrekening op en zorgt er zo voor dat de eigenaar van het geldtransactiekantoor buiten beeld blijft. Deze eigenaar is namelijk iemand die handelt in verdovende middelen. Als deze relatie zou uitkomen, zou het wisselkantoor niet langer de benodigde vergunningen kunnen verkrijgen.

In deze casus is sprake van een financiële facilitator met een hoge maatschappelijke status. Hij staat aan het hoofd van een kantoor met diverse werknemers. Zijn aanhouding komt voor hem als een grote schok. Hij ziet zichzelf niet als verdachte en weigert na zijn aanhouding achterin de politieauto plaats te nemen. Liever rijdt hij met zijn eigen auto naar het bureau om een verklaring af te leggen (wat niet wordt toegestaan).

Het meewerken van witteboordfiguren aan witwasconstructies gaat soms bijzonder ver.

Casus

Een in de bovenwereld zeer gerespecteerd zakenman bleek samen met een fiscalist van een gerenommeerd kantoor zich niet alleen met tal van legale activiteiten bezig te houden, maar ook betrokken te zijn bij het opzetten van witwasconstructies voor een grote crimineel.

Toen een bedrag van vele miljoenen misdadgeld getransfereerd diende te worden, bedachten beide facilitators diverse scenario's om de legitimiteit van de transactie te creëren. Eerst werden vier scenario's volledig uitgewerkt, maar uiteindelijk toch verworpen omdat deze te riskant werden bevonden. Uiteindelijk werd gekozen voor een vijfde scenario dat ook daadwerkelijk werd uitgevoerd. Daarbij werd de feitelijke girale transfer geheel afgedekt door al dan niet geënceneerde documenten. Van alle vijf scenario's werden later bij doorzoeken door het opsporingsteam bewijzen aangetroffen.

Doordat advocaten beroep kunnen doen op hun status van geheimhouder, is opsporingsonderzoek in deze richting geen sinecure. De opsporing betracht dan ook grote terughoudendheid wanneer zij op betrokken advocaten stuit, temeer

³⁵ Het misbruik maken van rekeningnummers van derden om, zonder dat zij het weten, geld over te maken, wordt ook wel koekoeksmurfing genoemd.

daar zij in het verleden voor de rechtbank al enkele malen bakzeil heeft moeten halen. Dit maakt het gebruik van advocaten in theorie voor criminelen erg aantrekkelijk.

Casus

Tijdens de voorlopige hechtenis zat een verdachte in alle beperkingen, maar betalingen voor allerlei zaken gingen gewoon door. Uit opsporingsonderzoek bleek dat de zus van de verdachte alsmede een man, die als katvanger optrad en daartoe instructies kreeg, deze betalingen op zich namen. De instructies voor de zus en katvanger verliepen via de advocaat van de verdachte. Tegen de advocaat werd een klacht bij de deken van de Orde van Advocaten ingediend.

Casus

Een crimineel wilde in onroerend goed investeren en nam voor de uitvoering een advocaat in de arm. Deze construeerde de financiering en de benodigde vennootschappen en trad zelf ook als bestuurder/directeur op. Op die manier trachtte de advocaat zijn handelingen onder de wettelijke geheimhouding te houden.

De advocaat gebruikte ook zijn derdenrekening. Vanaf een zakelijke rekening van de crimineel werd vermogen naar de derdenrekening overgemaakt. Vervolgens werd geld vanaf de derdenrekening naar een rekening in Zwitserland overgeboekt, dat later weer terugkwam als kapitaal van de projectontwikkelaarsvennootschap waarvan de advocaat bestuurder/directeur was.

Hoe vaak het misbruik daadwerkelijk voorkomt, blijft echter onbekend, zoals al in hoofdstuk 3 werd vermeld. Het staat buiten kijf dat de meeste advocaten zich niet voor onoorbare praktijken lenen, maar tijdens onze rondgang door het land bleek dat respondenten enkele malen het misbruik van de derdenrekening zijn tegengekomen. Door de geheimhouderstatus, voorziene moeilijkheden met de bewijsvoering of simpelweg angst voor het mislukken van de rechtszaak, leiden dergelijke zaken zelden tot een vervolging.

Underground private investment banker

De meest verregaande bemoeienis die een financiële facilitator kan hebben, is die van ondergronds privébankier. Het misdaadgeld wordt dan niet alleen de schijn van legitimiteit gegeven en omgezet in waardevolle bezittingen, maar deze bezittingen worden vervolgens ook door de financiële facilitator zelf

beheerd. Exemplarisch is de zaak van de financiële facilitator Willem Endstra. Deze zaak speelt weliswaar voor de onderzoeksperiode, maar leidt tot op de dag van vandaag nog tot juridische touwtrekkerij tussen de betrokken partijen.

Casus

In 2002 bericht een Nederlandse crimineel in een landelijk dagblad dat Willem Endstra de 'bankier' van de onderwereld is. Criminelen zorgen dat hij het beheer over miljoenen euro's krijgt, waarmee hij vervolgens investeringen in vastgoed doet. Het geld wordt slechts op basis van een mondelinge overeenkomst aan de vastgoedhandelaar overgedragen. Op papier is er geen enkele relatie tussen de crimineel en het vastgoed. Dit is een handige constructie. Bezittingen die niet aangetoond kunnen worden, kunnen ook niet strafrechtelijk worden ontnomen. Tegelijkertijd weet de crimineel zijn geld veilig. De vastgoedhandelaar kan er niet met zijn geld vandoor, want het zit vast in panden die de crimineel fysiek kan inspecteren. En met een beetje geluk nemen de panden zelfs in waarde toe. Aan deze methode kleeft echter één nadeel. Geld dat in vastgoed zit, kan niet direct worden vrijgemaakt en teruggegeven. Bovendien is het onduidelijk of de beleggingen allemaal rendabel zijn. Het gaat dan ook mis op het moment dat één of meer criminelen hun investering terugwillen. Endstra weet niet snel genoeg geld vrij te maken of de beloofde winstpercentages waar te maken en wordt daarop bedreigd. Die bedreigingen zijn zo zwaar, dat hij ten langen leste een deal met justitie wil sluiten. Zover komt het echter niet, want hij wordt door nog onbekende dader(s) vermoord.

Endstra is al eerder bij justitie als verdachte in beeld gekomen. In 1992 en 1995 werd hij verdacht van witwassen met onroerend goed voor een xtc- en een hasjhandelaar. Hij kon destijds zijn strafvervolging afkopen door met justitie te schikken voor 450.000 euro. Sindsdien ging het hem voor de wind en belandde hij in de top vijftig van rijkste Nederlanders met een geschat vermogen van 350 miljoen euro. Met de publicatie van het krantenartikel werd echter publiekelijk bekend dat de vastgoedhandelaar met criminelen van doen had. Om deze reden trok de legale zakenwereld zich langzamerhand van hem terug en werd hem door banken de wacht aangezegd.

Het verschil met de andere voorbeelden uit de categorie *papertrail based* zit hem in het beheer van het criminele vermogen. De accountant uit de een na laatste casus hielp om bezit te verhullen, maar had hier verder niet de controle over. Dat regelde de verdovendemiddelenhandelaar zelf door een stroman naar voren te schuiven. Maar in de laatste casus is het wel de financiële facilitator die de volledige controle heeft over het kapitaal. Er zou zelfs gesteld

kunnen worden dat hier sprake is van *asset based* facilitering in plaats van alleen *papertrail based*. Enkele geïnterviewden bestempelen hem dan ook tot een *underground private investment banker*.

De grote vraag is of deze financiële facilitator een uitzondering is. Vermoedelijk niet, want uit interviews blijkt dat meerdere personen *asset based* facilitering lijken aan te bieden. Ter ondersteuning van deze vermoedens wordt gewezen op dubieuze personen in de vastgoedmarkt die in korte tijd een omvangrijke portefeuille hebben weten op te bouwen. Dat zou kunnen duiden op criminele geldstromen om aankopen te financieren.

In een andere casus treedt de financiële facilitator ook als beheerder van het criminele geld op.

Casus

Tijdens een afgetapt telefoongesprek wordt opgevangen dat een drugs-crimineel en een man die financiële constructies in elkaar zet, over een kerstboom aan bedrijven praten. Deze boom dient om de drugs-crimineel af te schermen. De crimineel zelf snapt het op een gegeven moment niet meer. Hij kan zich geen beeld van het geheel vormen. De facilitator stelt hem gerust. Op papier zal er geen enkele link met de crimineel te leggen zijn. Alle bedrijven staan immers op naam van de facilitator. Maar alleen zij tweeën weten hoe het werkelijk zit: alle bedrijven van hem zijn eigenlijk die van de crimineel.

Het feit dat criminelen en financiële facilitators nauw samenwerken, wil niet altijd zeggen dat zij een ondeelbare eenheid vormen. Als de zaken nergens op papier geregeld zijn, is er ook grote kans op onderlinge ruzie. Willem Endstra is vermoedelijk om betalingsproblemen doodgeschoten. Maar ook de crimineel kan slachtoffer van zijn eigen afschermstrategie worden als hij onvoldoende overzicht houdt. In de volgende casus ziet het ernaar uit dat de financiële facilitator zijn criminele cliënt oplichtte.

Casus

Een financiële facilitator verzorgt de benodigde activiteiten, maar vraagt hier zeer veel commissie voor. Zo wordt een bepaald witwastraject maandenlang uitgesponnen en is telkens geld nodig voor het inhuren van adviseurs (de relaties van de financiële facilitator), reiskosten en bemiddelingstarieven. Op een gegeven moment heeft de criminele opdrachtgever er schoon genoeg van en roept hij boos in een telefoontap dat "die klootzak hem nu wel meer

dan genoeg gekost heeft. Hij gaat hem een ram verkopen als ie niet snel zijn bek houdt.” Tegelijkertijd ziet het opsporingsteam dat de hoofdverdachte een tweede financiële facilitator naar voren schuift die een aantal taken van de eerste facilitator moet overnemen. Daartoe moet de eerste facilitator de aandelen van een bedrijf overdragen. Hij doet dit schijnbaar zonder morren.

Samenvatting

In dit hoofdstuk is een onderscheid gemaakt tussen financiële facilitators die zich voornamelijk met contant geld bezighouden en financiële facilitators die zorgen voor het creëren van een papieren spoor. In beide vormen zijn verschillende soorten facilitators te onderkennen. Misdaadgeld in contante vorm kan in valutasoort of coupuregrootte worden gewisseld en eventueel afgestort om ergens anders te worden opgenomen (al dan niet na fysiek vervoer). Feitelijk wordt het criminele geld hiermee buiten het legale financieel-economische stelsel gehouden of gebracht. Er is dan ook geen sprake van plaatsen, verhullen of integreren, maar hoogstens van verplaatsen. Dat is overigens vaak al voldoende om in het buitenland bezittingen te kopen (Kleemans et al., 2002).

Financiële facilitators in de categorie *papertrail based* komen in alle maten en soorten voor. Er zijn personen bij betrokken in onbeschermd beroepen (zoals administrateurs, fiscalisten en belastingconsulenten), maar ook in beschermd beroepen (zoals accountants en notarissen). Wat zij met elkaar gemeen hebben, is dat zij niet naar waarheid op papier rapporteren. Zij zorgen voor een scala aan valse declaraties, loonstroken, taxatierapporten, boekhoudingen, schenkingen et cetera.

Uit opsporingsonderzoeken is ook gebleken dat mond-tot-mondreclame een rol speelt. Heeft een crimineel ‘goede’ ervaring met een facilitator, dan verschijnt op een gegeven moment crimineel nummer twee om ook van de diensten van de facilitator gebruik te gaan maken.

Tot slot valt nog op te merken dat financiële facilitators om hun kunde worden aangezocht, niet om hun etniciteit. Verschillende bevolkingsgroepen kunnen dan ook in hetzelfde financiële witwastraject worden gevonden. Wel zal gelden dat buitenlandse criminelen vaker bezig zullen zijn om contant geld naar hun thuisland te brengen dan autochtone criminelen. Buitenlandse criminelen zullen daarom vaker in het *cash based* circuit te vinden zijn dan autochtone criminelen die in Nederland hun woonhuis willen financieren en hiervoor een papieren spoor dienen te creëren.

5

Gevolgen voor de Nederlandse samenleving

Geld is macht, maar in hoeverre kan met crimineel geld in Nederland macht en invloed worden verkregen? Wat voor invloed heeft de investering van crimineel vermogen op de landelijke of lokale samenleving?

Deze vragen zijn niet eenvoudig te beantwoorden. Zo wordt in Nederlandse beleidsdocumenten over de bestrijding van criminaliteit vaak aangegeven dat witwassen de integriteit van de financiële sector aantast. *Hoe* die integriteit precies wordt aangetast, wordt echter nooit beschreven. Evenmin is duidelijk *in hoeverre* de sector besmet is. Dat is eigenlijk vreemd, aangezien witwassen toch al vele jaren voorkomt en er dus verondersteld mag worden dat er inmiddels enige indicaties van aantasting moeten zijn.

Bovendien, tijdens de onderzoeksperiode was de enige concreet waarneembare aantasting van het financiële stelsel niet uit crimineel vermogen voortgekomen, maar door legaal handelen uit de sector zelf. Het handelen in bijvoorbeeld *sub-prime mortgages* en *collateralized debt obligations* heeft grote schade aangericht en banken failliet doen gaan. Maar ook kan men zich afvragen welke schade de toetreding van Griekenland tot de EU aan het financiële stelsel heeft aangericht, terwijl bij politici bekend was dat het land niet aan de economische eisen voldeed en fraudeerde met zijn nationale boekhouding. Of om het dichter bij huis te zoeken, de expansiedrift van Rijkman Groenink van ABN-Amro en Dirk Scheringa van DSB leidde tot het ineenstorten van die banken, niet het parkeren van fout geld in die banken.

De enige soort verdachten uit de financiële sector die voor het gerecht werden gebracht, zijn megafraudeurs zoals Bernard Maddoff die via Ponzifraude zijn cliënten voor 65 miljard dollar heeft opgelicht, Kweku Adoboli die met speculeren de Zwitserse Union de Banque Suisse voor 1,7 miljard euro het schip in liet gaan, Jérôme Kerviel die bij de Franse bank Société Générale voor 4,8 miljard euro schade aanrichtte of Raj Rajaratnam die handelde in voorkennis en minstens 64 miljoen euro verdiend moet hebben. Maar zij zijn geen aanstichters van de economische crisis geweest en brachten met hun frauduleuze acties hoogstens hun eigen werkgever of onderneming in financieel zwaar weer, niet het financiële stelsel.

Nogmaals, tijdens de onderzoeksperiode (en ook de periode daarvoor) zijn geen gevallen bekend geworden dat het handelen van bijvoorbeeld een drugs-smokkelaar of andere zware jongen een bank voor miljarden het schip in liet gaan.

Wie goed de beleidsrapporten en witwasliteratuur leest, zal opmerken dat feitelijk nooit concrete effecten van witwassen worden gegeven. De reden is dat het ontbreekt aan de soort data die noodzakelijk zijn voor gefundeerde uitspraken. Niet voor niets is de omvang van witwassen in Nederland onduidelijk. Tenminste, voor degene die ervan uitgaan dat de methode die Unger hanteert teveel methodologische kanttekeningen bevat om bruikbaar te zijn (zie hoofdstuk 3).

Maar zelfs al zou een acceptabel getal gevonden zijn, dan nog dient becijferd te worden welke percentages hiervan in welke economische of bedrijfsmatige sectoren terecht komen. Het is tekenend dat ook Unger niet kon aangeven welk deel van het door haar berekende bedrag waar terecht komt en of het daarbij de financiële sector in Nederland verstoort.

Op basis van de literatuur worden wel diverse *theoretische* gevolgen van witwassen benoemd. Tanzi (1996) heeft bijvoorbeeld enkele macro-economische gevolgen aangegeven. Door witwassen zouden nationale economieën minder effectief opereren en nemen landen de verkeerde economische beslissingen. Dit zou het vertrouwen in de financiële markt van bepaalde landen schaden, de risico's vergroten en de stabiliteit in gevaar brengen. Daarmee wordt uiteindelijk de groei van de wereldeconomie vertraagd (Tanzi, 1996, 2000).

Unger (2006) heeft een aantal theoretische effecten van witwassen op een rijtje gezet. In totaal gaat het om 25 effecten die echter niet specifiek op Nederland (of een ander werelddeel) worden toegepast. Hierdoor kan nog steeds niet concreet worden aangegeven wat bijvoorbeeld de vertekening van witwassen op de nationale investeringen is, of er daadwerkelijk een verandering in de vraag naar geld optreedt, of wisselkoersen, rentepercentages en groeicijfers worden beïnvloed en wat het risico voor de solvabiliteit van de financiële sector is.

Voor het merendeel zullen de effecten van witwassen als negatief worden beschouwd, maar er kunnen (op korte termijn) ook positieve effecten ontstaan. De handel in drugs kan bijvoorbeeld bijdragen aan het Bruto Nationaal Product. In *Justitiële Verkenningen* werd becijferd dat de handel in heroïne en cocaïne voor 0,05 tot 0,5 procent bijdroeg aan het nationaal inkomen (Rensman et al.,

2010, p. 23). Een ander voordelig effect waar op gewezen kan worden, is het effect van *seigniorage*. Dat kan hier uitgelegd worden als de winst die de Europese Centrale Bank maakt bij de uitgifte van geld waarvoor geen rente hoeft te worden verstrekt. Denk bijvoorbeeld aan criminelen die miljoenen aan contante euro's in hun woning hebben verstopt. Zij behalen hier geen rente op. Daar staat dan weer tegenover dat het contante geld wel voor het continueren van het criminele bedrijfsproces kan zorgen.

In plaats van macro-economische beschouwingen over de globale effecten van witwassen in Nederland, hebben we geprobeerd het iets concreter te maken door te kijken naar de effecten van enkele specifieke zaken. Deze kunnen dan misschien uiteindelijk naar een groter geheel worden geëxtrapoleerd. Om te beginnen wordt naar de invloed van twee 'besmette' banken op het financiële stelsel in Nederland gekeken en twee casussen met gevolgen in het buitenland. Vervolgens komt de legale invloed van crimineel geld op lokaal niveau in enkele casussen ter sprake.

Gevolgen voor het financiële stelsel

Er zijn in de onderzochte periode geen financiële instellingen in Nederland naar voren gekomen waarvan een structurele verwevenheid met de onderwereld bleek. In het verleden zijn er wel voorbeelden te vinden, zoals de Slavenburg Bank en de Femis Bank. Omdat het zulke unieke gebeurtenissen zijn, kunnen ze ter illustratie dienen.

De Slavenburgse bankzaak kwam aan het rollen nadat in 1982 bij een Amsterdams filiaal alle kluisjes waren gekraakt. Deze kluisjes bleken zwart (voor belasting verzwezen) geld en crimineel geld van verschillende personen uit de Amsterdamse onderwereld te bevatten. Ondanks het miljoenenverlies durfden de meeste gedupeerden dan ook geen aangifte te doen. Maar er was al langer iets aan de hand met de bank. De bank was eind jaren zeventig in financiële moeilijkheden geraakt door het faillissement van twee beruchte Amsterdamse onroerendgoedhandelaren van wie de bank financieel te afhankelijk was geworden. Om het financiële gat op te vullen, is de bankdirectie waarschijnlijk naar alternatieve inkomstenbronnen gaan zoeken. De bank kwam daarbij tegemoet aan klanten die zwart geld wilden afstorten of witwassen. Zo konden klanten een rekening openen ten name van niet bestaande personen of nummerrekeningen. Ook maakte Slavenburg gebruik van verzamelrekeningen waarop geheime boekingen werden verricht en konden klanten zwart geld in kluisen deponeren als garantie voor verstrekte leningen.

De Femis Bank raakte eind jaren tachtig vorige eeuw ook zo goed als failliet. Ook hier werd gezocht naar goedkoop geld en raakte de bank afhankelijk van de instroom van zwart en crimineel geld. Zo konden klanten gebruikmaken van de mogelijkheid om nummerrekeningen te openen. Zij moesten daarvoor slechts 2500 gulden inleggen en mochten zich daarna accountpartner van de Femis Bank noemen. Onder deze noemer konden zij dan banktransacties verrichten zonder dat de identiteit van de cliënt bekend werd. Geld werd ook in grote bedragen contant op rekeningen gestort en soms van ponden in guldens omgewisseld zonder dat het ergens werd vastgelegd. Eind 1990 werd door de FIOD en De Nederlandsche Bank (DNB) een opsporingsonderzoek verricht dat resulteerde in een faillissement in 1992. Het bleek dat het meeste ingelegde geld door de bestuurders al was onttrokken en in rook opgegaan. Veel zwartspvaarders raakten daardoor hun geld kwijt.

Voor beide banken is het moeilijk aan te geven welke effecten hun handelen op het financieel stelsel hadden. Het ging om relatief kleine banken die de *status quo* verder niet in gevaar brachten. Bovendien had de Femis Bank destijds al geen bankvergunning meer, omdat die door de minister van Financiën van Anguilla waar de bank statutair gevestigd was, was ingetrokken.

Wat deze twee casussen echter nog steeds tot een relevant voorbeeld maakt, is de afhankelijkheid die voor een bepaalde financiële instelling ten opzichte van zwart en crimineel geld kan optreden. Het aanboren van deze bronnen is op de korte termijn voor slecht solverende financiële instellingen blijkbaar een mogelijkheid om het hoofd boven water te houden. Op de lange termijn kan echter een afhankelijkheid optreden, die uiteindelijk tot een kwetsbare positie of zelfs een ondergang leidt. Eigenaren van fout geld zijn namelijk bereid bijzondere premiums te betalen. Hierdoor kan de instelling voorlopig het hoofd boven water houden, maar daarmee is zij ook overgeleverd aan bijzondere eisen die de eigenaren eraan verbinden. Zij willen onbekend blijven in het systeem, dus moeten er strafbare praktijken ontplooid worden. Wanneer deze praktijken aan het licht komen, ligt een vervolging van de instelling al snel in het verschiet. Dit tast het publieke vertrouwen in de specifieke instelling aan. Recentelijk liet de DSB-affaire nog zien dat als het vertrouwen eenmaal is geschaad, het ook snel afgelopen kan zijn.

Nogmaals, in de onderzoeksperiode 2008-2011 bleek ons geen structurele verwevenheid van de onderwereld met de Nederlandse financiële markt zoals de Slavenburg Bank en de Femis Bank lieten zien. Maar uit een gesprek met een financieel deskundige kwam het hierboven geschetste risico op afhankelijkheid toch enigszins naar voren. Het bleek dat een werknemer van een kleinere

financiële instelling een grote orderportefeuille beheerde, waar fout geld in zat. De eigenaar wilde een bepaalde handeling laten verrichten die de beheerder niet zou uitvoeren wanneer die op puur marktconforme economische motieven gebaseerd zou zijn geweest.

Bepaalde vormen van witwassen herbergen nog een ander financieel risico. Gezien de witwasmethode van het fingeren van omzet, valt te beredeneren dat financiële instellingen in Nederland op geringe schaal schade van witwassen kunnen ondervinden. Dit kan optreden wanneer een (deels) fictieve onderneming op basis van gefingeerde omzetten kredieten verkrijgt. De onderneming is dan in feite gefinancierd op basis van een valse voorstelling van zaken hetgeen voor de financiële instelling kredietrisico's met zich meebrengt. Hetzelfde geldt voor het verkrijgen van hypotheeklen onder valse voorwendselen. Het risico bestaat hieruit dat wanneer justitie de constructies ontrafelt, de bank subiet met een verliespost komt te zitten, omdat er dan niets meer wordt afgelost. De bank loopt dan het risico achter te blijven met een geïnflateerd of onverkoopbaar pand of bedrijf.

Casus

In één regiokorps zijn in vier verschillende onderzoeken valse werkgeversverklaringen en valse arbeidsovereenkomsten aangetroffen. Deze werden gebruikt om de aankoop en het verhypotheekken van vastgoed voor criminelen te realiseren. Op deze wijze konden criminelen een veel duurder huis kopen dan ze anders hadden kunnen doen. De werkgeversverklaringen en arbeidsovereenkomsten werden aangegaan door vennootschappen, die onder controle van dezelfde criminelen stonden. De vennootschappen hadden geen of weinig legitieme bedrijfsactiviteiten.

In één geval werd een BV niet alleen voor de hiervoor vermelde doeleinden gebruikt, maar op het laatst ook als 'plof-BV' bij een btw-carrousel in telecom onderdelen.

Desondanks zal het effect van soortgelijke casussen voor het gehele financiële stelsel van geringe betekenis zijn. Dat heeft drie redenen. Ten eerste schatten wij in dat het aantal valse voorstellingen van zaken ten opzichte van het totaal aantal kredietaanvragen gering zal zijn. Ten tweede zijn ook de bedragen gering die per financiering zijn betrokken. Bij grote bedragen zal namelijk een veel strengere toetsing gedaan worden. Ten derde wil het op grond van een fictieve voorstelling van zaken niet zeggen dat er geen aflossing plaatsvindt. Uit opsporingsonderzoeken bleek dat criminelen die onterecht op grond van een

vervalste loonstrook een hypotheek hadden gekregen, wel keurig op tijd de hypotheek betaalden. Het geld kwam echter niet van een reguliere werknemer maar uit criminaliteit (Van Gestel, 2008).

Hoewel er in de onderzoeksperiode geen duidelijk negatieve effecten van witwassen voor de Nederlandse economie konden worden opgetekend, kan er wel schade in een indirecte relatie tot Nederland optreden. Tijdens de onderzoeksperiode speelden twee zaken waarbij in het buitenland mogelijk schade werd geleden.

De eerste zaak heeft betrekking op de First Curaçao International Bank (FCIB). De Britse regering claimt dat deze bank btw-carrouselfrauders heeft gefaciliteerd. Door deze BTW-fraude zou de Britse fiscus miljarden aan Britse ponden schade hebben geleden. Deze zaak stamt weliswaar uit 2006, maar moest in 2011 nog op zitting behandeld worden. Vanwege de omvang van de strafzaak is het gerechtelijk vooronderzoek gesplitst in een vooronderzoek gericht op de verdenking van overtreding van de bancaire- en aanverwante wetgeving en een vooronderzoek gericht op de verdenking van witwassen. Het eerste onderzoek heeft geleid tot een uitspraak van de rechter in mei 2012. De FCIB had een bankvergunning van de Centrale Bank van de toenmalige Nederlandse Antillen. Vanwege het ontbreken van een bankvergunning van de Nederlandsche Bank was het de FCIB niet toegestaan te opereren vanuit Nederland. De rechtbank heeft de FCIB veroordeeld voor overtreding van artikel 38 van de Wet Toezicht Kredietwezen. Dit betreft het verwijt dat de FCIB door middel van een bijkantoor haar bancaire werkzaamheden in Nederland heeft verricht. Tevens is veroordeeld voor het verwijt dat opzettelijk ongebruikelijke transacties niet in Nederland zijn gemeld. Zowel het openbaar ministerie als de verdachte zijn in hoger beroep. Het tweede gerechtelijk vooronderzoek is nog niet afgerond.

Een tweede grote zaak waarbij geen Nederlandse financiële instellingen schade opliepen, maar er wel een relatie met het buitenland was, betrof een opsporingsonderzoek op Curaçao naar de BMPE. Daarin kwam een *broker* naar voren. Hij zorgde er onder andere voor dat drugsgeld dat in Europa was verdiend, op rekeningen in Amerika terecht kwam. Deze rekeningen, met in totaal 240 miljoen Amerikaanse dollars, werden later tijdens een Amerikaans opsporingsonderzoek bevroren. Na de arrestatie van de *broker*, bleek dat hij voor de legale Venezolaanse handelsmarkt een cruciale rol vervulde. Door de bevriezing van zijn bankrekeningen kreeg de legale economie in Venezuela een grote klap te

verduren. Lokale handelaren konden namelijk niet meer aan dollars komen om Amerikaanse importen te betalen.³⁶

Gevolgen op lokaal niveau

Criminele vermogens lijken in eerste instantie helemaal niet nadelig voor de plaatselijke omgeving te zijn. Criminelen doen vaak in hun woon- en werk-omgeving forse uitgaven of investeren in bedrijven en onroerend goed. De plaatselijke middenstand en toeleveranciers pikken hier een graantje van mee, maar ook de gemeente vaart hier wel bij. Tijdens de onderzoeksperiode werden nieuwe winkels en horeca geopend, (sport)gelegenheden gebouwd en sport-clubs gesponsord. Dit had zonder witgewassen geld niet plaatsgevonden. Door deze aanwas aan faciliteiten kan een kleine gemeente een belangrijkere rol in de regio gaan spelen. Het trekt publiek uit de regio, waardoor er meer geld wordt besteed, de gemeentelijke inkomsten stijgen en werkgelegenheid wordt gecreëerd.

Op lokaal niveau is soms sprake van een symbiose tussen het lokaal bestuur en een crimineel. Diverse keren kon in opsporingsonderzoeken worden geconstateerd dat de lokale samenleving werd beïnvloed door personen met een criminele achtergrond. Zulke personen hadden zich met hun criminele vermogen een bepaalde positie weten te verwerven. Soms was de criminele herkomst van hun vermogen een publiek geheim, maar soms was dit absoluut niet het geval. Hieronder volgen enkele casussen om de kwetsbaarheid van het lokale gezag en de invloed op de lokale economie te illustreren.

Casus

Een coffeeshophouder had een dermate grote omzet en navenante winst, dat hij dit onmogelijk allemaal wit kon presenteren. Binnen zijn coffeeshop had hij daarom een witte en een zwarte boekhouding. Via een loanback-constructie (die in hoofdstuk 2 wordt beschreven), liet hij een sportcentrum bouwen in de gemeente waar ook zijn coffeeshop gevestigd was. Deze investering had een grote invloed op de lokale samenleving. De gemeente kende al jaren een teruggang in de werkgelegenheid. Het sportcentrum zou echter voor veel werkgelegenheid gaan zorgen, waardoor de eigenaar van

³⁶ <http://www.chinalat.com/2009/03/articles/another-category/us-probe-hits-venezuelas-dollar-market/>

het centrum, in feite de coffeeshophouder, voor de plaatselijke politiek een partner van belang zou worden. Door een opsporingsonderzoek werd de betrokkenheid echter tijdig onderkend en moest het project worden stopgezet.

In deze casus wist de gemeente niet dat het sportcentrum van de coffeeshophouder was. Daarvoor was een tussenpersoon naar voren geschoven. Maar zou de crimineel zich (via derden) de positie verworven hebben die hij voor ogen had, dan zou hij in een goede onderhandelingspositie zijn gekomen om bijvoorbeeld met de gemeente te praten over toewijzing van grond, vergunningen voor nieuwe ondernemingen of misschien zelfs het weigeren van een vestigingsvergunning van een concurrent.

Een tweede voorbeeld betreft perspublicaties over een coffeeshophouder in een klein dorpje in het oosten van Nederland.

Casus

Een man was al jaren actief in het exploiteren van een coffeeshop die net voor de grens met Duitsland was gevestigd. In de loop der jaren genereerde hij zo veel inkomsten uit de verkoop van softdrugs, dat hij een aantal bedrijven in de kleine gemeente exploiteerde. Zo bezat hij een restaurant, een winkel en een zonnestudio. Ook sponsorde hij fors de lokale voetbalvereniging. Hierdoor konden amateurs bij andere clubs worden weggekocht en promoveerde de club gedurende enige jaren elk jaar weer naar een hogere divisie.

Wellicht is de coffeeshophouder van goede wil, maar men mag zich afvragen of de lokale politiek niet erg afhankelijk wordt of al is geworden van deze softdrugsbaas. Voor de aankoop van zijn waar staat hij per slot van rekening met een been in de criminaliteit. Ook in andere plaatsen zijn belangen en invloed zichtbaar.

Casus

Een man die zich bezighoudt met grootschalige hennepteelt/handel, krijgt door rechtmatige vererving het eigendom over een groot bungalowpark. De verdachte was met de lokale overheid al in verregaande onderhandeling over het aanleggen en exploiteren van een golfbaan. Park en golfbaan betekenen lokale werkgelegenheid en extra inkomsten voor de gemeente

en middenstand. Door de aanhouding van de verdachte wegens softdrugshandel werd dit plan niet uitgevoerd.

Casus

Enkele verdachten maakten gebruik van de diensten van een bankdirecteur van een filiaal van een Nederlandse bank. Deze (inmiddels ex-)directeur accepteerde grote contante stortingen zonder dit aan zijn compliance-afdeling te melden of aan FIU-Nederland door te geven. Hij accepteerde zonder doorvragen de verklaringen van de verdachten betreffende de verkoop van paarden. In werkelijkheid bleken deze paarden niet te bestaan. Tijdens zijn verhoren gaf de bankdirecteur de ene na de andere ongelooftwaardige verklaring.

Dezelfde verdachten maakten ook gebruik van een klein administratiekantoor, dat valse werkgeversverklaringen verstrekke en de bedrijfsboekhouding sluitend maakte.

Casus

Door meldingen van FIU-Nederland kwam aan het licht dat een autohandelaar als facilitator voor hennephandelaren optrad. De autohandelaar investeerde zijn eigen zwarte vermogen in vastgoed. Een deel van het vastgoed werd buiten de reguliere transactie betaald in contanten. Daarmee kreeg hij in een kleine Brabantse gemeente een flink deel van de winkelpanden in de belangrijkste winkelstraat in bezit. Hierdoor werd hij een belangrijke counterpart voor de lokale overheid. Op een gegeven moment ging de man in strijd met het bestemmingsplan bouwen. Toen dit bekend werd, paste de gemeente het bestemmingsplan zodanig aan dat het nieuwe bouwsel kon blijven staan.

De meeste risico's op lokaal niveau lijken bij de kleinere gemeenten te liggen. Echter, ook grote gemeenten zijn in het verleden geconfronteerd geweest met het fenomeen. Zo heeft de gemeente Amsterdam de afgelopen jaren zaken moeten doen met eigenaren van huizen in de binnenstad die op zijn minst als dubieus waren te kwalificeren. Toch heeft de gemeente veel geld moeten betalen om, in dit geval, de prostitutie beter te kanaliseren en bepaalde figuren uit te kopen die op geen enkele manier nog te vervolgen waren. Hun criminele inkomsten waren in de loop der jaren zo gegroeid en dusdanig geïnvesteerd dat witwassen niet meer te bewijzen viel.

Ook Den Haag en Rotterdam hebben in het verleden zaken moeten doen met beruchte huisjesmelkers. Ook hier gold dat de gemeenten door de machtspositie die de tegenpartij had verworven, geen andere uitweg meer zagen.

In Rotterdam en Enschede is er aandacht voor vastgoed dat in handen is van criminelen. Rotterdam onderzoekt momenteel het eigendom van vastgoed in een bepaalde wijk en in Enschede is een serie huizen gedetecteerd, die in handen is van ondernemingen van een ondernemer met een crimineel verleden.

Casus

In de stad Utrecht bleken 165 panden in een netwerk van rechtspersonen te zijn ondergebracht. Uit onderzoek bleek dat het vrijwel zeker was, dat al deze rechtspersonen uiteindelijk terug te brengen waren bij één crimineel samenwerkingsverband. Dit samenwerkingsverband hield zich op grote schaal met illegale gokspelen bezig. Na opsporingsonderzoek lukte het om beslag te leggen op 23 van deze panden.

Door een zo omvangrijk aantal panden in een stad te bezitten, kan de criminele organisatie een factor van betekenis voor het lokale bestuur vormen. Door het netwerk van rechtspersonen zou in dit geval de gemeente niet geweten hebben met wie zij feitelijk van doen had. Prijzen kunnen ook vertekend worden, bijvoorbeeld als er veel in vastgoed wordt geïnvesteerd. Als in zulke panden ook nog eens bedrijfsmatige activiteiten worden ontplooid, kan er sprake zijn van oneerlijke concurrentie. Dat wil zeggen, handelaren of winkeliers die in dezelfde bedrijfstak werkzaam zijn als waar de crimineel ook actief in wordt, krijgen dan te maken met een concurrent die zijn prijzen kunstmatig laag kan houden door de instroom van zwart geld.

Een ander negatief lokaal effect van witwassen speelt zich op wijkniveau af. Uit onze gesprekken met opsporingsambtenaren bleek dat zij het gevoel hadden dat crimineel geld een grote aantrekkingskracht kan uitoefenen. Bijvoorbeeld, als de burens van een wiettelers zien dat hij weliswaar geen werk heeft, maar zich toch veel duurder spullen dan zichzelf kan veroorloven, dan wil het nog wel eens gebeuren dat ook de burens in de wereld van de wietteelt stappen. Of neem het geval waarbij de ene jongere een dure auto kan kopen met drugsgeld, terwijl de andere jongere met zijn krantenwijk zich nog net een nieuwe fiets kan veroorloven. In zulke gevallen wordt patsergedrag gekopieerd en kunnen straten en wijken achteruit gaan.

Tot slot, er verdwijnt veel (drugs)geld naar het buitenland, bijvoorbeeld via geldkoeriers. Hoewel met het onderscheppen van zulke koeriers niet duidelijk wordt waar het geld aan besteed gaat worden, wijzen de onderschepte bedragen er wel op dat criminelen voor miljoenen euro's in het buitenland te besteden hebben. Waarschijnlijk bouwen zij daar hun bezittingen op. Daarbij moet met een multipliereffect rekening worden gehouden. Honderd euro in het buitenland kan een grotere bestedingskracht hebben dan honderd euro in Nederland.

Casus

In de regio Gelderland-Midden bleek uit onderzoek dat een Marokkaanse Nederlander grote hoeveelheden softdrugs had geïmporteerd. Hij had miljoenen in diverse landen geïnvesteerd en kocht met crimineel vermogen ook onroerend goed aan in zijn geboorteland. In Marokko werden twee panden van de hoofdverdachte in beslag genomen, waaronder een penthouse van een miljoen euro in Tanger. Ander onroerend goed in Marokko bleek op naam van zijn halfbroer te staan. Op de Marokkaanse bankrekening van de halfbroer waren door de jaren heen miljoenen euro's aan crimineel vermogen van de hoofdverdachte contant afgestort.

Uit enkele opsporingsonderzoeken waarbij van internationale rechtshulp gebruik is gemaakt, bleek dat criminelen in hun overzeese omgeving een belangrijke positie innamen. Zij kochten bijvoorbeeld meerdere huizen in een straat of wijk, die daarmee effectief van hen werd. Maar als criminelen een wijk of seaport tot hun bezit kunnen rekenen, kunnen zij ook gaan bepalen wie zich daar mag vestigen of aanmeren.

Ook is in enkele rechtshulpverzoeken te zien dat op de Antillen de contacten met de plaatselijke en soms nationale politiek zeer nauw kunnen worden. Met het geld wordt de lokale economie gestimuleerd en worden politieke campagnes ondersteund. Het is daarom niet vreemd dat als Nederland in het kader van een drugsonderzoek beslag laat leggen op bedrijven van criminelen in hun moederland, de politici en de pers aldaar snel iets roepen over neo-koloniaal optreden en bij voorbaat partij voor hun landgenoot kiezen.

Samenvatting

Vanuit de dossiers en degesprekken die voor deze CBA zijn gevoerd, komt in de onderzoeksperiode geen beeld van een grote dreiging voor de financieel-

economische sector in Nederland. Er zijn geen investeringen of expliciete invloeden richting deze sector gevonden. Daarbij moet in het achterhoofd worden gehouden dat Nederland zich hier misschien niet helemaal toe leent. De omvang van de financieel-economische sector in Nederland is te omvangrijk om door enkele criminelen te kunnen worden beïnvloed, de criminaliteit zoals die in Nederland voorkomt is niet hiërarchisch georganiseerd, corruptie is meer incident dan regel en de belangen van criminele organisaties in de sectoren van het publieke domein zijn niet omvangrijk. Het risico voor de financiële instellingen vanuit de georganiseerde criminaliteit is daarom als nihil te beschouwen.

Op lokaal niveau zijn er wel tekenen dat er soms risicovolle situaties ontstaan. Deze variëren van het verwerven van monopolieposities (winkelbestand), het functioneren als counterpart van de gemeente (investeringen in vastgoed) tot negatieve rolmodellen in straten en wijken.

Wat de invloed van crimineel geld uit Nederland op nationaal en lokaal handelen in het buitenland is, is geen onderwerp van aandacht geweest in deze CBA. Wel komt een beeld naar voren dat de overzeese invloed op de legale economie aldaar een (veel) grotere rol lijkt te spelen dan in Nederland.

6

Criminaliteitsrelevante factoren

Dit hoofdstuk gaat op de factoren die van betekenis dan wel van invloed zijn bij het ontstaan of de verandering van het criminele verschijnsel witwassen.

Omdat witwassen altijd in relatie staat tot andere delicten (de delicten die het geld genereren dat moet worden witgewassen), zijn deze feitelijk als belangrijkste criminaliteitsrelevante factoren (crf) te benoemen. De handel in cocaïne is bijvoorbeeld één grote crf, gezien de grote hoeveelheid crimineel geld die dit misdrijf oplevert. Voor ontwikkelingen op bepaalde criminaliteitsgebieden verwijzen wij naar de andere CBA's 2011.

Andere crf's zijn lastiger te benoemen. Etniciteit lijkt voor de hand te liggen. Zuid-aziatische criminelen gebruiken bepaalde UBS-technieken, buitenlandse criminelen investeren in hun moederland en Nederlandse criminelen bouwen hier een bestaan op. Maar in de opsporingsonderzoeken is ook gezien dat etniciteit er lang niet altijd toe doet aangezien verschillende bevolkingsgroepen van elkaars kunsten gebruik weten te maken, sommige overzeese criminelen investeren ook in Nederland, en Nederlandse criminelen kopen een tweede huis in met name Spanje en Aruba.

De voor- en nadelen per witwasmethode zijn in hoofdstuk 2 kort opgesomd. Deze kunnen ook als crf worden gelezen, maar het is onbekend wat een crimineel doet beslissen om voor de ene of andere methode te kiezen. Misschien dat bepaalde juridische ontwikkelingen ermee te maken hebben (zie hoofdstuk 7)

De enige crf voor witwassen die niet in andere hoofdstukken of in andere CBA's, apart wordt behandeld, is de 500 eurocoupure.

500 eurobiljetten

De Amerikaanse literatuur over de cocaïnemarkt geeft aan dat de Amerikaanse dollar 'marktleider' is bij betalingen van groothandelspartijen cocaïne. Er is echter met de introductie van de euro in 2001 een nieuwe grote speler op die markt bijgekomen, aangezien de grootste denominatie van de dollar slechts 100 dollar is.³⁷

³⁷ In 1969 werd 1.000 dollarbiljet uit de roulatie gehaald. Wereldwijd heeft het 500 eurobiljet in nominale waarde alleen het Zwitserse 1.000 francs bankbiljet boven zich.

Uit opsporingsonderzoeken blijkt dan ook dat er een zeer grote geldstroom in 500 eurobiljetten naar Zuid-Amerika gaat. Omgerekend in gewicht biedt de euro een groot voordeel. Eén miljoen in dollars in de grootste denominatie van 100 dollar weegt rond de 10 kilogram, terwijl hetzelfde bedrag in euro's in de grootste denominatie van 500 euro slechts iets meer dan twee kilogram bedraagt. Drugsmokkelaars kunnen dan ook veel logistiek voordeel halen bij het transporteren en opslaan van euro's. Dat geldt ook voor criminele organisaties in Nederland. Daarbij dient rekening te worden gehouden met het volgende uitgangspunt.

Straatdealers ontvangen voor hun handel kleine coupures van gebruikers. Met deze bankbiljetten kopen zij weer een nieuwe voorraad verdovende middelen in bij hun eigen toeleveranciers. Dat loopt zo door tot ten minste het tussenhandelareniveau en soms ook wel tot groothandelsniveau. Een willekeurige handelaar in verdovende middelen komt daardoor al snel in het bezit van aanzienlijke hoeveelheden contant geld, vaak in bankbiljetten van 10, 20 en 50 euro.

Stel nu dat elke 100 betaalde euro's op straat gemiddeld bestaat uit 1 x 50, 2 x 20 en 1 x 10 eurobiljetten bestaat. Euro's worden uitgegeven in bankbiljetten die in afmeting groter zijn naarmate de nominale waarde hoger is en dus is in dit geval het 10 eurobiljet het kleinste en het 50 eurobiljet het grootste. Het gewicht van de bankbiljetten loopt navenant op. Blijkens opgave van de DNB wegen de bankbiljetten respectievelijk 0,77, 0,87 en 0,96 gram.³⁸

Elke honderd euro levert volgens de gebruikte stelling een gewicht van 3,47 gram.

Met een kilogramprijs van cocaïne van 30.000 euro levert dit per kilo een gewicht aan bankbiljetten op van:

$$30.000 : 100 = 300 \times 3,47 (0,77 + 0,87 + 0,87 + 0,96) = 1.041 \text{ gram.}$$

Kort gezegd levert één kilogram cocaïne voor de groothandelaar dus één kilogram eurobiljetten op. Niet zelden worden partijen cocaïne van 500 tot soms ver boven de 1.000 kilogram in beslag genomen. Aannemelijk is dat jaarlijks niet ieder grootschalig transport wordt onderschept. Een organisatie, die in staat is 500 kilogram succesvol te importeren, beschikt dus zonder het gebruik van 500 eurobiljetten al snel over een halve ton aan bankbiljetten.

³⁸ Door gebruik raken bankbiljetten vervuild en nemen daardoor gemiddeld met 5% in gewicht toe. Deze factor laten we voor de berekening nu buiten beschouwing.

Tabel 18

Gewichten van eurobiljetten per denominatie				
Denominatie	Gewicht per biljet* [gram]	per 1000 biljetten [gram]	per 1000 euro [gram]	Waarde van één kg
€ 5	0,64	640	128	€ 7.813
€ 10	0,77	770	77	€ 12.987
€ 20	0,87	870	43,5	€ 22.989
€ 50	0,96	960	19,2	€ 52.083
€100	1,06	1060	10,6	€ 94.340
€200	1,1	1100	5,5	€181.818
€500	1,15	1150	2,3	€434.783

Bron: DNB op basis van bevindingen in het sorteercentrum, januari 2011.

Misdaadorganisaties die hun geld willen transporteren, hebben dus belang bij 500 eurobiljetten. De afgelopen jaren is herhaaldelijk vastgesteld dat criminele organisaties in Nederland in staat zijn de door hen ontvangen kleine coupures om te wisselen naar 500 eurobiljetten. Elk jaar lopen er wel een paar medewerkers van financiële instellingen, die hierbij faciliteren buiten zicht van hun eigen werkgever om, tegen de lamp. Zij kunnen worden beschouwd als waardevolle facilitators voor de groothandelaren. Worden al die kleine coupures namelijk omgezet in 500 eurobiljetten dan is het gewicht een heel ander verhaal:

€30.000 = 60 bankbiljetten van €500 x 1,15 gram = 69 gram.

7

Nabije toekomst

Met de Capone-casus uit de inleiding in het achterhoofd, durven wij te stellen dat er in de nabije toekomst niet veel zal veranderen in witwasmethoden. De opsporingsdiensten zullen daarom de komende jaren in grote witwasonderzoeken te maken blijven krijgen met de in deze CBA onderkende witwasmethoden. Binnen deze methoden verandert de invulling (methodiek) misschien met de loop der tijd, maar de vorm (methode) zal hetzelfde blijven.

Veranderingen in de invulling kunnen twee redenen hebben. In de eerste plaats zullen veranderingen het gevolg zijn van een natuurlijk tijdsverloop. Met het verstrijken van de tijd treden er veranderingen in de maatschappij op, ontstaan nieuwe of krimpen oude bedrijfstakken. Criminaliteit zal hier op een eigen wijze in mee bewegen. Om een voorbeeld te geven, met de opkomst van mobiele telefonie zijn veel belwinkels als paddenstoelen uit de grond geschoten. Inmiddels is gebleken dat daarbij ook een aantal foute partijen zitten die witwassen. Het product waarmee omzet gefingeerd wordt, is dan weliswaar nieuw, maar het fingeren van omzet op zich is een oude methode.

Een tweede reden voor verandering in de invulling van methoden vindt zijn oorsprong in nieuwe juridische afspraken die nationaal en internationaal op de agenda staan. Instrumenten voor toezicht worden nieuw geïmplementeerd of uitgebreid, bepaalde handelingen worden strafbaar en de meldplicht van ongebruikelijke transacties verruimd. Daarmee zal de witwasmethode echter niet worden opgegeven, maar eerder resulteren in variaties in de methodiek om het nieuw toezicht te omzeilen.

Met deze kanttekeningen in het achterhoofd, wordt in de volgende paragrafen een aantal specifieke toekomstontwikkelingen per witwasmethode besproken. Verder blijkt uit opsporingsonderzoeken naar misdaden die georganiseerd zijn iedere keer weer dat *cash is king*. Daardoor zullen de opslag en het verplaatsen van grote hoeveelheden contant geld, in de fase voorafgaand aan toe te passen witwasmethodieken, onverminderd blijven voortbestaan. Voor de opsporing is dit een interessante constatering, want het aantreffen van grote hoeveelheden geld biedt mogelijkheden tot eenvoudige beslaglegging.

Loanback

Onderhandse leningen zijn nu nog vaak het zwakke punt van criminelen als zij hun eigen geld teruglenen. Zij moeten zo'n lening namelijk zien te onderbouwen voor het geval er vragen worden gesteld. Bijvoorbeeld door zekerheidsstellingen en contractvoorwaarden te laten zien.

Om vervelende vragen van de overheid te kunnen ontlopen, is de verwachting dat meer rechtspersonen zullen worden gebruikt. Daarmee kan het eigendom en/of vruchtgebruik in de bovenwereld worden verantwoord. Criminelen brengen bijvoorbeeld hun crimineel verkregen vermogen onder in buitenlandse vennootschappen. Vervolgens laten zij deze vennootschappen een dure villa kopen die zijzelf van de eigenaar (dus zichzelf) gaan 'huren'.

Een stichting administratiekantoor of een vennootschap waarin vermogen is ondergebracht, dan wel een variant hierop, zal naar verwachting aan populariteit winnen. De combinatie met een bovenliggende buitenlandse vennootschap en/of geldstroom vanuit het buitenland is gebruikelijk in deze methode, maar ook hier is een toename in deze constructie aannemelijk. De opsporing zal hier alert op moeten zijn.

Gefingeerde omzet

Het is aannemelijk dat bedrijven die economisch slecht renderen, eerder openstaan voor de instroom van criminele gelden dan bedrijven die goed renderen. Naarmate meer bedrijven door bijvoorbeeld de slechte economie in de problemen komen, zal de drempel om zaken te doen met discutabele partners, lager komen te liggen.

In de nabije toekomst wordt het fingeren van omzet door juridische veranderingen waarschijnlijk ook vergemakkelijkt. In juridisch opzicht is het namelijk belangrijk te wijzen op de nieuwe verslaggevings- en publicatie-eisen voor kleine ondernemingen die de Raad van de Europese Unie op 30 mei 2011 als richtlijn heeft aangenomen. Deze richtlijn staat de Europese lidstaten toe om de deponeer- of publicatieplicht van jaarrekeningen voor zogenoemde micro-ondernemingen af te schaffen. Dit zijn ondernemingen die twee van de volgende drie kenmerken hebben: een balanstotaal onder de 250.000 euro, een netto-omzet van minder dan 500.000 euro of gedurende een boekjaar gemiddeld minder dan tien werknemers in dienst hebben. De verwachting is dat Nederland gebruik zal maken van de mogelijkheid om deze vrijstelling toe te passen.

Ook neemt de kans op controle door de Belastingdienst nog verder af. De kans op ontdekking van gefingeerde omzet was al niet groot, omdat (conform de taakstelling van de Belastingdienst) gekeken werd naar de volledigheid van de aangegeven omzet en dus niet naar de juistheid. Maar er moet rekening worden gehouden met het feit dat de komende jaren een afname van 5.000 controleurs bij de Belastingdienst plaatsvindt. Die afname wordt gedeeltelijk opgevangen door betere statistische analyse en de invoering van Horizontaal Toezicht. Dit laatste houdt in dat er een verschuiving plaatsvindt van gedetailleerde boekencontrole naar (preventief) toezicht en het afsluiten van convenanten met bepaalde beroepsgroepen of organisaties. Het is nog maar de vraag of hierdoor de pakkans zal toenemen.

Tot slot is het Nederlandse preventieve toezicht in de vorm van de Verklaring van Geen Bezwaar met ingang van 1 juli 2011 opgeheven, in ruil voor toezicht in de vorm van Herziening Toezicht Rechtspersonen. De praktijk moet uitwijzen of binnen de participanten in het zogenoemde Handhavingsgremium voldoende capaciteit aanwezig is om invulling te geven aan dit toezicht.

Gefingeerde speelwinst

Vanaf de opening van de eerste Holland Casino in Zandvoort tot het moment van schrijven van deze CBA in 2011 heeft de Nationale Stichting tot Exploitatie van Casinospelen (bekend als Holland Casino) in Nederland het alleenrecht tot het exploiteren van speelcasino's gekend. Deze casino's staan daarbij direct onder toezicht van de Nederlandse overheid en De Nederlandsche Bank. Holland Casino is, evenals financiële instellingen, verplicht om ongebruikelijke transacties te melden.

Daarnaast bestaan ook speelhallen waar uitsluitend op kansspelautomaten kan worden gespeeld. Deze hallen noemen zich soms ook casino's, maar behoren niet tot Holland Casino en staan ook niet onder toezicht. Speelhallen kennen verder geen identificatie- en registratieplicht en hebben geen landelijk gekoppeld registratiesysteem. Ook heeft men in de particuliere speelautomatenbranche geen speciale preventievoorzieningen als een signaleringssystematiek voor frequente bezoekers en jongvolwassenen of controle op het naleven van bezoekbeperkingen. Er is ook geen verplichting op grond van de bestaande wetgeving om ongebruikelijke transacties te melden (Van Hees & Miralles Sueiro, 2009).

De laatste jaren zijn er meer speelhallen bijgekomen en is het alleenrecht op exploitatie van de fysieke casinospelen een politiek punt van discussie geworden. Er zijn indicaties dat de Nederlandse overheid overweegt om Holland Casino te privatiseren. Hierdoor verdwijnt de monopoliepositie van Holland Casino. De virtuele kansspelmarkt is nu nog illegaal. Maar de politiek wil dit misschien legaliseren waardoor ook hier controle en toezicht op mogelijk kan worden. Het is echter onbekend hoe strikt deze naleving wordt ingevuld.

Daarnaast overweegt de Nederlandse overheid in 2013 of 2014 *online gaming* toe te staan. Nu is dat nog verboden, alhoewel er gemakkelijk vanuit Nederland op in het buitenland gevestigde sites gespeeld kan worden.³⁹

Wanneer commerciële partijen zich op de fysieke casinomarkt gaan begeven, zullen zij onder hetzelfde regiem als Holland Casino gaan vallen. De vraag is echter of ook de nieuwe participanten zo'n strak antiwitwasregiem zullen voeren als nu bij Holland Casino het geval is. De indruk bestaat dat in sommige andere Europese landen waar casino's private ondernemingen zijn, de aandacht voor witwassen en de interne procedures om dit tegen te gaan, minder zijn. Een wezenlijk verschil is dat Holland Casino geen winstmaximalisatie kent. Een puur commerciële marktpartij zal dat uiteraard wel hebben. Holland Casino heeft bijvoorbeeld een aantal maatregelen genomen om witwassen te voorkomen die ingaan tegen commercieel belang:

- Er wordt uitsluitend een speelwinstverklaring afgegeven nadat geverifieerd is dat er sprake is van werkelijk behaalde winst, indien de gast dit wil overboeken en met een ondergrens van 15.000 euro. Voor automaten wordt slechts een verklaring van een "gewonnen prijs" uitgegeven.
- De bezoekers die toegang hebben tot de *high limit area* zijn beperkt, geregistreerd en bekend bij de medewerkers.
- De controlesystemen zijn niet alleen op fraude, maar ook op het voorkomen van witwassen gericht. Het is gebleken dat zoiets geen gebruikelijke gang van zaken is in andere EU-landen waar commerciële gokbedrijven opereren.
- Holland Casino staakt de (financiële) dienstverlening aan de cliënt als er een vermoeden van witwassen is. De cliënt krijgt dan een entreeverbod en kan niet langer de vestigingen van Holland Casino bezoeken.

In hoeverre meer commercieel ingestelde casino's dergelijke maatregelen effectief gaan opleggen, valt nog te bezien. Indicaties voor het fingeren van

³⁹ www.titanpoker.com/nl bijvoorbeeld heeft uitgebreide informatie in het Nederlands. De site geeft maar liefst 23 virtuele betaalmogelijkheden aan, waaronder het Nederlandse iDEAL

speelwinsten via virtuele kansspelsites zijn we in ons onderzoek tot op heden incidenteel tegengekomen. Men mag zich afvragen of met het vrijgeven van de markt het aantal spelers aanzienlijk gaat toenemen, omdat de toegang tot buitenlandse sites nu al zeer laagdrempelig is. Ook een sterke ontwikkeling in het gebruik van deze faciliteiten om speelwinsten te creëren, zal geen gevolg zijn van het vrijgeven van deze markt. Immers, een witwasser zal nu al om zich tegen opsporingsactiviteiten te weren, sites in het buitenland gebruiken waarbij providers in exotische omgevingen zijn gevestigd. Poker zal zich beter lenen dan bijvoorbeeld roulette of een ander zuiver gokspel, tenzij de witwasser zelf een virtueel casino opzet of voor anderen faciliteert. Een virtuele variant is relatief goedkoop en eenvoudig op te zetten en kan anonimiteit garanderen door de virtuele omgeving. Dit mag zeker als een risico voor de toekomst worden gezien.

ABC-transacties

De belastingdienst doet dit en volgend jaar onderzoek naar verschillende vormen van ABC-transacties en de mate waarin misbruik optreedt. De uitkomsten zijn nog niet bekend. Het is aannemelijk dat deze transacties - die vaak ook legaal zijn - door de witwassers gebruikt blijven worden. Er zijn immers grote bedragen in één klap te witten, al dan niet in combinatie met het verrekenen van schulden over en weer.

Trade Based Money Laundering

Deze vorm van witwassen wordt door de FATF om twee redenen als punt van aandacht gezien. Ten eerste richt de huidige focus van de antiwitwasmaatregelen zich sterk op contante geldstromen en het financiële stelsel. Daardoor bestaat de kans dat handelsstromen over het hoofd worden gezien.

Ten tweede wordt gesteld dat als het risico en de kosten van de ene witwas-methode stijgt, het niet meer dan logisch is dat andere methoden aantrekkelijker worden. Het succes van de tot nu toe genomen maatregelen "may have the unintended effect of increasing the attractiveness of the international trade system for money laundering and terrorist financing activities" (FATF 2006a).

Voor zo'n verplaatsingseffect kan echter geen onderbouwing worden gegeven. Daar is een simpele reden voor – het ontbreekt aan voldoende empirische data. Studies over TBML kunnen ook niet aangeven in welke mate TBML plaatsvindt.

Zelfs de FATF heeft zulke cijfers niet. Het is dus onmogelijk om eventuele verplaatsingseffecten nu en in de nabije toekomst te meten.

Toch denken wij dat het verzenden van legale goederen tegen de reële waarde om een witwastraject te faciliteren vaker voorkomt dan wordt opgemerkt. De methodiek is niet makkelijk te onderkennen, juist omdat het om gewone, legitieme handelsgoederen gaat. Er zijn geen aanwijzingen dat de opsporingsinstanties hier de komende jaren meer op gaan investeren.

In 2010 werd door Nederland een convenant met Amerika ondertekend om Amerikaanse geldkoeriers die via Nederland reizen, te onderscheppen. Zulke koeriers zijn mogelijk in relatie te brengen met de *Black Market Peso Exchange*. De komende jaren zal dit moeten uitwijzen.

Tot slot, Nederland is al eeuwen een handelsnatie. Er worden in ons land enorme hoeveelheden goederen verhandeld en diensten verricht. De daarbij behorende (internationale) transacties vereisen zekerheden. Door onze handelspositie heeft zich in Nederland een hoogwaardige financiële infrastructuur gevormd. Deze infrastructuur voorziet in de behoefte om bij transacties van enig formaat de vereiste (bank)garanties te leveren. Maar bij bankgaranties is er over het algemeen sprake van een langdurige bank-cliëntrelatie. En *Customer Due Diligence* (CDD) is nu net iets waar een crimineel niet op zit te wachten. De vraag is echter of in tijden van economische spanningen waarin wij nu verkeren, leveranciers diffuse of onlogische betalingen zullen accepteren. Zal bijvoorbeeld een aardappelmeelproducent een levering van tien ton meel aan een bedrijf in Guatemala accepteren, wanneer de factuur door een contante betaling vooraf wordt voldaan via een souvenirwinkeltje in Amsterdam? Wellicht in tijden van voorspoed zal dit bedrijf wat meer vragen gaan stellen of zelfs de contante afdoening weigeren. Maar zal dit ook gebeuren wanneer de omzet sterk is afgenomen en het hoofd toch boven water gehouden moet worden?

New Payment Methods

De FATF heeft twee uitgebreide verslagen over New Payment Methods (NPM) gemaakt, een in 2006 en een in 2010. Daaruit blijkt dat er grote risico's aan NPM zijn verbonden. Het lijkt er echter op dat witwassen middels NPM in Nederland niet op grote schaal voorkomt. Er zijn voldoende alternatieven om in de witwasbehoefte te voorzien. Bovendien voorzien de NPM vaak in de verplaatsing van vermogen en niet in economisch witwassen. Er zal aan het

einde van de rit altijd nog een verrekening binnen het traditionele financiële stelsel moeten plaatsvinden.

Toch is het belangrijk om ontwikkelingen op het gebied van verplaatsingsmethoden in de gaten te houden. Afgaande op de zaken die op Schiphol door de douane worden ontdekt, gaat het met name om prepaid debitcards en *e-purses* op simkaarten. Ook uit een voorzichtige toename van het aantal meldingen aan FIU-Nederland blijkt het gebruik van *cash-passports* (debitcards) in populariteit toe te nemen. Het handelt dan om cash stortingen op deze cards.

Binnen de douane wordt continu gewerkt aan een kennisdocument waarin het feitelijk aantreffen van zulke zaken wordt behandeld. Voor actuele informatie kan met douane Schiphol contact worden opgenomen.

Leasen

Leaseconstructies in relatie tot uit criminaliteit verkregen vermogen komt herhaaldelijk voor in opsporingsonderzoeken. Met name de autobranche blijkt hiervoor zeer populair. Leaseconstructies worden vaak multifunctioneel ingezet:

1. De leaseonderneming schermt de identiteit van de gebruiker af.
2. De leaseauto's worden gebruikt bij de uitvoering van de criminele activiteiten.
3. De zogenaamde leaseinkomsten worden als omzet opgevoerd.
4. De leaseonderneming neemt criminelen in loondienst waardoor zij een legaal inkomen lijken te hebben. Hiermee kunnen zij makkelijker een nieuwe of een hogere hypotheek aangaan.

Door deze constructie toe te passen kan niet-witgewassen vermogen besteed worden en wit te wassen vermogen middels gefingeerde omzet gewit worden. Dit fenomeen bestond overigens al in de jaren tachtig van de vorige eeuw en is dus op zich niet nieuw. Maar mogelijk dat het gebruik van deze methodiek in de nabije toekomst verder zal toenemen. Per slot van rekening zijn criminelen vaak ook lerende ondernemers en nu er de laatste jaren veel op patseraanpak is ingezet, wordt het risico te groot om een auto op eigen naam te hebben. Bovendien kan door het gebruik van leaseconstructies de meldplicht ontlopen worden.

Stichtingen en verenigingen

De stichting administratiekantoor wordt vooral gebruikt in vastgoedtransacties en –bezit. Daarbij worden overdraagbare participaties uitgegeven, terwijl in het kadaster en bij de notaris hier geen mutaties van behoeven te worden gemaakt. Normaliter vindt bij verkoop van vastgoed een akte van overdracht bij de notaris plaats. In het geval van het onderbrengen van vastgoed in een stichting kan, net zoals bij het onderbrengen in een vennootschap, een onderhandse overdracht van participaties plaatsvinden, waarbij er geen wettelijke rol voor de notaris is weggelegd.

Het misbruik van stichtingen wordt alleen in de meer gecompliceerde witwasconstructies teruggevonden. Er zijn momenteel geen indicaties dat het misbruik zal afnemen. Waarschijnlijk is het tegendeel het geval, omdat het een goede afschermconstructie vormt die pas na grondige financiële analyse doorbroken kan worden.

Op het gebied van stichtingen derdengeldrekening staat een ingrijpende maatregel voor de deur. Momenteel zijn er zo'n 4.200 losse stichtingen, maar de algemene raad van de Nederlandse Orde van Advocaten heeft besloten dat deze in 2012 zullen opgaan in één centrale stichting derdengelden. Dat betekent dat de huidige, bij verordening verplicht gestelde, individuele stichting derdengelden zal verdwijnen en advocaten worden verplicht om derdengelden te laten storten op de centrale stichting derdengeldrekening. Derdengelden mogen door advocaten dan niet meer op de eigen kantoorrekening of op de rekening van een eigen stichting derdengelden worden gestort. Het bestuur van de centrale stichting zal met behulp van zoekalgoritmes dagelijks het betalingsverkeer op de rekening van de centrale stichting op ongebruikelijke transacties controleren.

Consignatie

Er zijn met betrekking tot dit onderwerp geen ontwikkelingen onderkend die iets kunnen zeggen over de komende vier jaar. Slechts één respondent uit de kunstwereld geeft aan dat er fors gebruik wordt gemaakt van consignatie om malafide zaken, waaronder witwassen, af te schermen voor de buitenwereld.

Overige stromanconstructies

Het ligt voor de hand dat ook in de nabije toekomst nog volop gebruik wordt gemaakt van stromannen. Voor de crimineel is een stroman goedkoop, omdat deze over het algemeen weinig kost en/of geen weet heeft van het grotere kader. Het zal ook gemakkelijk blijven om stromannen te rekruteren. Het betreft immers vaak mensen uit de lagere sociale klasse die graag iets willen bijverdienen en onvoldoende stilstaan bij de risico's. Ook binnen de eigen familiekring zijn vaak volop stromannen te vinden. Zij krijgen een vergoeding alleen maar om bijvoorbeeld de auto van hun oom op naam te zetten, een bankrekening voor een neef ter beschikking te stellen, of contante aankopen voor hun echtgenoot te doen.

Het is onduidelijk of de economische recessie gevolgen zal hebben. De opstellers van de OCTA (Europol, 2011) denken in ieder geval van wel. Zij veronderstellen dat slechte economische omstandigheden meer mensen ertoe aan zullen zetten als bijvoorbeeld *money mule* op te treden.

In hoeverre dit effect daadwerkelijk optreedt is onbekend, omdat hier geen onderzoek naar is gedaan. Ook is het onbekend of zo'n effect ook voor Nederland opgaat. De Nederlandse bankinstellingen zijn in de onderzoeksperiode wel een offensief tegen het door de jeugd ter beschikking stellen van bankrekeningen begonnen. Daartoe worden onder andere bewustwordingscampagnes gevoerd.⁴⁰ Maar ook kunnen de gezamenlijke retailbanken bij gebleken misbruik ertoe overgaan niet langer een betaalrekening voor betreffende overtreder aan te houden. Met ons huidige betalingsverkeer is zo'n maatregel erg ingrijpend, maar of dit de komende jaren tot een substantiële teruggang in 'strokinderen' zal leiden is nog maar de vraag. De actie van de banken wordt overigens niet door de wereldwijde economische crisis ingegeven, maar door het populaire 'sappie doen' onder de jeugd, een vorm van pinpasfraude.

Contante bestedingen

De afgelopen jaren is contant geld in vrijwel alle opsporingsonderzoeken naar georganiseerde misdaad aangetroffen. Het varieerde doorgaans van tien-

⁴⁰ Zie <http://www.pasopjepas.nl/>

duizenden tot miljoenen euro's. Hieronder volgen enkele citaten uit onderzoeksverslagen.

'Bij een doorzoeking bij een Roma-zigeunerfamilie werd door de regio Brabant Noord €300.000 cash in de stortbak van een toilet aangetroffen.'

'Bij een doorzoeking vanwege wiethandel werd op een woonwagenkamp door regio Brabant Zuid-Oost €140.000 in contanten in een kastje aangetroffen. Bedrag bestond ondermeer uit bankbiljetten van €500.'

'In Limburg-Noord werd €156.100 aangetroffen waarvan 25 bankbiljetten van €500.'

'Bij een ripdeal werd nabij Schiphol €2.200.000 in cash bij het vermeende slachtoffer aangetroffen.'

'Door de regio Utrecht werd in april 2011 bij een doorzoeking bij een hennepkweker €300.000 cash aangetroffen.'

'In Twente werd in 2010 een verdovendmiddelenhandelaar in zijn woning geliquideerd. Bij doorzoeking van de woning werd €250.000 in grote coupures, waaronder 500 eurobiljetten in buizen in de grond aangetroffen.'

'Door regio Zaanstreek_Waterland werd een observatie uitgevoerd. Een lid van de criminele organisatie stortte contante bedragen in kleine coupures bij een automaat van een grote bank in Amsterdam af. Dit werd bijgeschreven op de rekening waarop gestort was. Vervolgens werd bij hetzelfde filiaal €500 bankbiljetten uit een geldautomaat opgenomen. Betreffend filiaal bood die faciliteit. De man ging gemiddeld driemaal per week naar het bankfiliaal.'

'Uit onderzoek van Gelderland-Midden bleek een crimineel op diverse rekeningen op eigen naam in Spanje €2.600.000 gestort te hebben. Het geld werd contant vanuit Nederland naar Spanje getransporteerd en daar gestort.'

'De nationale recherche verrichtte een doorzoeking bij een cocaïneorganisatie. In een pand in Rotterdam trof men ruim €4.500.000 in contanten aan.'

'In oktober 2011 werd €7,6 miljoen bij één bewoner op een woonwagenkamp gevonden. Een deel van het geld was al omgewisseld in biljetten van 500 euro en 1000 Zwitserse francs.'

Contant geld speelt binnen criminele kringen een enorm belangrijke rol. Dit is altijd zo geweest en zal, ondanks de snelle 'giralisering' in de (westerse) maatschappij, ook zo blijven. Waar elk giraal bezit of girale transactie een spoor achterlaat, kan contant geld nog anoniem van hand tot hand gaan. Betalingen van logistieke diensten, investeringen in (nieuwe) criminele activiteiten, betaling van facilitaire diensten en niet in de laatste plaats betalingen voor eigen besteding vinden contant plaats. Bovendien willen criminele organisaties zekerheid en boter bij de vis. Terwijl bij legitieme handelstransacties risico's worden afgedekt met bankgaranties of documentaire kredieten, liggen dergelijke zekerheden bij criminele handelsactiviteiten niet voor de hand.

Een aantal criminaliteitsvormen genereren grote hoeveelheden contant geld. Denk hierbij aan de handel in cocaïne, wiet, precursoren of xtc, maar ook aan wapenhandel en sigarettensmokkel. Dit leidt tot een bijzondere behoefte. Waar in de reguliere detailhandel een voortdurende behoefte aan kleine coupures bestaat om voldoende wisselgeld voorradig te hebben, is een tegengestelde behoefte bij veel contant geld genererende criminele organisaties te bespeuren. Zij willen juist hun kleine coupures naar grote coupures omwisselen, zodat het makkelijk fysiek getransporteerd of opgeslagen kan worden. Wij voorzien de komende jaren hier geen veranderingen in.

Uit opsporingsonderzoeken blijkt ook dat er een zeer grote geldstroom in contante euro's naar Zuid-Amerika gaat. Waar deze euro's blijven en wat er in Zuid-Amerika met de 500 eurobiljetten gebeurt, is echter een raadsel. Navraag bij zusterdiensten in het buitenland kon niet meer duidelijkheid brengen.

Andere ontwikkelingen

Naast specifieke ontwikkelingen op de hierboven beschreven vormen van witwassen, kan ook worden gesteld dat de aanpak van witwassen, nieuwe wetgeving en jurisprudentie invloed zal hebben.

Een in potentie belangrijke wetswijziging vond per 1 juli 2011 plaats toen de ontnemingswetgeving werd aangepast.⁴¹ Belangrijk daarin is dat wettelijk is vastgelegd dat alle uitgaven van een veroordeelde (bij misdrijven van de vijfde geldboetecategorie) in de zes jaar voorafgaand aan het plegen van het misdrijf,

⁴¹ Voor uitgebreide achtergrondinformatie verwijzen we naar de oorspronkelijke wetstekst en de BOOM-nieuws special (BOOM-nieuws, 2011).

geacht worden met wederrechtelijk verkregen vermogen te zijn betaald (tenzij aannemelijke alternatieve verklaringen kunnen worden overlegd). Ook alle voorwerpen die hem in de zes jaar voorafgaand aan het plegen van het misdrijf zijn gaan toebehoren, worden geacht wederrechtelijk verkregen voordeel te belichamen (tenzij aannemelijke alternatieve verklaringen kunnen worden overlegd). Het gaat daarbij niet om een omkering van de bewijslast, maar “een redelijke en billijke verdeling van de bewijslast” (Tweede Kamer, 2010, p.5). Dat idee is op zichzelf weer ingegeven door de Engelse wetspraktijk waarin personen met een criminele loopbaan aanleiding geven om niet alleen naar inkomsten uit hun laatste strafzaak te kijken, maar naar hun hele *criminal lifestyle*.

Wat dit de komende jaren voor de praktijk gaat betekenen is nog onduidelijk. Het is sterk aannemelijk dat er daadwerkelijk gebruik van gemaakt zal gaan worden. De afgelopen vier jaar hebben immers laten zien dat de aanpak van witwassen niet alleen op papier een hoge prioriteit toegekend krijgt, maar ook feitelijk wordt uitgevoerd. Zo werd er naar aanleiding van een initiatief van de Raad van Korpschefs al in 2008 het landelijk FINEC-programma gestart. Het project richtte zich op zeven regiokorpsen, het KLPD en drie Bovenregionale rechercheteams. Het programma FINEC heeft geleid tot:

- De instroom van circa honderd zij-instromers met HBO/WO-kennis op financieel-economisch terrein.
- Forse uitbreiding van op FINEC gerichte opleidingen.
- Invloed op beslissingen/sturing van korpsleidingen en stuurplegen
- Meer conservatoir beslag. Het eerste jaar steeg dit van 3 naar 25 miljoen euro.

Het programma FINEC eindigde in 2011, maar wordt voortgezet in het door het OM geleide programma Afpakken. Dit betreft een ketenaanpak: van de start van een opsporingsonderzoek tot en met de executie van de ontnemingsmaatregel. Het programma moet leiden tot een jaarlijkse ontneming van 100 miljoen euro in 2018. Het opsporingsdeel zal gericht zijn op uitbreiding van expertise en uitbouw van financiële opsporing. Het programma Afpakken gaat leiden tot:

- Het verder uitbouwen van de ontwikkeling van financiële opsporing binnen de FINEC pilotgebieden.
- De niet-FINEC gebieden binnen de nieuwe Nationale Politie FINEC-proof maken. Zo kan worden voldaan aan de eisen die het programma Afpakken met zich meebrengt.

- Ruim honderd zij-instromers met relevante HBO/WO-opleiding worden aangetrokken om verdere professionalisering binnen de financiële opsporing gestalte te geven.
- Er zal in de komende jaren gewerkt worden aan het verkorten van de duur van ontnemingszaken. Er moet nadrukkelijker in de opsporingsonderzoeken gestuurd worden op het voor het OM mogelijk maken van primair vervolgen voor witwassen.
- Vorenstaande dient te leiden tot witwasveroordelingen, zodat er meer klassiek verbeurdverklaard kan gaan worden. Dit ontlast de executie van ontnemingsmaatregelen.
- Structurele multidisciplinaire stuurgroepen die in staat zijn om afdoening te bepalen, meer dan uitsluitend strafrechtelijk.

De kwartiermakers van de Nationale Politie geven aan dat zij financieel-economische opsporing gaan borgen binnen de nieuwe organisatie. Naar het zich laat aanzien, komt de jaren geleden vastgestelde verhouding van achttien medewerkers financieel-economische opsporing per 1.000 executieve ambtenaren terug binnen de organisatie van de Nationale Politie. Dit zal leiden tot circa 600 medewerkers in heel Nederland.

Welke koers witwassers gaat varen als reactie op de veranderde wetgeving, de implementatie hiervan en initiatieven zoals het programma Afpakken, is nog niet aan te geven. In theorie kan het ertoe leiden dat verdachten nog meer hulp zullen nodig hebben om hun bezittingen af te schermen. Dat zou een toename van de rol van financiële facilitators kunnen betekenen. Maar verdachten in Nederland zouden er ook toe kunnen overgaan om hun bezittingen naar het buitenland te verplaatsen. Of in Nederland nog minder op papier aan bezittingen te relateren, door niets meer te kopen of alleen contant te betalen, gebruik te maken van de mogelijkheden tot leasing en meer katvangers in te zetten.

Tegelijkertijd moet ook in de gaten gehouden worden dat een verruiming van de wet en meer inzet op de opsporing van witwassen ook meer zaken en dus meer jurisprudentie zal genereren. Daarmee is nog niet bij voorbaat gezegd dat zulke jurisprudentie gunstig voor de opsporing zal uitpakken. Evenzogoed kunnen er nieuwe belemmeringen optreden. Daarbij zijn twee soorten te onderkennen.

De eerste soort is te relateren aan het arrest in de zaak Air Holland uit 2008. Dat is een zeer belangrijke uitspraak voor de vervolging van witwassen geworden. De verdachte in deze zaak werd namelijk in hoger beroep vrijgesproken voor witwassen. Het belang van deze zaak is dat uit de motivatie van het hof duidelijk werd dat verklaringen van verdachten en getuigen in de toekomst grondiger

moeten worden uitgerechercheerd (zoals het hof aangaf, de verklaring van de verdachte was “niet volstrekt onaannemelijk”).⁴²

Door deze uitspraak is in de opsporingspraktijk te merken dat verklaringen over de herkomst van het geld nu soms ook als een soort contrastrategie wordt ingezet. Zo komen verdachten met uitzinnige verklaringen over buitenlandse geldschietters. Dat kost zeer veel tijd en geld om te ontkrachten. Naar verluidt wordt door sommige officieren van justitie daarom stilletjes een kosten-batenafweging gemaakt. Als het te ontnemen bedrag slechts 25.000 euro of minder betreft, besparen zij zich liever de moeite en wordt het niet eens meer ten laste gelegd.

Ook rechters stellen soms vreemde eisen aan de bewijslast. In een opsporings-onderzoek kon op grond van belastingaangiftes worden aangetoond dat de verdachte de afgelopen 18 jaar een minimum inkomen had genoten en daarmee nooit legaal zijn dure bezittingen had kunnen financieren. De rechter oordeelde echter dat de kans bestond dat de man dan misschien geen 18 maar 19 jaar geleden wel over voldoende inkomen had kunnen beschikken en sprak hem daarom vrij van witwassen. In een andere zaak bleek dat de verdachte tot drie maal toe op zitting een alternatieve verklaring voor zijn verdachte vermogen mocht aandragen, nadat zijn eerdere verklaringen telkens weer waren ontkracht.

Uit de interviews blijkt ook dat bij opsporingsteams de indruk bestaat dat advocaten hun cliënten adviseren om pas op zitting met een verhaal over de herkomst van het betwiste geld te komen. Dit werkt sterk vertragend. De officier kan namelijk niets anders doen dan extra tijd vragen voor aanvullend opsporings-onderzoek. Zo’n verklaring behelst in negen van de tien gevallen een buitenlandse component, zodat er maanden over het onderzoek gedaan moet worden (aanvragen en uitvoer rechtshulpverzoek, sturen rogatoire commissie). Bovendien is het oorspronkelijke team op het moment van zitting vaak al ontbonden, zodat er alsnog capaciteit vrijgemaakt moet worden.

⁴² Dat is natuurlijk een terecht uitgangspunt, een verklaring dient altijd op zijn waarde te worden gecontroleerd. Het opsporingsteam had dan ook het een en ander uitgezocht, maar die conclusies werden door de rechter als onvoldoende bestempeld. De leden van het team menen nog steeds dat dit onterecht is. De feiten en omstandigheden leken ook op witwassen te wijzen: de verdachte nam sporttassen contant geld in ontvangst, reed daarmee vervolgens naar Engeland, stortte deze af en leende deze vervolgens weer op gecodeerde rekening aan zijn bedrijf.

In een variant hierop laten advocaten soms zelfs de verdediging op het delict witwassen tijdens de zitting schieten om pas bij het hof met een verklaring te komen. Dit werkt ook sterk vertragend.

Een tweede soort belemmering voor de huidige opsporingspraktijk is de engere interpretatie van witwassen, zoals deze ook in de paragraaf Domeinafbakening naar voren kwam. Het enkel voorhanden hebben van crimineel geld leidt niet direct meer tot een veroordeling voor witwassen. De rechter verlangt dat er ook wordt aangetoond dat er verhullende of andere activiteiten mee zijn verricht. In dit kader is de volgende uitspraak interessant.

Bij een verdachte wordt 16.630 euro in contanten in de auto aangetroffen. De verdachte bevestigt de verklaring van zijn medeverdachte dat hij het geld heeft ontvangen van twee mannen, die hij "zware jongens" noemt. Hij wil hun namen niet noemen. De medeverdachte verklaart dat de overdracht van het geld als doel had om verdovende middelen in Spanje te kopen. De verdachte wordt echter vrijgesproken voor witwassen, omdat er geen bewijs is dat het geldbedrag uit enig misdrijf afkomstig is. Weliswaar kan op grond van vaste rechtspraak voornoemd bestanddeel "uit enig misdrijf" bewezen worden geacht, indien het op grond van de vastgestelde feiten en omstandigheden niet anders kan, dan dat het geld uit enig misdrijf afkomstig is. Maar in dit geval was de rechtbank van oordeel dat van een dergelijke situatie geen sprake was. De rechtbank overweegt in augustus 2011 hiertoe als volgt.

"De overhandiging van een geldbedrag van €20.000,= in cash, ook al is dat met het doel illegale activiteiten te financieren, zegt niets over de herkomst van het geld. Dat het bedrag onder meer uit een briefje van €500,=, en twintig briefjes van €100,= heeft bestaan, en verdachte dit naar eigen zeggen van "zware jongens" overhandigd kreeg, zijn factoren die verdachte aan het denken zouden moeten zetten indien de criminele herkomst een gegeven is (en betreft dus de schuldvraag), maar leveren geen feiten en omstandigheden op die maken dat het niet anders kan, dan dat het geld van misdrijf afkomstig is"(LJN: BR5318). De verdachte wordt vrijgesproken van witwassen.

Voor de nabije toekomst is in relatie tot contant geld nog een aparte dreiging te onderkennen. Een focus op afpakken en cijfers kan leiden tot tunnelvisie. Zo moet er in 2018 een incassoresultaat van 100 miljoen euro op jaarbasis worden gerealiseerd. Een dergelijke financiële doelstelling bevordert het kwalitatieve onderzoek naar witwassen niet. Nu al zijn er geluiden uit het land dat er slechts beperkt onderzoek kan plaatsvinden, omdat er vanwege opgelegde management-

afspraken een bepaalde hoeveelheid geld moet worden ontnomen. Daardoor is er minder zicht op:

- de herkomst van de criminele voorwerpen;
- een achterliggend crimineel samenwerkingsverband;
- de internationale dimensie;
- betrokken financiële facilitators;
- het gebruik van rechtspersonen.

Dit zal ertoe leiden dat op den duur minder inzicht wordt gegenereerd en er een kennisvacuüm kan ontstaan. Dit kan weer leiden tot een handhavingvacuüm. We weten immers dan niet (meer) hoe de processen en structuren in elkaar zitten, waardoor het opwerpen van drempels om witwassen te bestrijden aanzienlijk wordt bemoeilijkt. Dit geldt zowel voor de preventieve als de repressieve aanpak van witwassen. De geïntegreerde aanpak van de overheid, waarbij wordt uitgegaan van een optimale inzet van strafrechtelijke, bestuurlijke en fiscale maatregelen, zal op dit terrein aan effect gaan inleveren. Niet voor niets meldde de Rekenkamer al in 2008 dat er gevaar bestond dat complexe witwasonderzoeken niet werden opgepakt als die te moeilijk werden bevonden (Tweede Kamer 2008, p. 21). Het gevaar bestaat dat slimme criminelen waarbij geen vermogen direct valt af te nemen, de dans ontspringen. Zij kunnen dan doorgroeien tot zij feitelijk financieel onaantastbaar worden.

Er zou daarom meer evenwicht gezocht moet worden tussen korteklapzaken (met de focus op het voorhanden hebben van het criminele vermogen) en zaken waarbij doorgerechercheerd wordt naar onderliggende witwasprocessen en witwasstructuren.

Payment Service Directive

Financiële instellingen staan in Nederland onder toezicht. In de meeste gevallen is bij deze instellingen sprake van een nationaal vergunningensysteem. Door Europese regelgeving (*Payment Service Directive*, afgekort PSD) is hier per 1 november 2009 verandering ingekomen, omdat inschrijving en/of vergunning in een ander EU-land voldoende is. Deze maatregel is ingegeven door het politieke streven om op Europees niveau de betaalmarkt te harmoniseren en efficiënter te maken. Voor deze CBA voert het te ver om alle achtergronden,

afspraken en de impact op betaaldiensten weer te geven. Voor meer achtergrondinformatie verwijzen wij naar de website van de EU.⁴³

Maar vanuit een opsporingsperspectief zijn enkele kanttekeningen binnen deze CBA wel op zijn plaats. Naast alle goede effecten die de PSD ongetwijfeld al heeft, is er reden om aan te nemen dat de bestrijding van witwassen wordt bemoeilijkt. Dit heeft te maken met het toezicht en de feitelijke uitvoering van de meldplicht, die voortkomt uit de Wwft. Als een buitenlands transactiekantoor hier agentschappen opent, dan vallen die agentschappen formeel niet onder toezicht van de DNB, maar onder het toezicht van het oorspronkelijke vestigingsland. Er is al geconstateerd dat hier problemen door ontstaan.

In een standaardprocedure vroeg bijvoorbeeld de home-toezichthouder advies aan DNB over agenten die onder een buitenlandse betaaldienstverlener in Nederland genotificeerd zullen gaan worden. In één specifiek geval heeft DNB de subagenten bezocht en vastgesteld dat weinig tot geen kennis van de Wwft aanwezig is. Tevens bleek dat één van de agenten gevestigd is op een huisadres in de Bijlmer. Gezien de witwasrisico's zou DNB nooit toestaan dat dergelijke activiteiten plaatsvinden op een huisadres, aangezien dit ondoorzichtig is en toezichthouders dergelijke locaties niet zo maar kunnen binnentreden. De buitenlandse toezichter reageerde niet op deze bevindingen en ondanks het negatieve advies van DNB, zijn de agenten toch ingeschreven.

In een ander geval heeft een buitenlandse betaaldienstverlener met domicilie in Ierland voor 77.000 agenten laten notificeren voor geheel Europa. Al deze agenten vallen formeel onder het toezicht van de *Irish Financial Services Regulatory Authority* (IFSRA). Maar hoe bekend is de IFSRA met de Nederlandse Wwft? Het is nog maar de vraag of de IFSRA op grond van de Wwft sancties gaat opleggen. Voor agentschappen die wel onder Nederlands toezicht vallen, wordt zodoende ook een *level playing field* ontnomen. Dat wil zeggen, op dezelfde Nederlandse markt zal de één zich minder dan de ander aan de naleving (en daarbij horende kosten) van de Wwft verbonden voelen.

Ook onderkent de PSD onvoldoende de risico's van criminele activiteiten door zogeheten *virtual agents*. Dit zijn betaaldienstverleners (agenten of subagenten) die (al dan niet) een vergunning hebben in het buitenland, en betaalproducten aanbieden via het internet. Diverse *virtual agents* richten zich namelijk vanuit een vestigingsplaats in het buitenland waar zij niet actief zijn, op afnemers in

⁴³ http://ec.europa.eu/internal_market/payments/framework/index_en.htm

andere landen. Nationale toezichthouders hebben veelal geen zicht op de activiteiten van deze *virtual agents*. Door de invoering van de PSD zou in theorie het vestigingsland toezicht moeten houden, maar als deze agentschappen niet op de markt in het vestigingsland actief zijn, kunnen zij zich min of meer aan toezicht onttrekken.

Sommige (sub) agenten van de grotere financiële organisaties die in het kader van de PSD domicilie in een ander land hebben, melden hun ongebruikelijke transacties aan FIU-Nederland. Zij doen dit echter op vrijwillige basis. Het is voornamelijk geen verplichting dat bijvoorbeeld alle moneytransfers die aan het meldpunt in het 'moederland' worden gedaan, ook integraal aan FIU-Nederland gemeld worden.

Ook voor het opsporingsonderzoek kan het verschijnsel van subagenten leiden tot vertraging. Het opvragen van financiële informatie van subagenten kan niet via een strafvorderlijk bevel, maar moet via een internationaal rechtshulpverzoek. En iedereen uit de opsporingspraktijk weet dat zo iets maanden kan duren...

Registratie

Tot slot is in de nabije toekomst een ontwikkeling te verwachten op het gebied van registreren. Althans, als de Nederlandse overheid serieus op de aanbevelingen van de uitkomsten van de FATF-evaluatie over Nederland zal ingaan. Het evaluatieteam bemerkte dat in de aanloop en gedurende deze evaluatie dat het lastig was om allerlei statistische gegevens over de bestrijding van witwassen in Nederland te verkrijgen. Zoals in hoofdstuk 3 naar voren kwam, zijn wel diverse gegevens over strafzaken te achterhalen, maar is het bijvoorbeeld moeilijk (zo niet onmogelijk) aan te geven op basis van welke informatie een opsporingsonderzoek naar witwassen is gestart, het aantal opsporingsonderzoeken dat in een specifieke periode loopt of met welke andere strafbare feiten witwassen in verband is te brengen (FATF/IMF, 2011). Meer specifiek is de kritiek:

- "Due to the assessors' lack of access to statistics on the exact amount of fines and the duration of prison sentences imposed in ML cases, it is not possible to establish that the sanctions regime is fully effective" (p.58).
- "Although it is clear that a significant number of investigations, prosecutions, and convictions have been obtained, incomplete statistics in some important areas and the lack of information on the types of predicate offenses to which the ML provisions are being applied make it impossible to determine that the ML provisions are applied in a fully effective manner" (p.58).

Om deze redenen kwam het FATF tot de volgende aanbevelingen:

- “The authorities should review all information available with respect to the fines and prison sentence imposed in ML cases to determine whether the sanctions regime is applied effectively, including in relation to legal persons” (p.313).
- “To determine whether the ML provisions are applied effectively in the Netherlands, accurate and complete statistics should be maintained on (1) the number and types of predicate offenses committed in the Netherlands (2) the number of investigations conducted for ML, including information on how these cases were initiated and the types of crime these cases relate to, the number of investigations terminated and the reasons for the termination, and the number of cases pending and (3) the types of predicate offenses involved in ML prosecutions and convictions” (p.313).
- “Maintain statistics on the number of investigations and on the use of powers to conduct ML or TF investigations” (p.314).
- “To establish the effective application of the existing framework, maintain statistics on (1) the timeframes within which MLA requests are implemented to establish that the Netherlands provide MLA in a timely, constructive, and efficient manner and (2) the number of requests received and granted in relation to the seizing and confiscation of assets and the total number of assets seized and confiscated based on foreign request” (p.323).
- “Maintain more detailed statistics on the number of extradition request received in ML and TF cases and the numbers of cases rejected and granted as well as the time required to complete extradition proceedings to ensure that extradition proceedings in the Netherlands are dealt with efficiently and in a timely manner” (p.323).

Het is afwachten in hoeverre deze aanbevelingen doorgevoerd gaan worden. Op het moment van schrijven was een zogeheten infobox voor crimineel vermogen (CV-infobox) in oprichting. Wellicht dat deze hierin een rol kan spelen.

Samenvatting

In de nabije toekomst zijn geen grote veranderingen in witwasmethoden te verwachten. Met name loanback en gefingeerde omzet zullen veelvuldig blijven voorkomen. De grootste veranderingen op het gebied van witwassen zullen eerder plaatsvinden op het gebied van de bestrijding (inclusief jurisprudentie).

Hoewel in opsporingsland het adagium “follow the money” al jaren wordt gebruikt, gaven veel ervaren rechercheurs aan dat het iedere keer gebakken

lucht bleek. Alle toegezegde extra opsporingscapaciteit op het gebied van financieel rechercheren werd niet waargemaakt of bloedde na een korte periode dood. Maar met het nieuwe programma Afpakken, lijkt het er sterk op dat de komende jaren veel werk van financieel rechercheren gemaakt gaat worden. De eerste tekenen zijn gunstig. Er zijn de afgelopen twee jaar veel financieel rechercheurs bijgekomen, er is geworven onder externen voor meer kennis en belangrijker nog, het ziet ernaar uit dat de nieuwe lichte financiële specialisten bij de politie behouden blijft dankzij het programma FINEC.

Onzeker is echter hoe financieel rechercheren in de nabije toekomst wordt ingevuld. Er ligt nu een sterke focus op afpakken, maar daarmee wordt geen inzicht en kennis over witwasmethoden en bestrijdingsstrategieën opgebouwd. Sterker nog, het is mogelijk dat criminelen leren van hun rechtszaken en hun vermogen beter gaan verhullen. Ook de jurisprudentie kan roet in het eten gooien als de criteria voor ontneming steeds strenger worden.

Het is te hopen dat beleidsmakers zich bij het bestrijden van witwassen niet blind staren op cijfers, maar ook aandacht hebben voor het tegenhouden van financiële facilitators en het opwerpen van barrières voor bepaalde witwas-methoden.

8

Conclusie

In de aanpak van georganiseerde misdaad is financiële opsporing een logische keus. Georganiseerde misdaad is immers gericht op het behalen van financieel voordeel door op een verboden goederen- of dienstenmarkt te handelen. Als de misdaadondernemer echter wordt verhinderd om zijn illegale winsten te benutten, dan heeft hij voor niets risico's gelopen. Bovendien is uit het verleden gebleken dat het niet aanpakken van de financiële kant voor toekomstige problemen kan zorgen. Criminelen kunnen dan doorgaan met het opzetten van nieuwe criminele activiteiten (grootschalige drugshandel vergt grote investeringen), behouden aanzien in de onderwereld en kunnen misschien zelfs doorgroeien in de bovenwereld. Bij het laten versloffen van de financiële herkomst van bezittingen is zelfs op den duur niet meer aan te tonen dat deze uit criminaliteit zijn verkregen.

Het bestrijden van illegale winsten is zeker geen recent, nieuw inzicht. De afgelopen jaren zijn diverse maatregelen ingesteld om de kans op ontdekking van crimineel geld (en daarmee ook de kans op vervolging en ontneming) te vergroten. Te denken valt aan de verplichting van banken en notarissen om ongebruikelijke transacties te melden bij FIU Nederland. Maar ook financiële opsporing behoort al jaren tot de mogelijkheden om illegitiem gewin op het spoor te komen en te ontnemen. Het Nederlandse strafrecht zoals verwoord in 420bis (opzettelijk witwassen), 420ter (gewoonte witwassen) en 420quater (schuld witwassen) biedt hier ruime mogelijkheden toe. De koerier die drugs-winsten heimelijk in contanten de grens over probeert te smokkelen, kan bijvoorbeeld een veroordeling voor witwassen tegemoet zien. Maar ook de handelaar die met crimineel geld een huis koopt, is voor witwassen te vervolgen.

Een juridisch kader stelt ons echter niet in staat om het fenomeen witwassen beter te begrijpen. Witwassen dient namelijk ook een bepaald doel, te weten het zonder verdenking kunnen gebruiken van illegaal verkregen vermogen in de legale economie. In dit CBA wordt hiervoor de term economisch witwassen gebruikt, om het verschil met juridisch witwassen aan te geven.

Economisch witwassen kan op meerdere manieren plaatsvinden. In deze CBA is een inventarisatie gemaakt van de methoden die tussen 2008 en 2011 het vaakst door de opsporingsdiensten werden genoteerd. Een conclusie luidt dat traditioneel bekende methoden, zoals loanback constructies en het fingeren van omzet, nog steeds volop gebruikt worden. Daarbij wordt soms van kinderlijk

eenvoudige constructies gebruik gemaakt die eenvoudig zijn te doorzien. Te denken valt aan een bedrijf dat op papier zo'n grote omzet haalt die zelfs met een dagelijkse vierentwintig uren bezetting nog niet zou zijn te behalen. Maar andere constructies lopen via een groot aantal schijven die pas na maanden, zoniet jarenlang opsporingsonderzoek achterhaald kunnen worden.

Sommige constructies lenen zich bij uitstek voor het witwassen van grote vermogens. Te denken valt aan ABC-constructies in de vastgoedmarkt. Door handig te manoeuvreren kunnen vermogenssprongen van honderdduizenden euro's worden gemaakt. Tegelijkertijd is zo'n ABC-constructie dan ook pas interessant als er een aanzienlijk kapitaal mee in het geding is. Daarentegen zal het verhogen van de omzet van bijvoorbeeld een zonnestudie veel minder opleveren.

Trends in witwassen zijn moeilijk te onderkennen. Gedeeltelijk komt dit omdat witwassen volgens de traditionele wijzen nog altijd zoveel mogelijkheden biedt. Anderzijds is ook moeilijk aan te geven of iets echt nieuw is of langere tijd veronachtzaamd. Als er dan toch enkele potentiële trends moeten worden benoemd, dan zijn *Trade Based Money Laundering* (TBML), stichtingen en *new payment methods* goede kandidaten.

TBML is belangrijk omdat het waarschijnlijk veel vaker voorkomt dan de afgelopen jaren is ontdekt. Bij TBML wordt geld op een of andere manier omgezet in legale goederen die vervolgens op de internationale markt worden verhandeld. Het is voor criminelen allereerst een interessante methode om grote geldbedragen te verplaatsen, zonder dat het geld fysiek de grens wordt overgebracht. Maar vanuit economisch witwasperspectief is het ook een interessante methode om investeringen of aankopen te verantwoorden. Vanuit de bedrijfsvoering kunnen legale winsten worden verantwoord.

Het misbruik van de zogeheten stichting administratiekantoor viel op omdat het voorkwam bij vastgoedtransacties en –bezit die met name in verband stonden met de bovenlaag van de georganiseerde misdaad. Deze constructies werden door financiële facilitators opgezet en konden meerdere criminele cliënten bedienen. Daarbij werd met certificaathouders gewerkt waardoor het eigendom (en minstens zo belangrijk, de eigendomsoverdracht) niet in openbare registers viel terug te vinden. Het juridische eigendom van onroerend goed kan weliswaar worden opgezocht in het kadaster, maar het economische eigendom moet blijken uit het register van certificaathouders dat vaak op het kantoor van de stichting wordt bijgehouden.

New payment methods zal in de komende jaren goed in de gaten moeten worden gehouden. Diverse internationale publicaties wijzen op de risico's die *new payment methods* met zich meedragen. Op bijvoorbeeld prepaid debitcards kunnen in potentie enorme bedragen worden gezet die los van herleidbare rekeninghouders staan gekoppeld. Het is echter onduidelijk wat de omvang van het probleem is. Het is daarom belangrijk dat opsporingsambtenaren extra alert zijn op het controleren van plastic geld. Overigens is bij *new payment methods* nog niet per se sprake van economisch witwassen. Het valt nog maar te bezien of met een prepaid debitcard bijvoorbeeld een nieuwe auto gekocht kan worden.

Auto's werden door crimineel overigens opvallend vaak geleasd. Dit heeft voor criminelen vele voordelen. Zij hoefden daarbij niets op naam te hebben, het bemoeilijkte de beslagname en zij konden de betaling vaak in contanten laten verlopen. Het misbruik van leasen werd overigens vergemakkelijkt door een maas in de wet. In de Wet ter voorkoming van witwassen en financieren van terrorisme (Wwft) komt het woord 'bemiddeling' namelijk niet voor. Daardoor zijn leasebedrijven, veilinghuizen en handelaren die in consignatie werken niet meldplichtig. Al deze partijen kopen en verkopen immers niet, maar treden slechts op als tussenpersoon, als bemiddelaar.

De totale omvang van witwassen in Nederland is onduidelijk. Er wordt weliswaar in de literatuur (Unger et al., 2006) gesteld dat het om een bedrag van 18,5 miljard gaat, maar dit cijfer is anno 2012 sterk verouderd. De oorspronkelijke berekening gaat namelijk uit van gegevens over de periode rond 2001. Een update van de gegevens die op Nederland betrekking hebben, levert in ieder geval een bijstelling naar beneden op van anderhalf miljard euro. Er zou nu beter sprake zijn van een totaalbedrag van 17 miljard.

Maar tegelijkertijd is de methode ook niet onomstreden. Er worden veel aannames gedaan die sterk aanvechtbaar zijn. Er moet daarom eerder een symbolische dan een realistische betekenis aan zulke bedragen worden toegekend. Ook het onderverdelen in onderkende witwasmethoden levert geen oplossing. Het ontbreekt aan eenduidige statistieken en het *dark number* is simpelweg te groot.

Het is daardoor ook lastig aan te geven wat de invloed van witwassen in Nederland is. Op het financiële stelsel zal de invloed gering zijn. De huidige economische recessie heeft van alles te doen met de banksector zelf, niet met de instroom van crimineel geld.

Op lokaal niveau ligt de situatie anders. Een rondgang door het land toont aan dat soms risicovolle situaties ontstaan. Deze variëren van het verwerven van monopolieposities (winkelbestand), het functioneren als counterpart van de gemeente (investeringen in vastgoed) tot negatieve rolmodellen in straten en wijken. Crimineel geld dat naar het buitenland is gebracht, zal vermoedelijk dezelfde negatieve invloed hebben, hoewel dat in deze CBA 2012 geen onderwerp van aandacht is geweest.

Als er voor de opsporing in de nabije toekomst een aanbeveling mag worden gedaan, dan gaan onze gedachten uit naar drie richtingen.

Ten eerste is het van belang om tijdens reguliere opsporingsonderzoeken vroegtijdig (zo mogelijk al in de preweefase) een financiële component erbij te betrekken. Ten tweede dient ook speciaal gekeken worden naar sleutelfiguren, de financiële facilitators die essentieel zijn voor het witwassen van criminele gelden. Ten derde kunnen bepaalde witwasmethoden in samenwerking met andere partners worden aangepakt. Door bijvoorbeeld queries te draaien op afwijkende omzetcijfers in bepaalde branches of door *red flags* voor buitenlandse leningen te ontwikkelen, kan gericht worden ingezoomd op verdachten die anders niet in reguliere opsporingsonderzoeken naar voren zouden komen.

Deze drievoudige aanpak kan verschillende resultaten opleveren. Zo zal de eerste aanpak kunnen resulteren in ontneming. Maar ontneming alleen is niet voldoende. Met de tweede aanpak worden strategische posities in het criminele milieu aangepakt. Financiële facilitators bedienen vaak meerdere criminele cliënten. Deze cliënten kunnen met het wegvallen van een financiële facilitator hun geld niet langer witwassen. De derde aanpak probeert bepaalde methoden op structurele wijze te verstoren en zodoende een werkend barrièremodel op te leveren. Een bijkomend voordeel is ook dat tot nu toe onbekende witwassers naar voren kunnen komen.

Dit alles vergt een goed overzicht, inzicht en gezamenlijk overleg tussen alle betrokken autoriteiten. Gezamenlijk optreden van bijvoorbeeld politie en belastingdienst kan grotere resultaten behalen bij het afpakken van crimineel vermogen. Maar de geïntegreerde aanpak van financiële facilitators vergt een sterke informatiebehoefte. Deze figuren komen nu veelal in de rest- en zijtak-informatie van lopende en afgesloten onderzoeken voor. Zulke informatie moet centraal bijeengebracht en geanalyseerd worden, om nieuwe projecten te kunnen genereren. Voor de structurele verstoring van bepaalde witwasmethoden is het ook noodzakelijk dat inzicht wordt verkregen in de

mogelijkheden die criminelen benutten en in hoeverre de samenwerking tussen verschillende autoriteiten hier blokkades kan opwerpen.

Tot slot, witwassen heeft niet alleen betrekking op de verdachten die betrokken zijn bij de grootschalige handel in verdovende middelen of fraude. Onze interviews en dossierstudie liet zien dat de directe omgeving van een crimineel er ook goed van profiteert. Financiële facilitators, vrienden en familieleden zetten goederen, bedrijven of panden op hun naam hebben, of maken hier gebruiken van. Vanuit juridische zin maken zij zich zodoende al snel ook schuldig aan witwassen. Dus waarom zou financieel opsporingsonderzoek zich dan beperken tot de hoofdverdachten? Ieder familielid dat bijvoorbeeld vastgoed op zijn naam heeft staan maar onvoldoende legaal inkomen heeft, zou dan zelf ook subject van een opsporingsonderzoek moeten worden. In plaats van één groot witwasdossier, ontstaan dan (al naar gelang het aantal betrokken familieleden) vele kleinere witwasdossiers. Het eindresultaat zal hetzelfde zijn. Doordat vastgoed uit de sfeer van zijn familieleden onttrokken wordt, zal de oorspronkelijke hoofdverdachte niet langer de beschikking over deze objecten kunnen hebben. Daarmee wordt in de geest van antiwitwaswetgeving gehandeld: het terugbrengen van de verdachte in zijn oorspronkelijke vermogenspositie.

Literatuur

Akse, T., Janse, J., Van Wijk, J., de Miranda, H. & Klöckner, C. (1995 3rd edition).

"What's the colour of money": Money laundering & verdachte transacties.
Zoetermeer: CRI.

Akse, A.T. (2003). *En de kleur is vuil*. Zoetermeer KLPD/DNRI

APG-FATF. (2009). *Vulnerabilities of casinos and gaming sector* (Report). Paris:
Asia Pacific Group on Money Laundering - Financial Action Task Force.

BOOM-nieuws. (2011). Themanummer wetswijziging verruiming mogelijkheden
voordeelontneming 1 juli 2011. *BOOM-nieuws*, 61.

Deloitte. (2011). *Final study on the application of the Anti-Money Laundering
Directive* (Report). Diegem: Deloitte.

Duyne, P.C., van (2006, 28-2-2006). Hocus pocus witwas pas: De zwarte
gelddoos en onderzoekstovernarij. *Financiële Dagblad*.

Duyne, P.C., van (2006). Witwasonderzoek, luchtspiegelingen en de menselijke
maat. *Justitiële Verkenningen*, 32(2), 34-40.

Duyne, P C., van & Soudijn, M.R.J. (2010). Crime-money in the financial system:
What we fear and what we know. In M. Herzog-Evans (Ed.), *Transnational
Criminology Manual* (Vol. 2, pp. 253-279). The Hague: Wolf Legal Publishers.

Europol (2008). *OCTA 2008; EU Organised crime threat assessment* (Threat
Assessment). The Hague: Europol.

Europol (2011). *EU Organised Crime Threat Assessment: OCTA 2011*.
The Hague.

FATF (2006a). *Report on New Payment Methods*. Paris: Financial Action Task
Force.

FATF (2006b). *Trade Based Money Laundering*. Paris: Financial Action Task Force.

FATF (2008). *Best practices paper on Trade Based Money Laundering* Paris: Financial Action Task Force..

FATF (2010). *Money Laundering Using New Payment Methods*. Paris: Financial Action Task Force.

FATF/IMF (2011). *The Netherlands: Mutual Evaluation Report* (Mutual Evaluation Report): Financial Action Task Force - International Monetary Fund.

FIU-Nederland (2011). *FIU-jaaroverzicht 2010*. Zoetermeer: Financial Intelligence Unit-Nederland.

Functioneel Parket (2010). *Dreigingsanalyse Financieel-economische Criminaliteit in Nederland*. Den Haag: Functioneel Parket.

Gestel, B., van, mmv Kouwenberg, R.F., Verhoeven, M.A., & Verkuylen, M.W. (2008). *Vastgoed & fout*. Meppel: Boom Juridische uitgevers.

Harteveld, A. (2012). *Knollen voor citroenen: Horizontale fraude als deelproject voor het NDB 2012*. Zoetermeer: Korps landelijke politiediensten, Dienst IPOL (nog te verschijnen)

Heer-de Lange, de, N.E., & Kalidien, S.N. (2010). *Criminaliteit en rechtshandhaving 2009; Ontwikkelingen en samenhangen* (289 ed.). Meppel: Boom Juridische uitgevers.

Hees, R., van & Miralles Sueiro, C. (2009). *Casino's en witwassen*. Zoetermeer: FIU-Nederland, Korps landelijke politiediensten/Dienst IPOL (Vertrouwelijk).

Heide, W., van der & Eggen, A.T.J. (2003). *Criminaliteit en rechtshandhaving 2001: ontwikkelingen en samenhangen*. Den Haag: Boom Juridische uitgevers.

Huisman, S., Duijn, P., Vis, T., & Ardon, H.(2011). Voorkom de mismatch tussen intelligence-proces en de 'criminele werkelijkheid'. *Tijdschrift voor de politie*, vol. 73 (8), 24-28.

Kazemier, B., Bruil, A., van de Steeg, A., & Rensman, M. (2011). The contribution of illegal activities to national income in the Netherlands, *Conference on the shadow economy, tax evasion and money laundering*. University of Munster, Germany.

Kleemans, E.R., Brienens, M.E.I., & van de Bunt, H.G. (2002). *Georganiseerde criminaliteit in Nederland: Tweede rapportage op basis van de WODC-monitor*. Den Haag: WODC.

KLPD/Dienst IPOL (2008). *Nationaal Dreigingsbeeld 2008: Georganiseerde criminaliteit*. Zoetermeer: Korps landelijke politiediensten/Dienst IPOL.

Koningsveld, T.J., van (2008). Witwassen getoetst: De fasen van het witwasproces getoetst. *Onderneming & Financiering*, 4, 88-104.

Lammers, J., Bloem, B., Bottenberg, M., Ketelaar, B., 't Lam, J., Russelman, M., Zarazaga, C. (2008). *Witwassen: Verslag van een onderzoek voor het Nationaal Dreigingsbeeld 2008*. Rotterdam: Korps landelijke politiediensten.

Landman, R., Harteveld, A., Stoffers, E., & Meloen, J. (2009a). *Georganiseerde criminaliteit in Nederland 2007-2008; Nederlandse bijdrage aan het Europese dreigingsbeeld* (Politie zeer vertrouwelijk No. 01/2009). Zoetermeer: Korps landelijke politiediensten/Dienst IPOL.

Landman, R., Harteveld, A., Stoffers, E., & Meloen, J. (2010). *Georganiseerde criminaliteit in Nederland 2009; Nederlandse bijdrage aan het Europese dreigingsbeeld 2011* (Politie zeer vertrouwelijk No. 20/2010). Zoetermeer: Korps landelijke politiediensten/Dienst IPOL.

Landman, R., Harteveld, A., Stoffers, E., Meloen, J., & van Mantgem, J. (2009b). *Georganiseerde criminaliteit in Nederland 2008* (Politie zeer vertrouwelijk). Zoetermeer: Korps landelijke politiediensten/Dienst IPOL.

NEA (2010). *Frauderisico's bij handel in emissierechten*. Den Haag: Nederlandse Emissieautoriteit.

Nobelen, D., van & van der Leest, W. (2010). Landelijk verdachtenbeeld 2009; Een analyse van verdachten op basis van gegevens uit HKS. Zoetermeer: Korps landelijke politiediensten/Dienst IPOL.

PAGH (2010). *Facts & Figures*. Programma Aanpak Georganiseerde Hennepteelt-Raad van Korpschefs.

Passas, N. (1999). *Informal Value Transfer Systems and Criminal Organizations: A study into so-called underground banking networks*. Den Haag: WODC.

Passas, N. (2005). *Informal value transfer systems and criminal activities* (report No. 2005-1). Den Haag: WODC.

PEO (1996). *Inzake opsporing: Enquête opsporingsmethoden, Bijlage VIII: deelonderzoek I onderzoeksgroep Fijnaut: Autochtone, allochtone en buitenlandse criminele groepen*. (Parlementaire Enquêtecommissie Opsporingsmethoden No. 0921.7371). Den Haag: Tweede kamer 1995-1996, 24 072.

Peretti, K. K. (2008). Data breaches: What the underground world of "carding" reveals. *Santa Clara Computer and High Technology Law Journal*, 25, 345-414.

Rensman, M, Brill, A., van de Steeg, A., & Kazemier, B. (2010). Het aandeel van de drugssector in het nationaal inkomen. *Justitiële Verkenningen* 7 (10), 25-42.

Schneider, F. (2010). Turnover of organized crime and money laundering: Some preliminary findings. *Public Choice*, 144, 473-486.

SIOD (2011). *Jaarverslag 2010* (Jaarverslag). Den Haag: Sociale Inlichtingen- en Opsporingsdienst.

Smekens, M., & Verbruggen, M. (2004). *De illegale economie in Nederland*. Voorburg: Statistics Netherlands.

SOCA (2011). *Suspicious activity reports regime annual report 2010*: Serious Organised Crime Agency.

Soudijn, M.R.J. (2010). Wives, girlfriends and money laundering. *Journal of Money Laundering Control*, 13(4), 405-416.

Staatscourant (2008) Aanwijzing witwassen. 4 maart 2008, nr. 45 .

Tanzi, V. (1996). *Money laundering and the international financial system* (Working Paper No. WP/96/55): IMF.

Tanzi, V. (2000). Macroeconomic implications of money laundering. In E. U. Savona (Ed.), *Responding to money laundering: International perspectives* (2nd ed., pp. 91-104). Amsterdam: Harwood Academic Publishers.

Tweede Kamer (2008). *Bestrijden witwassen en terrorismefinanciering*. Vergaderjaar 2007-2008, 31 477 nrs 1-2.

Tweede Kamer (2010). Vergaderjaar 2009–2010, 32 194, nr. 3.

Tweede Kamer (2011). *Bestrijding georganiseerde criminaliteit*. Vergaderjaar 2010–2011, 29 911, nr. 49.

Unger, B. (2006). De omvang en het effect van witwassen. *Justitiële Verkenningen*, 32(2), 21-33.

Unger, B. (2007). *The scale and impacts of money laundering*. Cheltenham: Edward Elgar.

Unger, B., Rawlings, G., Siegel, M., Ferwerda, J., de Kruijf, W., Busuioic, M., Wokke, K. (2006). *The amounts and effects of money laundering* (Report for the Ministry of Finance). Utrecht: Utrecht School of Economics, Australian National University.

UNODC (2011). *Estimating illicit financial flows resulting from drug trafficking and other transnational organized crimes* (Research Report). Vienna: United Nations Office on Drugs and Crime.

Walker, J. (1998). Modelling global money laundering flows: Some findings. www.johnwalkercrimetrendsanalysis.com.au/ML%20method.htm

Wilson, F.J. (1933). *In re: Alphonse Capone* (Intelligence Report No. SI-7085-F). Washington: Treasury Department, Internal Revenue Service.

LJN BQ8509

LJN BO3772

LJN BD2774

LJN BG3838

LJN BM4440

LJN AZ9398

LJN BI3093

